

ΝΙΟΧΩΡΙΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

ΝΙΟΧΩΡΙΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

Σύμβουλος Έκδοσης: Απόστολος Γ. Κουρουπάκης

Συνεργάτες τεύχους: Χρίστος Λαμπρίας, Απόστολος Γ. Κουρουπάκης, Ανδρέας Γιώρκας, Δώρα Μιχαήλ-Ανδρέου, Ρεβέκκα Νικολαΐδου Πιερί, Ευανθία Χαραλάμπους, Μαρία Τσαγκάρη, Σταύρος Επιφανίου.

Σελίδωση: Χρυσόστομος Δημητρόπουλος

Διεύθυνση: Μαγνησίας 3, 1056 Λευκωσία, Τηλ. 99 330981

Ηλεκτρονική επικοινωνία: lambriasc@yahoo.com

Ιστοσελίδα: <http://www.nechochorio.org.cy>

Facebook: [https://www.facebook.com/](https://www.facebook.com/Κοινοτικό_Συμβούλιο_Νέου_Χωρίου_Κυθρέας)

Κοινοτικό Συμβούλιο Νέου Χωρίου Κυθρέας

Εκτύπωση: Τυπογραφεία «ΚΩΝΟΣ Λτδ»

Αμαζόνων 3, 2150 Στρόβολος, Τ.Κ. 20287

Τηλ. 22 491419, Φαξ : 22 491443

Email : info@konospress.com

Website: www.konospress.com

ISSN 2547-9156 (print) / ISSN 2547-9164 (online)

Στα κείμενα εκφράζονται προσωπικές απόψεις των συνεργατών που τα υπογράφουν και δεν εκφράζουν ούτε δεσμεύουν με κανένα τρόπο το Κοινοτικό Συμβούλιο.

**ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ**

Κοινοτάρχης: Χρίστος Λαμπρίας

Μαγνησίας 3, 1056, Λευκωσία

Τηλ. 99 330981, Email: lambriasc@yahoo.com

Αν. Κοινοτάρχης: Ανδρούλα Φιλιππίδου-Αθανασιάδου

Ολύμπου 37, 2322 Κ. Λακατάμια

Τηλ. 99311290, Email: aphilippidou@gmail.com

Μέλη

Κώστας Κοκονής

Αβραάμ 4, 2049, Στρόβολος

Τηλ. 99222635, Email: kokonc@cytanet.com.cy

Σοφοκλής Χατζηανδρέου

Ιωάννη Καποδίστρια, 2236, Λατσιά

Τηλ 99244212, Email: sofos@hotmail.com

Χαράλαμπος Κυριακίδης

Αγίας Τριάδας 5, 2548, Δάλι

Τηλ. 99592158, Email: p.kyriakides@cytanet.com.cy

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 8 Τιμήσαμε και φέτος τους πεσόντες μας
- 12 Ο «Αυγερινός» τίμησε παλιά μέλη του
- 14 Επίσκεψη-ξενάγηση των νέων στο χωριό των προγόνων τους
- 16 Ολοκληρώθηκε η β' φάση συντήρησης της εκκλησίας του Αγίου Χαραλάμπους
- 18 Προσκύνημα στον Απόστολο Ανδρέα
- 20 Έκδοση του βιβλίου «Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες ελλείπουν»
- 22 Η Θέκλα Φωτίου μιλάει για τον τόπο της, τις μυρωδιές του, τα χρώματά του
- 28 Κωνσταντίνος Λέβας, ένας γνήσιος Νιοχωρίτης
- 36 Ο Λούης Σκλάβος μιλάει για τον πατέρα του Χρίστο Σκλάβο, εφευρέτη και πρώτο μανιταροπαραγωγό του Νέου Χωρίου
- 46 Τα τραγικά Χριστούγεννα του 1974
- 48 Γιορτές στο Νιόχωρκο
- 52 Αναζητώντας τάφους αγνοουμένων στον μεσαρίτικο κάμπο
- 54 Η ιστορία του φόνου του διαβόητου «Μαύρου» τον Μάιο του 1897
- 60 Θεάματα και διαλέξεις στο Νέο Χωριό
- 66 Τοπική γαστρονομία
- 68 Το Νέο Χωριό Κυθρέας στον Τύπο
- 72 Φωτογραφήματα
- 78 Γνωρίζετε ότι...

ΕΙΣΦΟΡΕΣ

Λένια Ζερβού, Μάριος, Σοφοκλής και Κάκια εις μνήμη του Κώστα Ζερβού, τέως κοινοτάρχη Νέου Χωρίου Κυθρέας	€300
Andy George, απόδημος στις ΗΠΑ, εις μνήμη της κόρης του Σταματούλας και των αδελφών του Γιώργου, Νίκου και Σωτήρη	€300
Κωνσταντίνος Κτωρίδης εις μνήμη της συζύγου του Κρίνας και των γονέων του Γιώργου και Αναστασίας	€200
Αντρος Ν. Πόντος εις μνήμη των θανόντων συγγενών του	€200
Ιωάννα Νικολάου Πόντου εις μνήμη των θανόντων συγγενών της	€200
Αντρέας Σ. Κούννος εις μνήμη των γονέων του Σάββα και Βασιλικής και των γαμπρών του Αντρέα Νικολαΐδη και Παντελή Κυριακίδη (Κωστούρα)	€150
Νίκος Μιχαήλ εις μνήμη των γονέων του Αντρέα και Αγγελικής Παρπέρη	€100
Μιχάλης Σατσιάς εις μνήμη του αδελφού του Αντώνη	€100
Χρίστος Φωτιάδης εις μνήμη του πατέρα του Αντρέα Κυρ. Φωτίου	€100
Χρίστος Λαμπριάς εις μνήμη του αδελφού του Κώστα, πεσόντος κατά την τουρκική εισβολή	€100
Νένα Μιρμίρογλου εις μνήμη των γονέων της Θεμιστοκλή και Γεωργίας Ζερβού και του εξάδελφου της Κώστα Σοφ. Ζερβού	€100
Αντρούλα Ρωτού εις μνήμη του συζύγου της Χρίστου	€100
Νίκος Τσαγγαρίδης εις μνήμη των γονέων του Μιχάλη και Αναστασίας	€100
Τάκης Μιχαήλ Παναγή εις μνήμη των γονέων του Μιχάλη και Χρυσάνθης Παναγή	€50
Κώστας Χατζηγιακουμής εις μνήμη των γονέων του Σπύρου και Ειρήνης και του αδελφού του Αντρέα	€50
Αχιλλέας Μίχαλος εις μνήμη των γονέων του Αντρέα και Χρυστάλλας	€50
Ειρήνη Πλουτάρχου Κόνιου εις μνήμη των γονέων της και του συζύγου της Κώστα Πλουτάρχου	€20

Όσοι επιθυμούν να κάνουν εισφορά μπορούν να επικοινωνούν με τον κοινοτάρχη και τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου. Επίσης, για διευκόλυνση παρατίθεται ο αριθμός λογαριασμού του Κοινοτικού Συμβουλίου στην **Τράπεζα Κύπρου**.

Αρ. λογαριασμού: 357025125741 **Iban:** CY60002001950000357025125741 **SWIFT/BIC:** BCYPCY2N

Προλόγισμα

ΑΠΟ ΤΟΝ **ΧΡΙΣΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑ**
ΚΟΙΝΟΤΑΡΧΗ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΥΘΡΕΑΣ

Αγαπητοί συγχωριανοί και συγχωριανές

Φτάσαμε αισίως στο δέκατο τεύχος της *Νιοχωρίτικης Φωνής*, του περιοδικού του χωριού μας, του δικού σας περιοδικού. Το περιοδικό που τόσο αγαπήσατε και αγκαλιάσατε και περιμένετε με αγωνία το επόμενο τεύχος. Οι επιδοκμασίες και τα θετικά σας σχόλια μάς ενθαρρύνουν να συνεχίσουμε την προσπάθειά μας. Θα ήθελα να σταθώ ιδιαίτερα στους απόδημους συγχωριανούς μας, οι οποίοι ζώντας για τόσα χρόνια στην ξενιτιά δεν ξεχνούν τον τόπο που γεννήθηκαν, δεν ξεχνούν το αγαπημένο τους Νιόχωρκο, και περιμένουν με λαχτάρα το επόμενο τεύχος της *Νιοχωρίτικης Φωνής* για να ενημερωθούν για τις δραστηριότητες του Κοινοτικού Συμβουλίου αλλά και για τόσα άλλα θέματα αναφορικά με την ιστορία και την παράδοση του χωριού μας. Το περιοδικό το βλέπουν ως ένα αδιάσπαστο κρίκο που τους δίνει με τη γενέθλια γη.

Με το δέκατο τεύχος συμπληρώνονται τεσσεράμισι χρόνια ζωής του περιοδικού μας με το πρώτο τεύχος να εκδίδεται το καλοκαίρι του 2018. Σε αυτό το τεύχος δημοσιεύουμε τρεις συνεντεύξεις συγχωριανών μας, της Θέκλας Φωτίου, του μ. Κωνσταντίνου Λέβα και του Λούη Σκλάβου, μέσα από τις οποίες μαθαίνουμε πολλές πτυχές της ζωής στο κατεχόμενο χωριό μας.

Επίσης, δημοσιεύονται τρία εκτενή φωτορεπορτάζ από τις δραστηριότητες του Κοινοτικού Συμβουλίου. Συγκεκριμένα, για το καθιερωμένο ετήσιο μνημόσυνο των πεσόντων, την επίσκεψη των νέων στο κατεχόμενο χωριό μας και το προσκύνημα στο μοναστήρι του Αποστόλου Αντρέα στη χερσόνησο της Καρπασίας.

Η καταγραφή γεγονότων που σημάδεψαν την ιστορία του χωριού μας και έλαβαν χώρα περί το τέλος του 19ου και τον 20ό αιώνα είναι από τα πρωταρχικά μέληματα της συντακτικής ομάδας του περιοδικού. Έτσι δημοσιεύ-

ουμε την ιστορία της δολοφονίας του Μαύρου, που λυμαινόταν τα γεννήματα των συγχωριανών μας, από τον Κυριάκο Μούζουρο το 1897. Επίσης, γίνεται μία σύντομη καταγραφή της πνευματικής και καλλιτεχνικής ζωής στο χωριό μας, από τον συνεργάτη και φίλο του χωριού Αποστόλη. Η Μαρία Τσαγκάρη συζητάει με τον παππού και τη γιαγιά της και γράφει για τα νιοχωρίτικα έθιμα των γιορτών των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς.

Το δράμα των αγνοουμένων εξακολουθεί να βασανίζει τους συγγενείς τους που μετά από 48 χρόνια δεν έχουν εντοπιστεί τα αγαπημένα

τους πρόσωπα. Ως Κοινοτικό Συμβούλιο είμαστε σε τακτική επαφή και έχουμε αγαστή συνεργασία με την Υπηρεσία Ανθρωπιστικών Θεμάτων. Καταγράφω την εμπειρία μου στην προσπάθεια εντοπισμού δύο στρατιωτών –όχι Νιοχωριτών– που τάφηκαν στην περιοχή ανάμεσα Νιοχώρκο-Παλαικύθρου, συνοδεύοντας λειτουργούς της Υπηρεσίας μαζί με τους συγχωριανούς μας Σοφοκλή Γιαννό και Κωστή Α. Λαμπρία.

Επίσης, θα ενημερωθείτε για τη συμπλήρωση της δεύτερης φάσης συντήρησης της εκκλησίας του

Αγίου Χαραλάμπους. Με τα έργα αυτά σώσαμε την εκκλησία του χωριού μας.

Η έκδοση κλείνει με τα φωτογραφήματα, τα παλιά δημοσιεύματα και πληροφορίες δοσμένες επιγραμματικά για την ιστορία του χωριού με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Γνωρίζετε ότι...».

Με αυτές τις σκέψεις χαιρετίζω την έκδοση του δέκατου τεύχους του περιοδικού μας, εκφράζοντας θερμές ευχαριστίες σε όσους συνέβαλαν με οποιοδήποτε τρόπο στην έκδοση του παρόντος τεύχους.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά όσους καταχώρισαν διαφημίσεις ή έκαναν χρηματική εισφορά για κάλυψη των εξόδων του περιοδικού, το οποίο διανέμεται και αποστέλλεται δωρεάν, με την ελπίδα ότι το παράδειγμά τους θα βρει πολλούς μιμητές.

Με το δέκατο τεύχος συμπληρώνονται τεσσεράμισι χρόνια ζωής του περιοδικού μας, με το πρώτο τεύχος να εκδίδεται το καλοκαίρι του 2018.

Σας ευχαριστώ

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Η κοσμοσυρροή στην παρουσίαση του βιβλίου του Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες ελλείπουν... πεσόντες, δολοφονηθέντες και αγνοούμενοι του Νέου Χωρίου Κυθρέας (Ιούλιος - Αύγουστος 1974), το οποίο με πολύ μεράκι και ακόμη περισσότερη αγάπη παραδώσαμε σε όλους και όλες που έχουν το Νέο Χωρίο Κυθρέας τόπο καταγωγής και σημείο αναφοράς, είναι η μεγαλύτερη ανταμοιβή που μπορούσα να έχω, ως ένας από τους συντελεστές του βιβλίου. Εκείνο το βράδυ επέστρεψα σπίτι μου, έχοντας ικανοποιηθεί, όχι γιατί το αποτέλεσμα μου άρεσε, αλλά γιατί είχαμε καταφέρει να αγγίξουμε χορδές ευαίσθητες, χωρίς όμως να τις τεντώσουμε, απλώς για να βγάλουν άναρθρες νότες.

Το τελικό αποτέλεσμα, που θεωρώ πως δικαιώσε τις προσδοκίες των περισσότερων, ήταν και για εμένα ένα μάθημα· μάθημα καρτερίας, ενσυναίσθησης, μάθημα λογικής και κριτικής αντίκρισης των πραγμάτων. Οι πρώτες σκέψεις για το πώς θα θέλαμε να είναι το βιβλίο μας, το βιβλίο όλων σας, ήταν πολλές, συμφωνήσαμε και διαφωνήσαμε αρκετές φορές. Έπεφταν συνεχώς ιδέες στο τραπέζι, άλλοτε ο κ. Χρίστος Λαμπρίας, άλλοτε ο Χρυσόστομος Δημητρόπουλος, άλλοτε εγώ, έφερνε μία νέα ιδέα, είχε σκεφτεί κάτι για το βιβλίο, για το πώς θα το ήθελε, πώς το φανταζόταν... ανατρέξαμε σε αντίστοιχες παλαιότερες σχετικές εκδόσεις, αναζητούσαμε το κατάλληλο σχήμα... όλα αυτά έπαιρναν μέρες. Ο κ. Χρίστος έψαχνε πληροφορίες, φωτογραφίες, προσπαθούσε να αναστήσει ζωές που χάθηκαν εν ριπή οφθαλμού, από μία ή περισσότερες ριπές, άνανδρα...

Ο Χρυσόστομος αναζητούσε τρόπο να απεικονίσει τις ζωές, που του παρουσίαζε ο κ. Χρίστος, να τις απεικονίσει τονίζοντας τις χαρές, και ενίοτε αντιπαραβάλλοντάς την τραγικότητα των στιγμών. Συζητήσαμε αρκετά με τον Χρυσόστομο και για το εξώφυλλο, θέλαμε κάτι που να είναι έμπλοκο συναισθημάτων, να δείχνει κάτι που δεν μπορούσαμε να προσδιορίσουμε, λεκτικά τουλάχιστον, εκείνο το κάτι που κάνει τους ανθρώπους να έχουν έναν κόμπο στον λαιμό... Δεν θέλαμε να εκβιάσουμε συναισθήματα, αντιθέτως θέλαμε

να αποφύγουμε τη συναισθηματική φόρτιση... ώσπου είδαμε τη φωτογραφία της Δέσποινας Τάττη να υποδέχεται την πεθερά της Παρασκευή Τάττη, τότε και οι τρεις μας αμέσως συμφωνήσαμε πως κάθε άλλη συζήτηση περιττεύει αυτό είναι το εξώφυλλό μας.

Κάθε σελίδα που φτιαχνόταν, κάθε κεφάλαιο που τελειώνει και ερχόταν στα χέρια μου για έναν τελευταίο έλεγχο ήταν για εμένα ένα ακόμη ταξίδι στο χθες ανθρώπων που χάθηκαν για πάντα... ενώ εχθές ακόμη εξούσαν... Το ίδιο ταξίδι προσπαθούσα να κάνω όταν αναζητούσα πληροφορίες για τα πρόσωπά τους στον Τύπο της εποχής, στα Ανακοινωθέντα του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών. Εκείνες οι ξερες και ξύλινες λέξεις και εκφράσεις σαν να ήθελαν να

παγώσουν ακόμα περισσότερο την κατάσταση όσων έμεναν πίσω... Εκείνα τα αναζητούνται πληροφορίες ενώ ξέρεις ότι του κάκου... δεν έμεινε τίποτα άλλο να αναζητηθεί, εκτός από τον τόπο ταφής, και όμως διαβάζοντας εκείνα τα κείμενα αισθανόμουν ότι μπορώ, κατ'ελάχιστον βέβαια, να καταλάβω γιατί η ελπίδα μπορεί να ζει, έστω και αν κάποτε γίνεται φορτική και ανυπόφορη.

Το βιβλίο αυτό, όπως αναφέρω και στον χαιρετισμό μου επιθυμούμε να λειτουργεί ως βάλοσμο και ψυχής παραμυθία, ως κιβωτός μνήμης, για εσάς τους Νιοχωρίτες και τις Νιοχωρίτισσες, που ζήσατε εκείνες τις ημέρες, αλλά και για τους απογόνους σας, για να γνωρίζουν, και να θέλουν να μάθουν περισσότερα. Θεωρώ επίσης πως είναι σημαντικό πως συμπεριλαμβανούμε σε αυτό το βιβλίο και δύο Τ/κ Νιοχωρίτες, που δολοφονήθηκαν στο σπίτι τους, στο Νέο Χωρίο, τον Αύγουστο του 1974, τον Tahir Mehmet Bosnak και τη Nazife Hasan Hudaverdi, και επαναλαμβάνω, ας είναι η αναφορά που γίνεται σε αυτό το βιβλίο μία πρώτη κίνηση συμπιλίωσης του σήμερα με το χθες, προκειμένου να οικοδομηθεί ένα καλύτερο αύριο, για ένα ειρηνικό μέλλον για την Κύπρο ολόκληρη.

Σας ευχαριστώ όλες και όλους που έχετε αγκαλιάσει τις προσπάθειές μας, που έχετε τείνει ευήκοα ώτα στα αιτήματά μας, και στις προτάσεις μας. Σας ευχαριστώ από καρδιάς γιατί μου έχετε δώσει τη δυνατότητα να μαθαίνω τι σημαίνει ελπίδα, εγκάρτηση και δύναμη ψυχής.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

Γράμμα που το φεγγάρι

Προχτές χριστουγεννιάτικα
επέψαν μου χαπάριν,
που κάτω στο ξωπόρτιν μου
γράμμα που το φεγγάρι.

Έκαμε μου παράπονα
τζι' οτι στεναχωρήτου,
της πόρτας άμαν
ξέβαινες πως έλαμπες περιτου.

Είπε μου εν αδύνατο
τα σείλην μου δακκάνω,
μόνο ο πλάστης τζιαι Θεός
διά σε πλάσμα θείο
φως τζιαι φέγγει παραπάνω.

Για τούτο βάλω κάνονα
τζιαι μες σε τούν' το μαχαλά
εν θα ξαναπατήσω,
για να μπορέσω μανικά
τζιαι προσβολή τζιαι ρετσινιά
που πάνω μου να σβήσω.

Γροίκα καλά φεγγάρι μου
τζιαι όπου κοπεί ας μείνει,
για μένα μες στο σπίτι μου
εν τούτη η Σελήνη.

Πάνω στη στράτα της ζωής
άμαν θεωρεί τζιαι σβήνει,
φέγγει μου με τα μμάθκια της
τζι' αμπλέπω στο σκοτείνιν.

Τιμήσαμε και φέτος τους πεσόντες μας

ΤΗΣ ΡΕΒΕΚΚΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΠΙΕΡΗ

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος πραγματοποιήθηκε το μνημόσυνο των πεσόντων του χωριού μας και δέσπη για ανεύρεση των αγνοουμένων μας. Στις 10 Σεπτεμβρίου, στην εκκλησία μας της προσφυγιάς, στον Άγιο Χαράλαμπο στην Αγλαντζιά, μαζί με τον εσπερινό προσευχηθήκαμε και για όσους η ζωή αρνήθηκε να τους δωρίσει τις χαρές της. Για όσους πιστοί στο καθήκον ως εθνοφρουροί ή έφεδροι στάθηκαν υπερασπιστές της πατρίδας. Για όσους πιστοί στη γη τους έμειναν κοντά της για πάντα. Για όσους δεν ήθελαν ή δεν μπόρεσαν εκείνο το μαύρο καλοκαίρι να πάρουν τον δρόμο της προσφυγιάς.

Μεγάλος ο κατάλογος των συγχωριανών μας που χάθηκαν ή αγνοούνται. Ίσως και να μην υπάρχει οικογένεια του χωριού που να μην έχει ένα μέλος της σε αυτόν τον μαύρο κατάλογο. Γι' αυτό και η εκκλησία μας, μια εκκλησία που κτίστηκε με τους κόπους και τα λεφτά των συγχωριανών, είναι πάντα γεμάτη σε τέτοιες εκδηλώσεις.

Απλή και λιτή η μνημόνευσή τους. Εσπερινός, δέσπη, μνημόσυνο, κατάθεση στεφάνων και επιμνημόσυνος λόγος από τον υπουργό Υγείας κ. Μιχάλη Χατζηπαντέλα. Μια σύναξη πόνου, μια μνήμη ψυχής και μια έκφραση ευχαριστιών από την Πολιτεία, τους συγγενείς και τους φίλους.

Με θαυμασμό και εκτίμηση εκφράστηκε ο κύριος Χατζηπαντέλα προς όλους, ζώντες και θεθνεώτες. Στο πρόσωπο των παλικαριών που έχασαν τη ζωή τους το 1974 αλλά και αργότερα από τους Τούρκους κατακτητές ή αγνοούνται από τότε, μνημονεύτηκαν όλοι όσοι χάθηκαν.

●●●

Στις 10 Σεπτεμβρίου, στην εκκλησία μας της προσφυγιάς, στον Άγιο Χαράλαμπο στην Αγλαντζιά, μαζί με τον εσπερινό προσευχηθήκαμε και για όσους η ζωή αρνήθηκε να τους δωρίσει τις χαρές της.

Λοχίας Κώστας Λαμπρίας
Γιώργος Χατζηγιάννης (ταυτ. με DNA)
Γιάννης Παπαγιάννης (ταυτ. με DNA)
Σάββας Αποστολίδης (ταυτ. με DNA)
Κώστας Κωνσταντινίδης (ταυτ. με DNA)
Στέλιος Ορφανίδης (ταυτ. με DNA)
Κωνσταντίνος Ευθυμίου (ακόμη αγνοούμενος)
Γεώργιος Γιωργαλλή (ακόμη αγνοούμενος)
Στέλιος Παναγή (1996- Πράσινη Γραμμή)

«Η θυσία των ηρώων μας συνιστά μια πολύτιμη παρακαταθήκη, που εμπνέει το σήμερα και καθοδηγεί το μέλλον. Τα ιστορικά διδάγματα που οφείλουμε όλοι να αντλούμε από το χθες αποτελούν την πυξίδα μας για την πορεία του αύριο.

Σαράντα οκτώ ολόκληρα χρόνια έχουν περάσει από την θυσία των ηρώων μας και τα κάθε χρόνο επαναλαμβανόμενα λόγια δείχνουν φτωχά κι ανήμπορα να συμβάλουν στην αλλαγή του status quo, οι δε λέξεις δεν αρκούν για τέτοιες περιπτώσεις. Οι αγώνες των ηρώων μας καθιστούν το δικό μας χρέος ακόμα πιο βαρύ κι αυτό δεν εξοφλείται με λόγια, αλλά με έργα αντάξια της θυσίας τους.

Αιώνια, ας είναι η μνήμη τους» είπε κλείνοντας τον λόγο του ο υπουργός.

Ο επιμνημόσυνος λόγος του υπουργού Υγείας κ. Μιχάλη Χατζηπαντέλα

Σεβαστό ιερατείο, εκλεκτοί προσκεκλημένοι, συγγενείς των τιμωμένων ηρώων, κυρίες και κύριοι,

«Δεν ήρθα δω για να μετρήσω τον στρατό του Μπραϊμ από τα ψηλώματα...ήρθα να πολεμήσω...». Αυτά ήταν τα λόγια του Παπαφλέσα όταν του είπαν πόσο πολυάριθμος ήταν ο στρατός του Ιμπραήμ. Αλλά και τα παλληκάρια του Νέου Χωρίου Κυθρέας, αυτό ακριβώς έπραξαν.

Η λεβεντομάνα γη του Νέου Χωρίου Κυθρέας γαλούχησε τα παιδιά της με τις ακατάλυτες ελληνοχριστιανικές παραδόσεις, με τα ιδανικά της φιλοπατρίας και της αυτοθυσίας. Εξ ου κι ο τραγικός απολογισμός που η κοινότητα κλήθηκε να πληρώσει, κατά τη βάρβαρη εισβολή του Αττίλα, λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των πεσόντων στα πεδία των μαχών, τους εν ψυχρώ

δολοφονηθέντες, αλλά και τους αγνοούμενους.

Εκπληρώνοντας ένα οφειλόμενο ηθικό και εθνικό χρέος τιμής και μνήμης και με αισθήματα βαθύτατης συγκίνησης, αλλά ταυτόχρονα και εθνικής υπερηφάνειας, σεβόμενοι την ιστορία μας, μνημονεύουμε σήμερα στον ιερό ναό του Αγίου Χαράλαμπος, εδώ στην Αγλαντζιά, τους πεσόντες και δολοφονηθέντες κατοίκους της κοινότητας Νέου Χωρίου Κυθρέας, στους οποίους κλίνουμε ευλαβικά το γόνο, για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν προς τη δοκιμαζόμενη πατρίδα, με αυτοθυσία, τις μαύρες μέρες του 1974. Ταυτόχρονα, αναπέμπουμε δέηση για εξεύρεση και των αγνοουμένων της κοινότητας, αφού η πτυχή αυτή συνιστά την πιο οδυνηρή από το δράμα του 1974.

Θα πρέπει να σημειώσω ότι ο ναός αυτός του Αγίου Χαράλαμπος, έχει ανεγερθεί από τους ίδιους τους Νιοχωρίτες, στην προσφυγιά, σ' ανάμνηση του κυρίως ναού του χωριού τους, αφού ο Άγιος Χαράλαμπος είναι ο πολιούχος Άγιος της κατεχόμενης κοινότητας.

Επιτρέψτε μου να εκφράσω τις ευχαριστίες και την εκτίμησή μου προς το Κοινοτικό Συμβούλιο, το οποίο σε συνεργασία με την Εκκλησιαστική Επιτροπή, τα

*Απδή και διή
η μνημόνευσή
τους. Εσπερι-
νός, δέσση,
μνημόσυνο,
κατάθεση στε-
φάνων και επι-
μνημόσυνος
λόγος από τον
υπουργό Υγείας
κ. Μιχάλη
Χαϊζήπαντιέδα.*

σωματεία «Αυγερινός» και «Απόλλων», τον Όμιλο Γυναικών και τους συγγενείς των πεσόντων διοργανώνουν το καθιερωμένο ετήσιο μνημόσυνο των πεσόντων Νιοχωριτών. Η πρόσκληση να απευθύνω τον σημερινό επιμνημόσυνο λόγο με τιμά ιδιαίτερα.

Δυστυχώς, ο μεγάλος αριθμός των θυμάτων, δεν μας επιτρέπει, παρά να αναφερθούμε ονομαστικά παρά σε ορισμένους μόνο από αυτούς:

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΜΠΡΙΑΣ

Με την εκδήλωση της τουρκικής εισβολής τον Ιούλιο του 1974, επιστρατεύεται σε τάγμα πεζικού στην Αμμόχωστο. Σε πολεμική επιχείρηση, την πρώτη μέρα της εισβολής, στην περιοχή Σακκάρια Αμμοχώστου, γίνεται προσπάθεια να κτυπηθούν οι τουρκικοί στόχοι. Ενώ η μάχη εμείνετο, ακούει Δόκιμο Έφεδρο Αξιωματικό να καλεί σε βοήθεια λόγω τραυματισμού. Χωρίς δεύτερη σκέψη ορμά στην κόλαση του πυρός για να τον βοηθήσει. Δυστυχώς, σφαίρα ακροβολιστή τον χτύπησε στην κοιλιά και τον τραυμάτισε σοβαρά.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ

Τον Αύγουστο του 1974 ένα χρόνο περίπου μετά την απόκτηση της κόρης του, αφήνει την οικογένεια του στο κάλεσμα της πατρίδας και κατατάσσεται ως έφεδρος στο 398 ΤΠ στην περιοχή Τζιάος. Η τελευταία φορά που είδε την οικογένεια του ήταν στις 7 Αυγούστου 1974. Ο Γιώργος από τότε δεν γύρισε ποτέ. Βρέθηκε τυχαία από ένα Τ/κ γεωργό σε ομαδικό τάφο σε ένα χωράφι μαζί με 4 άλλους έφεδρους στρατιώτες στην περιοχή Τζιάος. Τα οστά του ταυτοποιήθηκαν με τη μέθοδο DNA και έδειξαν πως ο θάνατος του προήλθε από κτύπημα όλμου στο θώρακα.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Τον Αύγουστο του 1974, εγκαταλείπει την οικογένεια του, τη γυναίκα του έγκυο το τρίτο τους παιδί και τα δυο του παιδιά, γιατί τον καλεί το καθήκον στην πατρίδα. Η τελευταία φορά που θεάθηκε ζωντανός ήταν η 13η Αυγούστου του 1974 όταν η γυναίκα του και τα παιδιά του τον

επισκέφθηκαν στο φυλάκιο όπου υπηρετούσε.

Στις 14 Αυγούστου η οικογένεια του εγκαταλείπει την Κυθρέα, και σώζεται μέσα από τις φλόγες. Τον Οκτώβρη του 1974 γεννιέται και το τρίτο του παιδί ο Θέμης. Ο Κώστας δεν επιστρέφει ποτέ, και η τύχη του αγνοείται και δηλώνεται αγνοούμενος. Μετά από 35 χρόνια προσμονής και ελπίδας για το γυρισμό του η οικογένεια του ενημερώνεται τα νέα του απάνθρωπου θανάτου του. Όπως και ο Χατζηγιάννης στον οποίο αναφερθήκαμε, έτσι και ο Κωνσταντινίδης, από τύχη βρέθηκαν σ' ένα χωράφι από ένα Τουρκοκύπριο γεωργό μαζί με άλλους δολοφονηθέντες. Τα οστά του ταυτοποιήθηκαν με τη μέθοδο DNA. Η νεκροψία έδειξε πως ο θάνατός του προήλθε από δύο σφαίρες στο κρανίο, με φορά από πάνω προς τα κάτω. Δεν ήταν άλλη παρά ακόμα μια δολοφονία από τους Τούρκους.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ

Το πρωινό της 20ης Ιουλίου με το πρώτο κάλεσμα για επιστράτευση παρουσιάστηκε στη μονάδα του στο 398 ΤΠ. Στις 14 Αυγούστου 1974 συνελήφθη αιχμάλωτος έξω από το Τζιάος. Ενώ συνελήφθησαν και ήταν ζωντανοί μετά το πέρας της μάχης, εντούτοις δολοφονήθηκαν εν ψυχρώ και τα άψυχα σώματά τους ρίχθηκαν σε πηγάδι.

ΣΑΒΒΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Τη Δευτέρα 5 Αυγούστου 1974, ο 1ος λόχος του εβδομηκοστού Τάγματος Μηχανικού, με διοικητή τον υπολοχαγό Κατσουλώτο Ευστράτιο, ανέλαβε τη ναρκοθέτηση της Λαπήθου. Σκοπός της αποστολής αυτής ήταν να αποκοπεί η προέλαση των Τούρκων και να προσφερθεί υποστήριξη στο 256 ΤΠ.

Μεταξύ των 57 ανδρών που έλαβαν μέρος ήταν και ο Σάββας. Το πρωί της 6ης Αυγούστου, όταν οι Τούρκοι απέκλεισαν τη Λάπηθο, επιχείρησε με άλλους 29 συμπολεμιστές του να διασπάσει τον κλοιό των Τούρκων και να φθάσει στη Βασιλεία. Στην περιοχή «το Αγνί», όμως, επισημάνθηκαν από ισχυρές εχθρικές δυνάμεις οι 30 αυτοί πολεμιστές του Μηχανικού, περικυκλώθηκαν, καθηλώθηκαν

και δεν μπόρεσαν να διαφύγουν και να σωθούν. Τελικά τα οστά του Σάββα Αποστολίδη ταυτοποιήθηκαν με τη μέθοδο του DNA.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ

Με την εκδήλωση του δεύτερου γύρου της τουρκικής εισβολής, εντάχθηκε σε δύναμη Πυροβολικού που έδρευε στο Νέο Χωρίο. Μαζί με τον λοχαγό του και ομάδα συναγωνιστών του παρατάχθηκαν στη γραμμή άμυνας μεταξύ Μίας Μηλιάς και Νέου Χωρίου. Όταν έσπασε η γραμμή της Μίας Μηλιάς υποχώρησαν προς την Αμμόχωστο.

Στις 17 Αυγούστου 1974 θεάθηκε για τελευταία φορά ζωντανός στο Τρίκωμο, όπου με άλλους στρατιώτες προσπαθούσαν να στήσουν ένα πυροβόλο. Τα οστά του ταυτοποιήθηκαν πρόσφατα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Υπηρέτησε στο 305 Τάγμα Πεζικού. Συνελήφθη από τους Τούρκους στο δεύτερο γύρο της τουρκικής εισβολής στο χωριό Βώνη μαζί με άλλα 39 άτομα και από τότε αγνοείται.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΙΩΡΓΑΛΛΗ

Όταν έγινε η τουρκική εισβολή έτρεξε ως έφεδρος να υπερασπιστεί την πατρίδα του. Στις 14 Αυγούστου 1974, μέρα της δεύτερης εισβολής, ο Γιώργος βρισκόταν στο Τζιάος και από τότε γράφτηκε στη μαύρη λίστα των αγνοουμένων.

Μακρύς είναι ο κατάλογος των 37 εν ψυχρώ δολοφονηθέντων, Νιοχωρητών, των οποίων τα οστά έκτοτε ταυτοποιήθηκαν, όπως και άλλων 29 μέχρι και σήμερα αγνοουμένων, οι οποίοι προφανώς και έχουν επίσης δολοφονηθεί, χωρίς, εντούτοις, μέχρι σήμερα να έχουν εντοπιστεί.

Του ανδρειωμένου ο θάνατος, θάνατος δεν λογιέται. Οι ήρωές μας ύψωσαν το ανάστημά τους στον Τούρκο εισβολέα και με ηρωισμό και αυταπάρνηση, έπασαν στο πεδίο της μάχης, κερδίζοντας μια χρυσή και ένδοξη σελίδα στο πάνθεο των αθανάτων και σφραγίζοντας με το όνομα και τη δράση τους, τους διαχρονικούς αγώνες για ελευθερία και δικαιοσύ-

νη. Το αίμα τους εξακολουθεί να αρδεύει το δέντρο της ελευθερίας, μέχρι αυτό να ανθίσει και να δώσει καρπούς.

Μνημονεύουμε ακόμα σήμερα και τον Στέλιο Παναγή, ο οποίος στις 3 Ιουνίου 1996, ενώ υπηρετούσε σε προκεχωρημένο φυλάκιο στην πράσινη γραμμή, εισήλθε άοπλος και απονήρευτος στη νεκρή ζώνη, με αποτέλεσμα εντελώς απρόκλητα, να πυροβοληθεί, άνανδρα, εν ψυχρώ από τα εχθρικά φυλάκια. Μεταφέρθηκε μετά από ώρα από άνδρες της Ειρηνευτικής Δύναμης στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας, όμως η καθυστέρηση υπήρξε μοιραία. Ο Στέλιος Παναγή υπήρξε το τελευταίο από τα επτά θύματα της τουρκικής θηριωδίας στη γραμμή καταπαύσεως κατάπαυσης του πυρός μετά το 1974.

Τον Σεπτέμβριο του 2009 το ΕΔΑΔ με απόφασή του καταδίκασε την Τουρκία για τη δολοφονία του Στέλιου υποστηρίζοντας ότι η Τουρκία παρέβη το άρθρο 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα που αναφέρεται στην προστασία της ζωής.

Η θυσία των ηρώων μας συνιστά μια πολύτιμη παρακαταθήκη, που εμπνέει το σήμερα και καθοδηγεί το μέλλον. Τα ιστορικά διδάγματα που οφείλουμε όλοι να αντλούμε από το χθες αποτελούν την πυξίδα μας για την πορεία του αύριο.

Σαράντα οκτώ ολόκληρα χρόνια έχουν περάσει από την θυσία των ηρώων μας και τα κάθε χρόνο επαναλαμβανόμενα λόγια δείχνουν φτωχά κι ανήμπορα να συμβάλουν στην αλλαγή του status quo, οι δε λέξεις δεν αρκούν για τέτοιες περιπτώσεις. Οι αγώνες των ηρώων μας καθιστούν το δικό μας χρέος ακόμα πιο βαρύ κι αυτό δεν εξοφλείται με λόγια, αλλά με έργα αντάξια της θυσίας τους.

Αιώνια, ας είναι η μνήμη τους.

«Οι αγώνες των ηρώων μας καθιστούν το δικό μας χρέος ακόμα πιο βαρύ κι αυτό δεν εξοφλείται με λόγια, αλλά με έργα αντάξια της θυσίας τους.»

Ο «Αυγερινός» τίμησε παλιά μέλη του

ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ ΓΙΩΡΚΑ

Μεγάλη επιτυχία σημείωσε η εκδήλωση που διοργάνωσε το Διοικητικό Συμβούλιο του σωματείου «Αυγερινός» για να τιμήσει παλιά μέλη του σωματείου. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στις 19 Οκτωβρίου 2022 το βράδυ στο οίκημα που στεγάζεται το σωματείο στην Ακρόπολη (Θουκυδίδου 19).

Στην ομιλία του ο πρόεδρος του σωματείου κ. Αντρέας Γιώρκας καλωσόρισε τα παλιά μέλη και ανέφερε ότι με την εκδήλωση αυτή τιμώνται από τη μια τα παλιά μέλη, και από την άλλη στοχεύει να τα επαναφέρει κοντά στο σωματείο. «Απώτερος στόχος» τόνισε «είναι να κρατήσουμε άσβεστη τη φλόγα της επιστροφής στο κατεχόμενο χωριό μας. Γι' αυτό πρέπει όλοι να προσπαθήσουμε να φέρουμε κοντά τους νέους του χωριού, γιατί είναι αυτοί που θα παραλάβουν τη σκυτάλη για συνέχιση του αγώνα. Τα χρονικά περιθώρια στενεύουν», ανέφε-

ρε χαρακτηριστικά και πρόσθεσε «γι' αυτό ας καταβάλουμε κάθε προσπάθεια για να μπολιάσουμε τους νέους μας να έλθουν κοντά στο σωματείο και γενικότερα στο χωριό τους».

Στην εκδήλωση απύθυνη σύντομο χαιρετισμό και ο κοινοτάρχης του χωριού κ. Χρήστος Λαμπρίας, ο οποίος συνεχάρη το Διοικητικό Συμβούλιο του σωματείου για την οργάνωση της εκδήλωσης, τονίζοντας παράλληλα ότι το Κοινοτικό Συμβούλιο ενθαρρύνει και έρχεται αρωγός σε τέτοιες εκδηλώσεις των οργανωμένων συνόλων του χωριού, οι οποίες συμβάλλουν στη σύσφιγξη των σχέσεων ανάμεσα στους Νιοχωρίτες. Τόνισε και ο ίδιος τη σημασία της προσέλκυσης των νέων σε εκδηλώσεις για το χωριό, υπογραμμίζοντας ότι το θέμα αυτό απασχολεί και το Κοινοτικό Συμβούλιο.

Με την ευκαιρία ο κοινοτάρχης ενημέρωσε τους παρισταμένους αναφορικά με εξελίξεις σχετικά με το κατεχόμενο χωριό μας. Ο κ. Λαμπρίας αναφέρθη-

•••

Μεγάλη επιτυχία σημείωσε η εκδήλωση που διοργάνωσε το Διοικητικό Συμβούλιο του σωματείου «Αυγερινός».

κε εκτεταμένα στις εργασίες συντήρησης του ιερού ναού Αγ. Χαραλάμπους, αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι με τις εργασίες αυτές αλλά και τις προηγούμενες πριν από δυο χρόνια σώθηκε η εκκλησία από κατάρρευση και τόνισε την αγαστή συνεργασία του Κοινοτικού Συμβουλίου με τον εκπρόσωπο της κυβέρνησης στη δικοινοτική τεχνική επιτροπή δρ. Σώτο Κτωρή και τον Επίσκοπο Μεσαορίας κ. Γρηγόριο. Επίσης,

πληροφόρησε τους παρευρισκόμενους ότι σύντομα θα αρχίσουν εργασίες για την περιφραξη και καθαρισμό του κοιμητηρίου. Καταλήγοντας ο κοινοτάρχης ευχαρίστησε όλους όσους έκαναν εισφορές για την συντήρηση της εκκλησίας. Σημειώνεται πως οι εργασίες ολοκληρώθηκαν περί το τέλος του 2022.

Το διοικητικό συμβούλιο μετά το πέρας προσέφερε δείπνο σε όλους όσους παρευρέθηκαν στην εκδήλωση.

«Γι' αυτό πρέπει όδοι να προσπαθήσουμε να φέρουμε κοντά τους νέους του χωριού, γιατί είναι αυτοί που θα παραλάβουν τη σκυτάλη για συνέχιση του αγώνα. Τα χρονικά περιθύρια στενεύουν» τόνισε ο πρόεδρος του συλλαιείου κ. Ανιρέας Γιούρκας.

Επίσκεψη-ξενάγηση των νέων στο χωριό των προγόνων τους

ΤΗΣ ΡΕΒΕΚΚΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΠΙΕΡΗ

Μετά από τρία χρόνια πανδημίας, μέτρων και αποστασιοποίησης, δειλά-δειλά επανερχόμαστε στην κανονικότητά μας. Έτσι η τρίτη επίσκεψη-ξενάγηση των νέων στο χωριό έγινε πραγματικότητα στις 15 Οκτωβρίου 2022. Αρκετοί αυτοί που δήλωσαν συμμετοχή. Κάποιοι από αυτούς δεν είχαν ξαναδεί το χωριό αφού ούτε καν είχαν γεννηθεί το 1974. Ο κοινοτάρχης Χρήστος Λαμπριάς μαζί με ένα δύο μεγαλύτερα άτομα ανέλαβαν την ξενάγηση. Είναι έντυπωσιακό το πώς ένα δέντρο, μια ερειπωμένη εκκλησιά, ένα άδειο σήμερα χωράφι μπορεί να κρύβουν τόσες ιστορίες.

Άλλοι να νιώθουν συγκίνηση που βιώνουν αυτήν την εμπειρία, άλλοι να ψάχνουν το σπίτι μιας γιαγιάς, τον χώρο που ξεψύχησε ένας παππούς, το καφενείο που σύχναζε ο πατέρας, που δούλευε ο θεός, τον μύλο... Μια φωτογραφία στο σχολείο, στη βαλαβιά, στην εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπος. Σαν αξιοθέατα τα μέρη που χάθηκαν οι γονείς και οι παππούδες μας, μια εικόνα στο κινητό οι χώροι όπου θα ζούσαμε και θα μεγαλώναμε κι εμείς αν το νήμα της ζωής αυτού του χωριού δεν κοβόταν το μαύρο εκείνο καλοκαίρι. Παρήγορη σκέψη η συντήρηση της εκκλησίας μας, περιφραγμένη και φανερά διορθωμένη, αρχίζει να ξαναδειχνει τον χαρακτήρα της ιδιαίτερα στο μοναδικό καμπαναριό της.

Μοναδική εμπειρία για κάποιους από εμάς και η διαδρομή προς τον Πενταδάκτυλο. Φεύγοντας από το χωριό μας, κατευθυνθήκαμε προς την Κερύνεια. Η αίσθηση του βουνού φοβερή, η παλάμη του ανοικτή δίπλα μας, καιρετισμός και ταυτόχρονα έκκληση για βοήθεια. Η πορεία προς τη θάλασσα και η επιστροφή στη Λευκωσία δείχνουν ξεκάθαρα πως αυτός ο τόπος είναι πολύ μικρός για να είναι μοιρασμένος. Ευχαριστούμε το Κοινοτικό Συμβούλιο του χωριού και ιδιαίτερα τον πρόεδρο γι' αυτήν τη μοναδική εμπειρία που μας προσέφερε.

● ● ●

*Σαν αژیοθέ-
ατα τα μέρη
που χάρηκαν
οι γονείς και
οι παππούδες
μας, μια εικό-
να στο κινητό
οι χύροι όπου
θα ζούσαμε και
θα μεγαλώ-
ναμε κι εμείς
αν το νήμα της
ζωής αυτού του
χυριού δεν δι-
ακοπτόταν το
μαύρο εκείνο
καδοκαίρι.*

Ολοκληρώθηκε η β' φάση συντήρησης της εκκλησίας του Αγίου Χαραλάμπους

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Από την ανάληψη των καθηκόντων μας το 2017 θέσαμε ψηλά στις προτεραιότητές μας την συντήρηση της εκκλησίας του Αγίου Χαραλάμπους στο κατεχόμενο χωριό μας. Ως κοινοτάρχης είχα κατά καιρούς σειρά επαφών τόσο με την Τεχνική Επιτροπή για την Πολιτιστική Κληρονομιά για όσο και με τον καθ' ύλη αρμόδιο επίσκοπο για τις κατεχόμενες εκκλησίες, τον θεοφιλέστατο επίσκοπο Μεσαορίας κ. Γρηγόριο. Έπειτα από πολλές και επίπονες προσπάθειες έγινε κατορθωτή η ένταξη της συντήρησης του ναού του Αγ. Χαραλάμπους Νέου χωρίου Κυθρέας στο πρόγραμμα της δικαιοδικής Τεχνικής Επιτροπής και οι εργασίες συντήρησης ξεκίνησαν το 2019. Απώτερος στόχος ήταν να γίνουν οι απαραίτητες εκείνες εργασίες ώστε να αποτραπεί η κατάρρευση της εκκλησίας, γιατί ο κίνδυνος

κατάρρευσης ήταν ορατός. Έτσι δόθηκε προτεραιότητα στη στεγανοποίηση της στέγης. Το όλο έργο της πρώτης φάσης стоίχισε €100.000 με την κοινότητα να συνεισφέρει το ποσό των €70.000. Το ποσό αυτό ήταν προϊόν εράνου ανάμεσα σε Νιοχωρίτες, τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού, που έγινε μετά από απόφαση που λήφθηκε σε παγκοινοτική σύσκεψη που συγκάλεσε ο κοινοτάρχης στις 23 Μαΐου 1919. Ο στόχος επιτεύχθηκε χάρις στις εισφορές των Νιοχωριτών για τις οποίες το Κοινοτικό Συμβούλιο εκφράζει θερμές ευχαριστίες αλλά και τις προσπάθειες των εκπροσώπων μας στη δικαιοδική επιτροπή κ.κ. Τάκη Χατζηδημητρίου και δρα Σώτου Κτωρή.

Η Β' ΦΑΣΗ

Αφού ολοκληρώθηκε η πρώτη φάση των εργασιών συντήρησης της εκκλησίας μας ζητήσαμε από τον δρα Σώτο Κτωρή όπως συνεχιστούν οι εργασίες και γίνουν έργα συντήρησης κυρίως της τοιχοποιίας, προκειμένου να αποφευχθεί η υγρασία που είχαν οι τοίχοι, με την επισήμανση ότι η κοινότητα δεν μπορούσε να βοηθήσει χρηματικά. Μετά από πολλές προσπάθειες του δρα Σώτου Κτωρή – προς τον οποίο εκφράζουμε θερμές ευχαριστίες – άρχισαν τον Ιούνιο του 2022 οι εργασίες συντήρησης της εκκλησίας μας στο πλαίσιο της δεύτερης φάσης.

Μαζί με τον επιστημονικό συνεργάτη του Κοινοτικού Συμβουλίου δρα Απόστολο Κουρουπάκη επισκεφθήκαμε τον Ιούλιο του 2022 το χωριό και είχε συνάντηση με την επικεφαλής Τουρκοκύπρια αρχιτεκτόνισσα του έργου, η οποία μας ενημέρωσε εν εκτάσει για τις εργασίες που γίνονταν. Μπήκαμε στον περιφραγμένο χώρο όπου διεξάγονταν οι εργασίες του εργοταξίου και διαπιστώσαμε ιδίως όμμασι ότι όντως γίνονταν σημαντικές

Παίρνει σειρά το κοιμητήριο, όπου θα γίνει καθαρισμός και περιφράξη.

εργασίες. Επισημάναμε στην επικεφαλής του έργου ότι στο νότιο περίβολο της εκκλησίας υπάρχει κοιμητήριο και ζήτησε τη συντήρηση του μόνου διασωθέντος τάφου του Κώστα Χατζηζαβρού και την περίφραξη του χώρου, αίτημα που έγινε αποδεκτό.

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν και σώσαμε την εκκλησία μας. Η εκκλησία μας είναι εκεί, στέκει, δεν κατέρρευσε χάρις στη συλλογική προσπάθεια όλων, Πολιτείας, εκκλησίας, Ε.Ε., των κατοίκων του χωριού. Είχαμε ηθική υποχρέωση έναντι των προγόνων μας να σώσουμε την εκκλησία, και το καταφέραμε. Στην εκκλησία αυτή άλλοι βαπτίστηκαν, άλλοι τέλεσαν τον γάμο τους κι άλλοι τέλεσαν τις κηδείες προσφιλών τους προσώπων. Η προσπάθεια συνεχίζεται. Όπως χαρακτηριστικά μας ανέφερε ο δρ Σώτος Κτωρή: « Η εκκλησία σας είναι τόσο μεγάλη που όσα λεφτά κι αν ρίξουμε δεν φαίνονται». Μπορεί εκ πρώτης όψεως να μη κάνει εντύπωση το όλο έργο, για έναν όμως που γνώριζε πώς ήταν η εκκλησία –σχεδόν έτοιμη να καταρρεύσει– και πώς είναι σήμερα τότε και μόνοι τότε αντιλαμβάνεται πόσο σημαντικό είναι το έργο που έγινε.

Με το πέρας των εργασιών της β' φάσης έχει περιφραχθεί ο γύρω χώρος και τοποθετήθηκαν κάγκελα. Επίσης, τοποθετήθηκε νέα εξώθυρα. Το όλο έργο ολοκληρώθηκε περί το τέλος Νοεμβρίου 2022.

ΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ

Σε συνάντηση που είχαμε με τον δρ Σώτο Κτωρή τέθηκε και θέμα συντήρησης του κοιμητηρίου, του οποίου η κατάσταση είναι άθλια, συλημένοι και κατεστραμμένοι, τάφοι, ακαθαρσίες, σπασμένοι σταυροί διάσπαρτοι παντού. Το θέμα το έθεσε στην δικοινοτική επιτροπή ο δρ Κτωρή και κατάφερε και το ενέταξε στο πρόγραμμα συντήρησης. Το όλο έργο συγχρηματοδοτείται από το χωριό μας και τον κρατικό προϋπολογισμό. Μετά το πέρας των εργασιών ευπρεπισμού και περίφραξης του κοιμητηρίου θα μπορεί ο καθένας να πάει στο κοιμητήριο να

ανάψει ένα καντήλι και να «καπνίσει» τον τάφο των προγόνων του.

Τ/Κ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

Κάτω από τον τίτλο «Ντροπιαστικό», η εφημερίδα *Diyalog* (15.09.22) γράφει ότι «ισοπεδώθηκε» το κοιμητήριο στο κατεχόμενο Νέο Χωριό Κυθρέας, γκρεμίστηκαν οι τοίχοι, έσπασαν οι ταφόπετρες και ο χώρος μετατράπηκε σε ερείπιο. Σημειώνοντας ότι το κοιμητήριο ανήκει στη «δικαιοδοσία» του λεγόμενου δήμου Κυθρέας, το δημοσίευμα αναφέρεται σε παράπονα Ελληνοκυπρίων που είδαν καταστραμμένους τους τάφους των συγγενών τους και δήλωσαν έτοιμοι να βοηθήσουν και οι ίδιοι στη διόρθωση της κατάστασης. Ο λεγόμενος κοινοτάρχης του κατεχόμενου χωριού, Σιεφκέτ Φενταϊ δήλωσε στην εφημερίδα ότι το κοιμητήριο είναι ερείπιο εδώ και πολύ καιρό, ότι διεξήγαγαν συναντήσεις με το λεγόμενο υπουργείο Εξωτερικών για διόρθωση του κοιμητηρίου και ότι αν τους δοθεί άδεια θα αναλάβουν πρωτοβουλία περίφραξης του χώρου. Σημειώνοντας ότι βρίσκονται σε επαφή «με έναν κοινοτάρχη στον νότο», όπως χαρακτήρισε τις ελεγχόμενες από τη Δημοκρατία περιοχές, ο κ. Φενταϊ είπε ότι «και εμείς και εκείνοι είμαστε έτοιμοι για την εργασία της περίφραξης» και ότι όσοι έχουν συγγενείς στο κοιμητήριο θα στηρίξουν τις εργασίες επιδιόρθωσης και συντήρησης. (Πηγή: Δελτίου Τ/κ Τύπου, 15/9/2022, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών).

ΣΗΜ.: Με αφορμή το ρεπορτάζ για το κοιμητήριο θα θέλαμε να σας θυμίσουμε το βιβλίο *Το Ελληνορθόδοξο Χριστιανικό Κοιμητήριο του Νέου Χωριού Κυθρέας. Ιστορία – Μπρώο*, που κυκλοφόρησε το Κοινοτικό Συμβούλιο το 2019 για το κοιμητήριο. Το βιβλίο διατίθεται προς πώληση προς €15, είναι ένα βιβλίο που δεν πρέπει να λείπει από τη βιβλιοθήκη κάθε Νιοχωρίτη. Γι' αυτό όσοι δεν το πήρατε και επιθυμείτε να το αγοράσετε παρακαλώ επικοινωνήστε με τον κοινοτάρχη τηλ. 99330981).

Ντροπιαστική χαρακτηρίζεται η εικόνα στο κοιμητήριο του Νέου Χωριού Κυθρέας.

Προσκύνημα στον Απόστολο Ανδρέα

ΤΗΣ ΡΕΒΕΚΚΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΠΙΕΡΗ

Μια εξαιρετικά φορτισμένη μέρα είχαμε την ευκαιρία να ζήσουμε πολλοί συγχωριανοί στις 23 Οκτωβρίου 2022. Ίσως το απαγορευτικό δύο και πλέον χρόνων λόγω πανδημίας, ίσως η ανάγκη για αυτό το προσκύνημα, οδήγησε 200 περίπου Νιοχωρίτες να δηλώσουν συμμετοχή στη μακρινή αυτή εκδρομή-προσκύνημα.

Ξεκινήσαμε νωρίς το πρωί από το χώρο μπροστά από το Κέντρο Χειροτεχνίας στη Δασούπολη και μέσα σε λίγα λεπτά βρισκόμασταν στο οδόφραγμα. Περνώντας έξω από το χωριό μας και διασχίζοντας τον κάμπο της Μεσαορίας φτάσαμε στον Απόστολο Βαρνάβα. Ένα προσκύνημα που επιβάλλεται για τους Χριστιανούς της Κύπρου, μιας και ο Άγιος αυτός έφερε το Χριστιανισμό στο νησί μας (από όπου καταγόταν και ο ίδιος) ίδρυσε την πρώτη εκκλησιαστική κοινότητα, μαρτύρησε και πέθανε διά λιθοβολισμού στη Σαλαμίνα. Πέραν αυτού, ο Απόστολος Βαρνάβας σε καιρούς που επιβουλεύονταν την εκκλησιαστική ανεξαρτησία της Κύπρου γειτονικές Εκκλησίες, με θαύμα του, οραματίζοντας τον τότε Αρ-

χιεπίσκοπο της Κύπρου, βοήθησε να διατηρηθεί το Αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Κύπρου. Εξ ου και ο Απόστολος Βαρνάβας μνημονεύεται και ως ιδρυτής και προστάτης της Εκκλησίας μας.

Τέλος, φτάσαμε στον προορισμό μας, στο ανατολικότερο σημείο του νησιού μας. Εκεί όπου ο Απόστολος Αντρέας χτυπώντας το ραβδί του στο βράχο έκανε το θαύμα του. Εκεί που για χάρη του διανυκτέρευαν οι πιστοί ακόμη και στο ύπαιθρο. Τα αποτελέσματα από τις εργασίες ανακαίνισης που είναι εμφανή στον ναό, τα ξακουστά γαϊδουράκια στα πλαϊνά χωράφια αλλά και στην αυλή του μοναστηριού, το απέραντο γαλάζιο από παντού, ακόμη και αυτοί οι ξένοι μικροπωλητές που αδίκως διαλαλούν τηνπραμάτεια τους σε ξένη γη, δίνουν την αίσθηση μιας άλλης εποχής. Έντονο το συναίσθημα των πιστών νικά την κούραση και σε άλλους ξυπνά μνήμες, σε άλλους δημιουργεί νέες εικόνες.

Η επιστροφή από τον παραλιακό δρόμο βόρεια του Πενταδάκτυλου, η παράλληλη πορεία με το βουνό που σμίγει με τη θάλασσα σε θαμπώνει. Τα κάστρα του βουνού δεσπόζουν ψηλά και αγέρωχα, οι θρύλοι και οι παραδόσεις που κυριαρχούν σε αυτόν τον τόπο ακόμη και για τον πιο ασήμαντο φαινομενικά βράχο ζωντανεύουν ξανά. Μαζί μας ο Διγενής που κυνηγά το πειρατικό καράβι, διαμορφώνει τον Πενταδάκτυλο και ρίχνει την πέτρα του Ρωμιού στην άλλη άκρη, η Ανθούσα με τον αγαπημένο της που κρύβονται από τους Σαρακηνούς και δημιουργούν τελικά την Ακανθού, η Ρήγαινα που παραθερίζει στα σπήκλια της...

Επιστροφή στο οδόφραγμα, επιστροφή στην σκληρή πραγματικότητα. Άξιο, στ' αλήθεια προσκύνημα, με πόνο, κούραση σώματος και ψυχής αλλά ταυτόχρονα με ευγνωμοσύνη για την εμπειρία.

Ευχαριστίες στο Κοινοτικό Συμβούλιο του χωριού μας για την οργάνωση και πραγματοποίηση του προσκυνήματος.

Περνώντας έξω από το χωριό μας και διασχίζοντας τον κάμπο της Μεσαορίας φτάσαμε στον Απόστολο Βαρνάβα. Ένα προσκύνημα που επιβάλλεται για τους Χριστιανούς της Κύπρου.

Στις 23 Οκτωβρίου 2022, περίπου 200 Νιοχωρίτες συμμετείχαν στη μακρινή εκδρομή-προσκύνημα στον Απόστολο Ανδρέα στην Καρπασία.

Η επιστροφή από τον παραδιακό δρόμο βόρεια του Πενταδάκτυλου, η παράδειψη πορεία με το βουνό που σμίγει με τη θάλασσα σε θαμπώνει.

Έκδοση του βιβλίου «Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες ελλείπουν»

● ● ●

Το βιβλίο αποιερεί φόρο τιμής στους 74 κατοίκους, γυναίκες και άντρες, του Νέου Χωρίου Κυθρέας, που χάθηκαν για πάντα στη διάρκεια της τουρκικής εισβολής.

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Το Κοινοτικό Συμβούλιο του Νέου Χωρίου Κυθρέας, συνεχίζοντας την εκδοτική του δραστηριότητα, εξέδωσε το βιβλίο *Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες ελλείπουν. Πεσόντες, δολοφονηθέντες και αγνοούμενοι του Νέου Χωρίου Κυθρέας (Ιούλιος - Αύγουστος 1974)* των Απόστολου Γ. Κουρουπάκη και Χρίστου Κ. Λαμπρία. Το βιβλίο αποτελεί φόρο τιμής στους 74 κατοίκους, γυναίκες και άντρες, του Νέου Χωρίου Κυθρέας, που χάθηκαν για πάντα στη λαίλαπα της τουρκικής εισβολής, τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974. Το βιβλίο παρουσιάστηκε το Σάββατο 21 Ιανουαρίου, στις 6:00 μ.μ. στην Αίθουσα Unesco του Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

Το βιβλίο *Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες ελλείπουν. Πεσόντες, δολοφονηθέντες και αγνοούμενοι του Νέου Χωρίου Κυθρέας (Ιούλιος - Αύγουστος 1974)* παρουσιάστηκε από τον δρα Κυπριανό Λούη, διευθυντή Μέσης Εκπαίδευσης ΥΠΑΝ. Χαιρετισμό θα απύθυνε ο Επίτροπος Προεδρίας Φώτης Φωτίου, και οι συγγραφείς. Η εκπαιδευτικός και συγγραφέας Ρεβέκκα Νικολαΐδου Πιερή έκανε σύντομη παρέμβαση με τίτλο: «Πώς η οικογένεια ενός αγνοουμένου βίωσε το μαρτύριο της προσμονής της επιστροφής του αγαπημένου της προσώπου». Η ηθοποιός Ειρήνη Ανδρέου διάβασε ποιήματα και κείμενα σχετικά με τη θεματική του βιβλίου.

Στο πρώτο μέρος του βιβλίου παρατίθεται σύντομη ιστορία του χωριού, καθώς και σε πολύ αδρές γραμμές η στρατιωτική κατάσταση που επικρατούσε τις ημέρες του Αυγούστου του 1974 στην περιοχή του Νέου Χωρίου. Στο δεύτερο και βασικό μέρος του βιβλίου καταγράφεται το βιογραφικό σημείωμα για το κάθε πρόσωπο (αγνοούμενος/η, πεσών, τραυματίας) και σε όποια περίπτωση ήταν δυνατό (σε αρκετές περιπτώσεις είτε δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες είτε αυτές που υπάρχουν είναι συγκεχυμένες,

δεδομένης της κατάστασης που επικρατούσε στο χωριό αμέσως μετά την κατάληψη του από τον τουρκικό στρατό στις 14 Αυγούστου 1974, αλλά και το μεγάλο χρονικό διάστημα που παρήλθε από τα γεγονότα), σημειώνονται πληροφορίες για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έχασαν τη ζωή τους ή εξαφανίστηκαν τα 74 βιογραφούμενα πρόσωπα. Στο βιβλίο μας θελήσαμε να συμπεριλάβουμε και τον Στέλιο Παναγή, ο οποίος δολοφονήθηκε εν ώρα υπηρεσίας 22 ολόκληρα χρόνια μετά τον πόλεμο του 1974, υπηρετώντας τη στρατιωτική του θητεία στην Πράσινη Γραμμή, από Τούρκο στρατιώτη. Επίσης, στο βιβλίο συμπεριλαμβάνονται και δύο Τ/κ Νιοχωρίτες, που δολοφονήθηκαν στο σπίτι τους στο Νέο Χωριό, τον Αύγουστο του 1974. Στο βιβλίο εμπλουτίζεται με πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τα οικογενειακά αρχεία των 74 προσώπων, φωτογραφίες από το Φωτογραφικό Αρχείο του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, αρχειακά τεκμήρια και τεκμήρια από τον Τύπο της εποχής. Στο βιβλίο επίσης περιλαμβάνεται ονομαστικός κατάλογος όσων συνελήφθησαν αιχμάλωτοι και παρέμειναν εγκλωβισμένοι στο χωριό, ή μεταφέρθηκαν στην Τουρκία. Επίσης, γίνεται αναφορά στους τραυματίες Νιοχωρίτες κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο της εκδοτικής δραστηριότητας της κοινότητας το 2019 κυκλοφόρησε το βιβλίο *Το Ελληνορθόδοξο Χριστιανικό Κοιμητήριο του Νέου Χωρίου Κυθρέας. Ιστορία - Μπρώο* (Λευκωσία 2019, σσ. 156), επίσης κάθε έξι μήνες, από τον Ιούνιο του 2018 κυκλοφορεί το περιοδικό *Νιοχωρίτικη Φωνή*. Το Κοινοτικό Συμβούλιο του Νέου Χωρίου πιστεύει ακράδαντα ότι η μελέτη της τοπικής ιστορίας και η διατήρηση της μνήμης είναι απαραίτητα συστατικά για την ορθή αντιμετώπιση των προκλήσεων του μέλλοντος.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

Για να προμηθευτείτε το βιβλίο επικοινωνήστε στο τηλέφωνο 99330981.

Άγνωστες πτυχές της μικροϊστορίας της Κύπρου φέρνουν στο φως ο Απόστολος Κουρουπάκης και ο Χρίστος Λαμπρίας με το βιβλίο τους για τους πεσόντες Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες της τουρκικής εισβολής το 1974, μια δύσκολη και επίπονη έρευνα που προσθέτει σημαντικές ψηφίδες στο μεγάλο ψηφιδωτό της Ιστορίας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗ **ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ**
Ο ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, 29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2023

–Ποιες ήταν οι βασικές πηγές σας για τη συγγραφή του βιβλίου για τους πεσόντες Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες της τουρκικής εισβολής το 1974 και πόσο δύσκολο ήταν να τις συλλέξετε;

–Βασική πηγή για τα βιογραφικά σημειώματα των προσώπων που αναφέρονται στο βιβλίο ήταν οι πληροφορίες που μας έδωσαν Νιοχωρίτισσες και Νιοχωρίτες, συγκεκριμένα οι: Νικόλαος Πόντος, Μαρία Νικολαΐδου-Βακανά, Κάσσανδρος Μαυράκης, Θεόδωρος Μαυράκης, Παύλος Χρίστου, Λένια Ζερβού Λαμπρία και Ζωή Κοκονή, καθώς και οι συγγενείς τους. Όσον αφορά τις συνθήκες εξαφάνισης ή δολοφονίας τους πληροφορίες επίσης μάς έδωσαν συγγενείς, συστρατιώτες και συγχωριανοί ή άλλα πρόσωπα. Όπου ήταν δυνατόν αυτές οι πληροφορίες διασταυρώθηκαν. Όλες οι οικογένειες άνοιξαν τα οικογενειακά τους φωτογραφικά άλμπουμ, εννοείται όσες είχαν συγγενείς στο εξωτερικό ή σε περιοχές που δεν καταλήφθηκαν από τον τουρκικό στρατό, και έτσι στο βιβλίο μας υπάρχει πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Έρευνα έγινε και στον Τύπο της εποχής, στο Αρχείο Ανακοινωθέντων του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, αλλά και στο Φωτογραφικό Αρχείο του. Η προσπάθεια να συγκεντρώσουμε όλες αυτές τις πληροφορίες δεν ήταν εύκολη, ωστόσο ήταν μία περιπέτεια, και μας δημιουργούσε την υποχρέωση να συνεχίζουμε να αναζητάμε ολόένα και περισσότερα στοιχεία.

–Ποια η σημασία της μελέτης της τοπικής ιστορίας του Νέου Χωριού;

–Κατά την άποψή μας είναι μια πάρα πολύ σημαντική υπόθεση, μιας και μέσω της διερεύνησης της μικροϊστορίας κάθε τόπου, μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την πιο μεγάλη ιστορία. Αυτή την ανάγκη μελέτης το Κοινοτικό Συμβούλιο, όπως και όλοι οι Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες την έχουν ασπαστεί και μας βοηθούν να φέρνουμε στο φως άγνωστες πτυχές της μικροϊστορίας της Κύπρου. Η μεγάλη ιστορία συντίθεται από μικρές ψηφίδες, αρκεί να μπορείς να τις εντοπίσεις και να τους δώσεις την πρέπουσα θέση στο ψηφιδωτό.

–Το βιβλίο αυτό μπορεί να συμβάλει στην επούλωση του τραύματος για τους συγγενείς των πεσόντων;

–Δεν μπορούμε να το ξέρουμε αυτό, αν και θα θέλαμε να λειτουργήσει και με αυτόν τον τρόπο. Σίγουρα εμείς το αισθανόμαστε ως μία παραμυθία, αλλά αυτό εναπόκειται στον καθένα και την καθεμία. Αν θέλετε, όμως με τη συμπερίληψη και των δύο Τ/κ δολοφονηθέντων Νιοχωριτών, ευελπιστούμε ότι κάνουμε μια αρχή για να δούμε το συλλογικό τραύμα που προξένησε το πραξικόπημα και η τουρκική εισβολή και να σκεφτούμε πώς μπορεί να επουλωθεί, χωρίς να πάθουμε όμως και συλλογική αμνησία.

Απόστολος Γ. Κουρουπάκης, Χρίστος Κ. Λαμπρίας, *Νιοχωρίτες και Νιοχωρίτισσες ελλείπουν. Πεσόντες, δολοφονηθέντες και αγνοούμενοι του Νέου Χωριού Κυθρέας (Ιούλιος - Αύγουστος 1974)*, Λευκωσία 2022, σσ. 148, εκδ. Κοινοτικό Συμβούλιο Νέου Χωριού Κυθρέας.

Θυμούμαι το χωρκόν μου τζιαί κρούζω

*Η Θέκλα Φωτίου μιλάει στη
«Νιοχωρίτικη Φωνή» για τον τόπο
της, τις μυρωδιές του, τα χύματά του.*

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟ ΛΑΜΠΡΙΑ,
ΑΠΟΣΤΟΛΟ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Συναντήσαμε τη Θέκλα Φωτίου στο σπίτι της, με την κόρη της να είναι στο πλευρό της. Χωρίς να καθυστερήσουμε καθόλου ξεκινήσαμε να μιλάμε με την κα Θέκλα, σιγά-σιγά να τη βάζουμε στο κλίμα μιας συνέντευξης. Σύντομα η κα Θέκλα μπήκε στο πνεύμα και η συζήτησή μας εξελίχθηκε με πολύ όμορφο και ζεστό τρόπο. Όσα χρόνια κι αν πέρασαν με την κα Θέκλα στην προσφυγιά οι θύμησές της για τα χώματά της δεν ξεθώριασαν.

–Κυρία Θέκλα, πότε γεννήθηκαν;

–Γεννήθηκα στις 8 Απριλίου του 1928, το 1955 παντρεύτηκα τον Αντρέα Φωτίου.

–Οι γονείς σου πώς λέγονταν;

–Ο πατέρας μου λεγόταν Χριστόδουλος Δκιολάρης και η μάνα μου Καλλιόπη, και οι δύο ήταν από το Νιόχωρκο. Ο παππούς μου, ο Νικόλας, από την πλευρά του πατέρα μου, τον έλεγαν Πίτσιλλο, γιατί ήλθε από την Πιτσιλιά, συγκεκριμένα από την Ορούντα, και παντρεύτηκε την Ελένη, τη λεγόμενη Πιτσιλλού.

–Οι γονιοί σου φορούσαν ρούχα ευρωπαϊκά ή κυπριακά;

–Ο πατέρας μου ήταν βρακάς, η μάνα μου φουστάνι τζιαί στην κεφαλή μαντήλα.

–Ο πατέρας σου τι δουλειές έκανε με τα βούδκια;

–Έκαμνε ζευκάριν, είχε δικό του αλέτρι, εσπέρναν, έβαλλε τζιαί πατάτες, λουβί, ντομάτες, τζιαί ποστάνια, εφτυεύκαμεν ρεβίθια, βαμβάκι και σπσάμια, θυμούμαι που τα σπσάμια εβκάλλαμεν τα πα στο δώμα, να ξεράνουν τζιαί μετά αντινάσσαμεν το.

–Αδέλφια είχες;

–Ναι, τον Νικόλα, την Ελένη, τον Απόστολο, τη Χρυστάλλα, που είναι στη Λεμεσό, τον Αντρέα, τον Παναγιώτη και τη Μαρία, που πέθανε σε ηλικία 8 χρονών από τύφο.

–Εσύ δούλευες;

–Εγώ ασχολούμουν με το νοικοκυριό μόνο, δεν έβγαينا έξω από το σπίτι μου μόνη μου. Ο πατέρας μου με έβγαλε από το σχολείο, όταν ήμουν 10 χρονών και με έπαιρνε στο θέρος, αυτό δεν το ξιχάννω ποτέ μου, ο πατέρας μου ήταν βασανισμένος. Πηγαίναμε να θερίσουμε ποτζεί που εν η παλιοκκλησιά, πηγαίναμε περπατητοί, σπκωνόμασαν που την αυκήν τζιαί κάμναμε 2-3 ώρες ώσπου να πάμε. Ήμουν τυρανισμένη, θυμούμαι που είχαμε εργάτες που θέριζαν, και έπρεπε να τους ταΐσουμε, η μάνα μου έκαμνε πλάφι πουρκούρι, έρκετουν ο πατέρας μου με το γαϊδούρι τζι έπαιρνε το στον κάμφο για να φαν οι θεριστάδες, τζιαί ελιές μαύρες, τζιαί καλλούμια, να ταΐσουν τους αρκάτες. Επίσης, στο σπίτι είχα βούφα (σ.σ. αργαλειό) και εφάνισκα, εκάμναμε σεβτόνια, άμα είχα καιρό.

–Τι άλλες δουλειές έκανες;

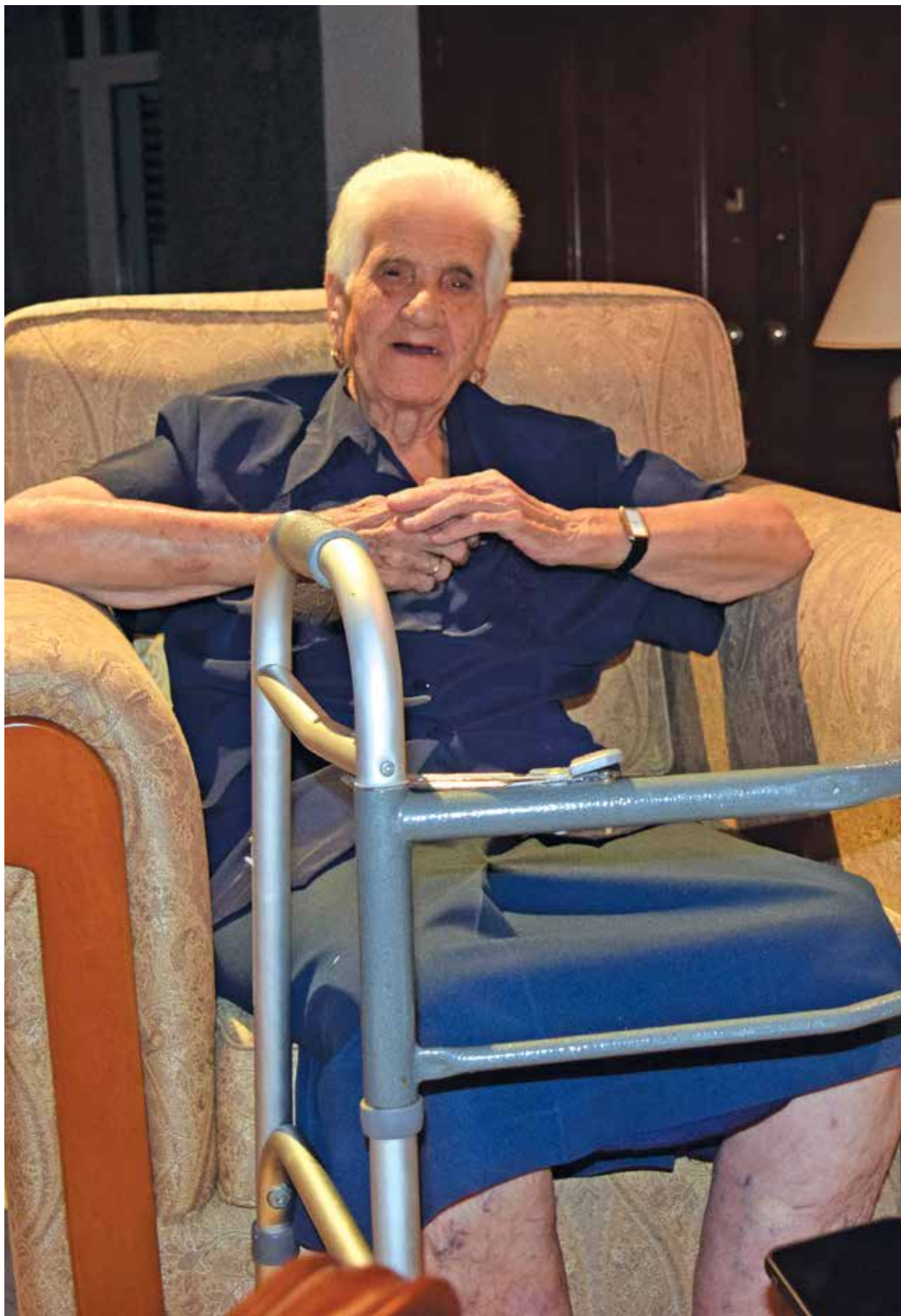
–Πολλές δουλειές, είχαμε βόδια, φορτώνουμουν δεμάτια φαρρά και τα έπαιρνα στα βούδκια για να φάνε, κόβκαμε φαρράν 'που το χωράφι μας στον «Σγαφτόν», επερνούσαμεν 'που τον ποταμόν τον «Κάττον», εβάλλαμεν το δεμάτι με τον φαρράν πάνω στην πλάτη μας τζιαί επαίρναμεν τα στο στάβλο να ταΐσουμε τα βούδκια, είσιεν να τα αφήσουμεν να ψοφήσουν; Εκτός από βόδια είχαμε και αίγες. Τα χτηνά είσιεν τα ο πατέρας μου.

–Ήσουν φρόνιμη κοπέλα, δεν έβγαίνες έξω μόνη σου.

–Ο πατέρας μου ήταν αυστηρός.

–Εσύ ήσουν αυστηρή με τα παιδιά σου.

–Όχι δεν ήμουν αυστηρή, ρώτα τους αν τους έδερα ποτέ μου.

Γαμήλια φωτογραφία του ζεύγους Αντρέα και Θέκλας Φωτίου, 1955.

Το ζεύγος Αντρέα και Θέκλας Φωτίου, με τη θυγατέρα τους Λένια.

“

Εξηπύσαν με ποδάσσι, όσες ήταν οι τρίχες των μαδδών μου τόσσοι με εξήπτησαν. Μπορεί να επήρα τον φτωχό, αδδά ήταν ο καδύτερος.

ΗΤΑΝ ΧΡΥΣΑΦΙ Ο ΑΝΤΡΑΣ ΜΟΥ

–Πώς λεγόταν ο άντρας σου και τι δουλειά έκανε;

–Αντρέας Φωτίου, ήταν οδηγός λεωφορείου. Στην αρχή που παντρευτήκα είσιεν τζιαι ο άντρας μου τσούρες, ύστερα αγόρασε το λεωφορείο, επούλησε τις τσούρες, εν ήθελε να βασανίζουμαι, ο άντρας μου ήταν πολλά καλός, επέρασα καλά, είσιεν με βασιλίσσα. Έκανε δρομολόγια καθημερινά στη Λευκωσία. Τις Κυριακές πηγαίναμε εκδρομές και προσκυνήματα.

–Από πού ξεκινούσε το λεωφορείο;

–Από τους καφενέδες.

–Μετά που παντρευτήκες ήσουν στο σπίτι σου...

–Ναι, ο άντρας μου δεν με άφηνε να πάω έξω, συνήθως την Κυριακή πηγαίναμε με το λεωφορείο στον κάμπο να μαζέψουμε ρόβκια, γιατί είχαμε κι εμείς ρόβκια, ήθελε να μου δώσει το τιμόνι, εγώ εφοούμουν. Πηγαίναμε πρώι να βγάλουμε ρόβκια, φαβέττα... Ήταν χρυσάφι ο

άντρας μου, ήθελε να με μάθει να οδηγώ, ήθελε να μου δώσει το τιμόνι, εγώ αρνιόμουν, εφοούμουν.

–Ο άντρας ασχολείτο με την πολιτική;

–Όχι δεν ενεκατώνετον, ο άντρας μου ήταν ένα πλάσμα, τι να σου πω, χρυσός.

–Ο άντρας σου σε ποιο σύλλογο πήγαινε;

–Πήγαινε στον Απόλλωνα, όταν τελειώνε η δουλειά του.

–Πώς τον γνώρισες, με προξενιό;

–Με προξενιό, ήθελε με τζιαι ο αδελφός του άντρα μου, ο Φωτής, αλλά εγώ προτίμησα τον άντρα μου, τον Αντρέα. Προξενήτρα ήταν η Ξενού, η θεία μου, επήαινε τζιαι έρκετον τζιαι εν ελάουν το ναι, την τρίτη φορά είπε μου: «Εβαρέθηκα σε, είσαι ιδιότροπη, ο ένας μυρίζει, ο άλλος βρωμεί».

–Για να σε θέλουν πολλοί σημαίνει ότι ήσουν όμορφη...

–Εζητήσαν με πολλοί, όσες ήταν οι τρίχες των μαλλιών μου τόσσοι με εζήτη-

Η Θέκλα καθήμενη μπροστά με μακριά μαλλιά με αδελφία της και ξαδέλφια της, της οικογένειας Τελεβάντου, το 1948.

“

Ο πατέρας μου με έβγαδε από το σχολείο, όταν ήμουν 10 χρονιών και με έπαιρνε στο θέρος, αυτό δεν το ξιχάννω ποτέ μου, ο πατέρας μου ήταν βασανισμένος.

σαν. Μπορεί να επήρα τον φτωκό, αλλά ήταν ο καλύτερος. Ποτέ του δεν μου κακομίλησε, με αγαπούσε πολύ, αν δεν ερχόταν στο τραπέζι δεν καθόμασταν, έπρεπε να κάτσει όλη η οικογένεια, στο τραπέζι ρωτούσε τα παιδιά του πώς πήγε η μέρα τους στο σχολείο. Τα παιδικιά μου εν πολλά καλά, προκομμένα, μεν αρωτήσεις, πολλοί διερωτούνταν πώς τα ανάγιωσα.

–Ο άντρας σου ήταν άξιος, πέρασες καλά μαζί του...

–Πολλά καλός, δεν είχε άντρα σαν τον άντρα μου, ούτε άκουσα ποτέ μου ένα

κακό λόγο. Μόλις έμπαινε του σπιτιού φώναζε: «Κόρη Θεκλού, πού είσαι». Το Σάββατο τα παιδιά μου πήγαιναν στη γιαγιά τους και το απόγευμα πήγαινα με τον άντρα μου να τα πάρουμε, και παίρναμε φαγητό και για την γιαγιά, απ' όπου περνούσαμε έλεγαν «Έτα καρτωμένα». Ήμασταν πολλά αγαπημένοι.

–Σε ποια γειτονιά ήταν το σπίτι σου στο χωριό;

–Το πατρικό μου ήταν εκεί που ήταν του Μιχαηλιά. Ο παππούς μου ήταν άρκοντας, είχε πολλά χωράφια, και τα μοίρασε στα παιδιά του, πέντε γιούδες έδωσε

“

*Τη νύχτα
θυμούμαι π
επέρασα στο
χωρικό μου
ίξια περνούν
από το μναδό
μου σαν κινη-
ματογραφική
ταινία.*

τους τζιαι εκάτσασι τζιαι οι πέντε. Τζιαι ο πατέρας μου έκαμε σπίτι.

–Σχολείο πήγες;

–Ναι πήγα, αλλά με έβγαλαν 10 χρόνων για να πηγαίνω στο θέρος, έδενα δεμάτια, έβγαλλα ρόβι, πέρασα πολλά βάσανα, πήγαίνα περπατητή στην παλιοκλησιά, στον Άγιο Θεόδωρο, είχε και εργάτες, ο πατέρας μου είχε χωράφια.

–Το σχολείο θυμάσαι πού ήταν;

–Ήταν στην αυλή της εκκλησίας του Αγίου Χαραλάμπους.

–Θυμάσαι κανένα δάσκαλό σου;

–Ναι, την κουτσοχερού, από το Καϊμακλί, νοικίαζε κάμαρη δίπλα από το σχολείο.

–Στην εκκλησία πήγαίνας;

–Ναι, πήγαίνα, αν μπορούσα 'που τες δουλειές τις πολλές... την Κυριακή, τις γιορτές ή σε γάμους.

–Θυμάσαι τον παπά του χωριού;

–Ναι, πρώτα ήταν ο Παπαγιάννης και μετά ο Παπαδιομήδης, που ήταν κουμπάρος μου.

–Θυμάσαι αν έξω από την εκκλησία του Αγίου Χαραλάμπους είχε σταυρούς;

–Ναι, είχε πίσω, όχι μπροστά, όχι πολλούς σταυρούς, μετά έγινε το καινούρ-

γιο νεκροταφείο, κοντά στο σπίτι μου, εκεί είχε χωράφι με ελλές ο αδελφός του άντρα μου ο Απόστολος. Στο νέο κοιμητήριο ήταν θαμμένος ο πατέρας μου.

–Την εκκλησία του Πρόδρομου τη θυμάσαι;

–Ναι, ήταν στη γειτονιά μου, θυμούμαι που πήγαίναν και οι Τούρκοι.

–Θυμάσαι τους Τούρκους στο χωριό;

–Ναι, αφού ο Πρόδρομος ήταν μες στον τουρκομαχαλά, μιλούσαμε με τους Τούρκους, δεν μαλώναμε, θυμούμαι τη Ναζίφη.

–Και τον Τταχίρη;

–Ναι, τον θυμούμαι.

–Τα κλειδιά για τον Πρόδρομο θυμάσαι ποιος τα κρατούσε;

–Τα είχε η Καννού, που το σπίτι της ήταν απέναντι, κάθε μέρα άναβε το καντήλι.

–Όταν έφυγαν οι Τούρκοι το 1964, τι έγινε με τα σπίτια τους;

–Μπήκαν οι δικοί μας και έκλεφταν.

**ΕΘΕΛΕ ΔΕΚΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ
ΝΑ ΤΗΝ ΑΓΚΑΛΙΑΣΟΥΝ**

–Τι φαγιά μαγειρεύες;

–Μαγειρεύα απ' όλα τα φαγητά, είχαμε δικά μας κουκιά, λουβιά, ελιές.

–Κρέας τρώγατε;

–Ναι, κοτόπουλα, εσφάζαμεν όρνιθες, είχαμε δικές μας, τρώαμε μια φορά τη βδομάδα, κάποτε και μισοβδομάδα.

–Χαλλούμια ήξερες να κάνεις;

–Καλό, έξερα, όταν γίναμε πρόσφυγες, ο άντρας μου, αφού δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει το λεωφορείο, αγόρασε αίγες και πρόβατα και έκαμε μια φάρμα σε χαλίτικο στους Αγίους Τριμιθιάς, είχε και όρνιθες, εγώ έκαμνα τα χαλλούμια, τζιαι αναράδες τζιαι επουλούσαμεν τα, πουλούσαμε και αβγά. Επίσης, έκαμνα τζιαι τραχανά τζιαι επουλούσαμεν τον.

–Ποιος σε έμαθε να κάμνεις χαλλούμια;

–Η μάνα μου.

–Με τις γειτόνισσες δεν έκανες παρέα;

–Ναι, βέβαια, με την Τηλεβαντού, την Αναστού, τη Μηλιά. Αμα τελειώναμε τις δουλειές μας, το νοικοκυριό, το μαγειρέμα, το πλύμα, βρισκόμασταν στη γειτονιά. Είχαμε όλες από 2-3 αίγες και κάθε βδομάδα οι γειτόνισσες έδιναν το γάλα σε μια μόνο για να κάνει χαλλούμια, σημειώναμε πόσες οκκάδες δίναμε, και μετά με τη σειρά ώσπου να κάνουν όλες τα χαλλούμια τους.

–Θυμάσαι τη βαλανιά;

–Καλό, αθυμούμαι την, Παναγία μου, τι μιάλο δεντρών ήτουν... έθελε 10 πλάσματα να την αγκαλιάσουν. Πόσα πλάσματα εκάθουνταν που κάτω, ήταν τζιαι ο καφενές του Μιχαηλιά.

–Παπλώματούδες είχε το χωριό;

–Ναι, ήταν η Μαρίτσα, γυναίκα του Πρόδρομου Καραγιάννη, (Μοναχού), την έφερνα σπίτι μου τζιαι έραφκεν μου τα παπλώματα, ήταν τζιαι η Σαλλαγκού.

–Άμα θέλατε γιατρό, πού πηγαίνατε;

–Στο χωριό ήταν η Βασίλα, η θεία μου, άμα ένα μωρό έσπαζε το χέρι του έβαζε του καλάμια και το έδινε.

–Σινεμά πήγαίνες;

–Ναι, με έπαιρνε ο άντρας μου, τακτικά, κάθε βδομάδα. Ο άντρας μου έφερνε με το λεωφορείο του τα κασόνια μέσα στα οποία ήταν οι ταινίες και του Χαμπή του Γιώργκα και του Χρίστου Κοκονή, που είχαν τα σινεμά. Δεν χρέωνε για τη μεταφορά αυτή, γι' αυτό έβλεπε δωρεάν σινε-

μά, δεν πλήρωνε εισιτήριο.

–Με το λεωφορείο πηγαίνατε εκδρομές τις Κυριακές;

–Ναι, η πρώτη θέση δίπλα από τον οδηγό καθόμουνα εγώ, πηγαίναμε στον Απόστολο Βαρνάβα, θάλασσα στις Κλαψίδες, στον Χρυσοσώτηρο στην Ακανθού, στον Απόστολο Αντρέα, στον Άγιο Κυπριανό στο Μένιοκο. Το λεωφορείο γέμιζε από χωριανούς.

–Θυμάσαι τις ράφτενες του χωριού;

–Εγώ έραφκα στην Παντελίτσα και στην Άδα στην Κυθρέα, ήταν η πρωτοράφτενα της Κυθρέας.

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ...

–Στον πόλεμο...

–Έγινε επίταξη του λεωφορείου του άντρα μου, έπαιρνε στρατιώτες, ήλθε σπίτι και μας έβαλε στο λεωφορείο και άλλους χωριανούς και φύγαμε, το λεωφορείο χωρούσε 27 και έβαλε πάνω από 50 άτομα, πολλοί πάνω στην καμπίνα, και τους έσωσε.

–Όταν φύγατε από το χωριό, πού πήγατε;

–Πρώτα πήγαμε στην Αγία Νάπα, μετά στα Κοκκινόχωρια, στην Ορμηδέια, στη Λάρνακα και ύστερα στη Λευκωσία.

–Το βράδυ που πας για ύπνο, τι θυμάσαι πιο πολύ από το χωριό;

–Θυμούμαι το χωρκόν μου τζιαι κρούζω, θυμούμαι το σπίτι μου, τα παιδικιά μου που ήταν μικρά, όταν γινήκαμε πρόσφυγες κλαίαμε με τα παιδικιά μου, τζιαι τα παιδικιά μου ελαλούσαν μου «είνταλος ήμασταν, άμμα, τζιαι είνταλος εγινήκαμεν». Έβαλα λλία ρούχα στο λεωφορείο τζιαι έντυσα τα παιδικιά μου. Τη νύχτα θυμούμαι τι επέρασα στο χωρκό μου τζιαι περνούν από το μυαλό μου σαν κινηματογραφική ταινία.

–Όταν έφυγες από το χωριό, τι πήρες, πίστευες ότι θα ξαναγυρίσετε;

–Πήραμε ρούχα, εν επίστεψα ότι εν να ξαναπάμεν...

–Τώρα αν σου έλεγαν να πας θα πήγαίνες;

–Όχι, τώρα φοβούμαι, άμα φύγουν οι Τούρκοι μπορεί να πάω...

–Για τον πόλεμο ποιος φταίει, εμείς οι Τούρκοι;

–Αλώπως εν εμείς που φταίμεν...

“

Έγινε επίταξη του λεωφορείου του άντρα μου. Χωρούσε 27 και έβαλε πάνω από 50 άτομα, ποδδοί πάνω στην καμπίνα, και τους έσωσε.

ΠΡΟΣΩΠΟ

Κωνσταντίνος
Λέβας,
ένας γνήσιος
Νιοχωρίτης

Μέρες πριν μου τηλεφώνησε ο κ. Ντίνος Λέβας. Ήθελε να με συγχαρεί για το βιβλίο μου Κοιτώντας προς το φως και να με ευχαριστήσει για την αναφορά μου στον μακαριστό πατέρα του.

–Έλα, Δώρα, έλα στο Γραφείο μου να τα πούμε από κοντά.

–Έχω πολλά να σου πω και για τη γειτονιά σου...

Με συγκίνησε το τηλεφώνημά του και του υποσχέθηκα ότι θα πήγαινα το δίχως άλλο να τον δω. Αγόρασα κιόλας ένα μικρό μαγνητοφωνάκι, έτσι για να κρατήσω τη συνομιλία μας με σκοπό να την αξιοποιήσω, αν μου δινόταν ευκαιρία. Ήμουν σίγουρη ότι θ' άκουγα ενδιαφέροντα πράγματα για το χωριό μας.

Δεν ήταν η πρώτη φορά που θα πήγαινα στο γραφείο του κ. Ντίνου. Τον είχα επισκεφθεί πριν από μερικά χρόνια με τις κυρίες του Ομίλου Γυναικών Νέου Χωρίου. Ήταν τότε που ετοιμάζαμε την εκδήλωση για τους αποθανόντες δασκάλους του χωριού μας και μας μίλησε για τον αείμνηστο πατέρα του, τον δάσκαλο Γεώργιο Λέβα. Στο δεύτερο τηλεφώνημά του ένιωσα ότι έπρεπε ν' ανταποκριθώ άμεσα. Δεν δυσκολεύτηκα καθόλου να βρω την Εζεκία Παπαϊωάννου και σκεφτόμουν ότι η καλή διάθεση που με διακατείχε, βοήθησε σ' αυτό. Το ίδιο εύκολα εντόπισα και τον αριθμό 20, όπου έχει το γραφείο του ο συγχωριανός μας πολιτικός μηχανικός Κωνσταντίνος Λέβας.

Πάρκαρα τ' αυτοκίνητό μου και πήρα τον δρόμο για το γραφείο του κ. Ντίνου. Άξαφνα μια γλυκάδα πλημμύρισε την καρδιά μου, είχα την αίσθηση ότι δεν περπατούσα στην Εζεκία Παπαϊωάννου, μα στην πάροδο δίπλα από το οίκημα του Αυγερινού στο χωριό μας... Να το στενό δρομάκι με τα πλινθόκτιστα σπίτια που οδηγούσε στο πατρικό του Ντίνου. Ανοίγω την πόρτα της εισόδου και κατευθύνομαι προς την εσωτερική σκάλα, ανεβαίνω στο ανώι της Λεβούς, έτσι όπως το έκανα κάποτε, μικρό κορίτσι, με τη μητέρα μου κι απόμεινα να κοιτώ έκθαμβη την πανέμορφη βιβλιοθήκη του δασκάλου του Λέβα.

Η μητέρα μου τον έλεγε θείο της, «ο θκειος μου ο Λέβας». Ήταν ξάδελφος της μάνας της, της Μαρίτσας Μιχάλη Τσαγγάρη. Θυμάμαι κιόλας ότι εκείνη τη μέρα πήγαμε στου Λέβα, γιατί η μητέρα μου έπρεπε να υποβάλει αίτηση στην αγγλική κυβέρνηση για να παραχωρηθεί στον πατέρα μου σύνταξη αναπηρίας. Ο πατέρας μου κατετάγη στο «Κυπριακό Σύνταγμα» και γύρισε από το μέτωπο με προβλήματα υγείας που τον καθιστούσαν ανίκανο για εργασία. Η αίτηση που συντάχθηκε στην αγγλική γλώσσα από τον δάσκαλο Γεώργιο Λέβα έγινε αποδεκτή από τη Βασίλισσα. Ο πατέρας μου από τότε έπαιρνε σύνταξη, μικρή στην αρχή, μα με τα χρόνια ανέβηκε σ' ένα σεβαστό ποσό. Η μητέρα μου αναφερόταν στο γεγονός αυτό και μνημόνευε με ευγνωμοσύνη τον δάσκαλο Γεώργιο Λέβα.

Είχα διαπεράσει για καλά τον χρόνο αντίστροφα... Εικόνες παλιές, ξεχασμένες προβάλλουν απ' τη μνήμη και ζωντανεύουν το στενό δρομάκι που αργότερα θα ονομαστεί «οδός Γεωργίου Λέβα», προς τιμή του φημισμένου δασκάλου του Νέου Χωρίου. Ξεχωρίζω την ψηλόλιγνη, μαυροντυμένη κορμοστασιά της Ελένης του Μιχαήλ. Η καλοσύνη καθρεφτίζεται στη γλυκύτητα της όψης της... Ανοιγοκλείνω με δύναμη τα μάτια προσπαθώντας να προσγειωθώ στην πραγματικότητα... Δύσκολο!

*Τούτες οι θύμισες δε βολεύονται
στα κλειστά συρτάρια της μνήμης...*

*Τούτες οι θύμισες δε βολεύονται
στα κτηνισμένα κατάστιχα της συνείδησης...*

Ανεβαίνοντας τα σκαλιά της εισόδου της πολυκατοικίας, στην οδό Εζεκία Παπαϊωάννου αρ. 20, βρέθηκα μπροστά στο ασανσέρ. Έπρεπε ν' ανέβω στον πρώτο όροφο, εκεί είναι το γραφείο του κ. Ντίνου. Κοίταξα το τηλέφωνο, η ώρα ήταν 10:48 π.μ. Το ραντεβού ήταν στις 11:00 π.μ.

–Αραγε ήρθε ο κ. Ντίνος, σκέφτηκα και πήρα τηλέφωνο.

–Έλα, Δώρα, τον άκουσα να μου λέει. Έλα, είμαι πάνω.

–Φοβάμαι το ασανσέρ, κ. Ντίνο, είπα μα ταυτόχρονα πάτησα το κουμπί.

*Εικόνες παλιές,
ξεχασμένες
προβάλλουν
απ' τη μνήμη
και ζωντανεύουν
το στενό
δρομάκι που
αργότερα θα
ονομαστεί
“οδός Γεωργίου
Λέβα”, προς
τιμή του φημι-
σμένου δασκά-
λου του Νέου
Χωρίου.*

*Έχω την εντύ-
πωση ότι εδώ,
πάνω στο
γραφείο του
κ. Ντίνου Λέβα,
είναι αραγμένο
από χρόνια
το χωριό μας,
το Νέο Χωριό
Κυθρέας.*

–Έλα, μη φοβάσαι, είμαι εδώ να σου ανοίξω την πόρτα.

Τον βρήκα να με περιμένει. Αγκαλιαστήκαμε... ένιωσα να με κυριεύει βαθιά συγκίνηση. Αυτός ο ευπροσήγορος κύριος ήταν δικός μου άνθρωπος απ' τα παλιά... Σκέφτηκα ότι αφού το χωριό μας γέννησε τόσο αξιόλογους ανθρώπους, όπως ο κ. Ντίνος, που με δεχόταν τώρα εδώ στο γραφείο του με τόση απλότητα, με τόση αβρότητα, πρᾶος, γαλήνιος, πρέπει αυτός ο τόπος να ήταν ευλογημένος και τον αφήσαμε να τουρκέψει... γιατί;

Η καρδιά μου γεμίζει αγαλλίαση μπροστά σ' αυτήν την ευγενική φυσιογνωμία, που την ήξερα από πάντα και τη σεβόμουν απεριόριστα.

–Έλα, Δώρα, να δεις και κάτι απ' τη γειτονιά σου, είπε ο κ. Ντίνος και με οδήγησε στο διπλανό γραφείο. Βλέπεις αυτές τις καρέκλες, είναι από τις συκαμιές που ήταν μετά το σπίτι σας. Είχαμε εκεί ένα μεγάλο χωράφι με συκαμιές για τους μεταξοσκώληκες.

Η συγκίνηση με πνίγει, μένω να κοιτώ τις δύο τόνερες κομπές καρέκλες κι ο νους μου ταξιδεύει στην παλιά μου γειτονιά, εκεί στις συκαμιές της Λεβούς. Τις θυμάμαι, βρίσκονταν στις όχθες του χωραφιού όπου κατέληγε η πάροδος μετά το πατρικό μου. Στο μέρος αυτό έβλεπα συχνά τη μητέρα του Ντίνου να βόσκει την κασίκα της, κρατώντας μια μαγκούρα πίσω από τη μέση της και με τα δυο της χέρια. Αυτό το κτήμα το κληρονόμησε η οικογένεια του Ντίνου από τους παππούδες της μητέρας του, τον Χ' Θεμιστοκλή και τη Χ' Μαρτισού που είχαν το σπίτι δίπλα από το πατρικό μου, μου εξηγεί ο κ. Ντίνος.

ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΣ ΓΟΥΛΑΣ

–Και εδώ είναι το γραφείο της Γούλας. Τ' άφησα όλα στη θέση τους, να το σχέδιο της Εκκλησίας του Αγίου Χαραλάμπους στην Αγλαντζιά. Σ' αυτό δούλευε, ήταν η τελευταία της δουλειά... συνεχίζει ο κ. Ντίνος την ξενάγηση και η φωνή του ραγίζει. Η ανάμνηση της Γούλας μου φέρνει δάκρυα στα μάτια. Ήταν ένα από τα έξι κορίτσια του Αθανάση Αθανασιάδη-Σιόρρη και της Μπλίτσας. Δεν είναι

πια στη ζωή. Η απώλεια της Γούλας πρέπει να στοίχισε πολύ στον κ. Ντίνο, ήταν και θείος της, ξάδελφος του πατέρα της. Φαίνεται να μην ξεπέρασε τον χαμό της.

«ΚΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ»

Με οδηγεί πίσω στο δικό του γραφείο, ένα μεγάλο δωμάτιο με ένα τεράστιο τραπέζι στη μέση, πάνω σ' αυτό διάφοροι φάκελοι και αρχιτεκτονικά σχέδια και άλλα σχετικά με τη δουλειά του. Καθόμαστε, νιώθω τόσο όμορφα, τόσο άνετα. Απόλυτα εξοικειωμένη με το περιβάλλον, μα προπάντων με τον κ. Ντίνο, τον νηφάλιο αυτόν άνθρωπο που εξακολουθεί να ασχολείται ακόμα, παρά τα 85 του χρόνια, έστω και με τους ρυθμούς της ηλικίας του. Είναι πολύ περιποιοτικός, γνήσιος εκπρόσωπος της νιοχωρίτικης φιλοξενίας, μου προτείνει να με κεράσει μια εγώ βάζω σε λειτουργία το μαγνητοφωνάκι μου. Ανυπομονώ να τον ακούσω...

Ο λόγος του αυθόρμητος, πηγαίος, ανεπιτήδευτος, ήρεμος, χωρίς εξάρσεις. Απόλαυση να τον ακούς. Ανοίγει ένα ντοσιέ, σ' αυτό φυλάγει υλικό, βιβλία φωτογραφίες, φωτοτυπίες, χωρομετρικά σχέδια για το χωριό μας. Δίπλα άλλο ντοσιέ με υλικό που αφορά τον πατέρα του, τον δάσκαλο Γεώργιο Λέβα. Είναι από την περίοδο που διπύθνε το Δημοτικό Σχολείο στον Μαραθόβουνο οι φωτογραφίες που προβάλλουν απ' το ντοσιέ σε φωτοτυπίες. Αναγνωρίζω τη φίλη και συνάδελφο Μαρία Βακανά - Νικολαΐδου σε πολύ νεαρή ηλικία, πρωτοδιόριστη. Στην ίδια φωτογραφία βλέπω και τη μακαριστή Κυθρεώτισσα δασκάλα Μαρία Πετρίδου και τον Κώστα Κελεπέσιη, τον γαμπρό της Ελένης του Μιχαήλη.

Έχω την εντύπωση ότι εδώ, πάνω στο γραφείο του κ. Ντίνου Λέβα, είναι αραγμένο από χρόνια το χωριό μας, το Νέο Χωριό Κυθρέας. Μου δείχνει το τοπογραφικό σχέδιο της γειτονιάς μας, οι δρόμοι μας ήταν παράλληλοι πάνω στην κεντρική αρτηρία. Αναφέρεται σε σπίτια και ανθρώπους και η νοσταλγία για ό,τι χάθηκε ζωγραφίζεται έντονα στην όψη του. Ο τρόπος που εκφράζει τις σκέψεις του φανερώνει έναν ουσιώδη στοχασμό. Τον προβληματίζει ο χρόνος που περνά και καλύπτει τα σημάδια της ζωής μας

στο χωριό μας, τότε που ζούσαμε ειρηνικά στ' άγια χώματά του. Κάτι πρέπει να κάνουμε, να τα γράψουμε, μονολογεί καθώς μου δείχνει το σχέδιο που έφτιαξε για το αρχοντικό του παππού του του Πασπάλλα και της γιαγιάς του της Χρυσταλλούς, από τη μεριά της μητέρας του.

Η διήγησή του επικεντρώνεται στον παππού τον Κωστή Πασπάλλα. Ήταν ορφανός με καταγωγή απ' τη Συρκανιά της Κυθρέας και υιοθετήθηκε στο χωριό μας από την οικογένεια του Παπαχαράλαμπου που ήταν αδερφός της Χ' Μαρτισούς. Όπως γινόταν σε τέτοιες περιπτώσεις, όταν ήρθε σε ηλικία γάμου, του έδωσαν για σύζυγο την κόρη της Χ' Μαρτισούς και του Χ' Θεμιστοκλή, τη Χρυσταλλένη. Ο Πασπάλλας είχε ήδη κληρονομήσει από τους θετούς του γονείς πάνω από 400 σκάλες γη. Για να είναι σε θέση να καλλιεργεί τόσα κτήματα είχε στη δούλεψή του έξι μισταρκούς από τους οποίους ο ένας ήταν Τούρκος, ο Ασούμης.

ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΣΠΑΛΛΑ

Το αρχοντικό του Πασπάλλα κτίστηκε το 1906, χρονιά που τους πάντρεψαν, σε στυλ μεσαρίτικου σπιτιού, αφού ήταν μεγαλογεωργός. Ανοίγοντας την κύρια είσοδο έμπαινες στον μεγάλο ηλιακό. Δεξιά και αριστερά ήταν τα δύο μακρυνάρια, δύο μεγάλα δωμάτια όπου κοιμόταν η οικογένεια καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, εκτός από την περίοδο της συγκομιδής του σιταριού, του κριθαριού κι όλων των άλλων γεννημάτων της πλούσιας νιοχωρίτικης γης που έτρεφαν ανθρώπους και ζώα. Τότε η οικογένεια κοιμόταν στον α' όροφο, στ' ανώι όπου εκτός από τα υπνοδωμάτια ήταν και η μεγάλη σάλα και τα μακρυνάρια μετατρέπονταν σε αποθήκες των σιτηρών. Κάτω είχαν και ένα δωμάτιο όπου φύλαγαν τους σπόρους για την επόμενη χρονιά. Το έλεγαν «μαχαζέ». Στη συνέχεια ήταν το μαειρκό, ο φούρνος και τέλος ο στάβλος για τα ζώα. Μια σειρά από καμάρες πλαίσιωνε το δίπατο αρχοντικό και οδηγούσε στη μεγάλη εσωτερική αυλή.

Ο Πασπάλλας και η Χρυσταλλού απέκτησαν τρεις κόρες. Τη Χατζηνού που παντρεύτηκε στο Τραχώνι τον Μαϊμάρη,

τη Μαρίτσα που πήρε για σύζυγο τον δασκαλο Γεώργιο Λέβα και την Ιωάννα που παντρεύτηκε τον Ανδρέα της Μηλιάς, τον καφετζή που είχε το καφενείο του πάνω στον κύριο δρόμο.

Σεργιανίζουμε στους δρόμους του χωριού μας, έχοντας μπροστά μας τον χάρτη της γειτονιάς μας. Μου δείχνει τα σπίτια και ονομάζει τις οικογένειες.

«Ήταν καλός ο κόσμος του χωριού μας» συνεχίζει κι η φωνή του χρωματίζεται με μια γλυκάδα. «Όταν θα πάντρευαν κάποιο παιδί τους μαζεύονταν στ' αλώνι, έκαμναν πηλό κι έκοβαν τα πλινθάρια. Μ' αυτά έκτιζαν μετά το σπίτι του νέου αντρογύνου. Εκεί στη φουντάνα της θείας μου της Ιωάννας, «τη φουντάνα της Μαρίκκας», κάθονταν οι γυναίκες της γειτονιάς μας. Ήταν ο «καφενές των γυναικών». Δούλευαν με το σμιλίν τους ή έκοβαν φιδέ και τα' λεγαν. Κάποτε βέβαια γινόταν και κανένας καβγάς μεταξύ τους.

Ζούσαν ήρεμα και απλά. Τα βράδια κοιμόντουσαν μ' ανοιχτές τις πόρτες, δεν

Μια σειρά από καμάρες πλάισιωνε το δίπατο αρχοντικό και οδηγούσε στη μεγάλη εσωτερική αυλή.

«Η αφύπνιση του κόσμου του χωριού μας και η μαζική συμμετοχή του στο Ενωτικό Δημοψήφισμα του 1950 οφειλόταν επίσης στους δασκάλους του».

είχαν να φοβηθούν τίποτε. Αγαπούσε κι εκτιμούσε ο ένας τον άλλον. Κατά την περίοδο του καλοκαιριού λειτουργούσαν τ' αλώνια και εκεί γινόταν η διαδικασία του αλωνίσματος. Γύριζαν τη δουκάνη, ανέμιζαν και χώριζαν έτσι το σιτάρι και το κριθάρι από τ' άχυρα. Και μετά «αχερομπάζαν» δηλαδή αποθήκευαν τ' άχυρα στ' αχερονάρια τους. Έβαζαν και μποστάνια, μάζευαν τις ελιές. Ο παλιός ελιόμυλος ήταν στο μέρος που στεγάστηκε αργότερα ο «Αυγερινός».

Τ' αυλάκια διέσχιζαν το χωριό μας μεταφέροντας το νιοχωρίτικο νερό του Κεφαλόβρυσου της Κυθρέας, για το πότισμα των κτημάτων. Αγόρασα κι εγώ ένα «κατέμι» νερό, με παρότρυνε ο πατέρας μου και είχα τίτλο ιδιοκτησίας γι' αυτό.

Και η περιδιάβαση στους δρόμους του χωριού μας συνεχίζεται.

–Θέλω να καταγράψω τις οικογένειες, τα ονόματα... να μη χαθούν, να μην ξεχαστούν. Η ανάπτυξη του Νέου Χωριού, πρέπει να το παραδεχτούμε, οφειλόταν στους δασκάλους του. Η αφύπνιση του κόσμου του χωριού μας και η μαζική συμμετοχή του στο Ενωτικό Δημοψήφισμα του 1950 οφειλόταν επίσης στους δασκάλους του. Η ίδρυση του Πολιτιστικού Συλλόγου «Αυγερινός» βοήθησε σ' αυτό με τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και τις θεατρικές παραστάσεις που διοργάνωναν. Μπροστά ο πατέρας μου με 6-7 άλλους δασκάλους δούλεψαν όχι μόνο για την εθνική, μα και για την πνευματική και για την κοινωνική αφύπνιση του κόσμου του χωριού μας.

«Πήρε τα πάνω του το Νιόχωρκο». Ανέβηκε το πνευματικό επίπεδο των ανθρώπων του, καταλήγει ο κ. Ντίνας.

Ο ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΒΑΣ (1903-1967)

Ο Γεώργιος Λέβας, ο πατέρας του Ντίνου, γεννήθηκε το 1903 από Νιοχωρίτες γονείς, τον Σάββα και την Ευθυμία Τσαγγάρη. Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στο Δημοτικό Σχολείο του χωριού του και μετά φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ήταν άριστος μαθητής αλλά και άριστος γνώστης της βυζαντινής μουσικής. Είχε την τύχη να έχει καθηγητή τον περίφημο ιεροψάλτη και συγγραφέα της βυζαντινής μουσικής Χουρμούζιο, ο οποίος

τον είχε βαθμολογήσει στο μάθημά του με 10 (άριστα). Πολύ χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ενώ φοιτούσε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο διορίστηκε ψάλτης στην εκκλησία της Αγίας Βαρβάρας στο Καϊμακλί.

Μετά την αποφοίτησή του από το Παγκύπριο Γυμνάσιο διορίστηκε δάσκαλος. Υπηρέτησε σε διάφορα σχολεία, όπως τον Οίκο Μαραθάσας, την Κοράκου, το Δίκωμο, το Αυγόρου, τη Βώνη, το Νέο Χωριό, τον Μαραθόβουνο, την Άχνα, τον Πεδουλά κι αλλού ως δάσκαλος αλλά κι αργότερα ως διευθυντής.

Γράφει στην αυτοβιογραφία του Κύκλος Ζωής: ψηλαφώντας και σκαρφαλώνοντας, 2003, Λευκωσία, σ. 57 ο Αντρέας Δ. Χριστοδουλίδης: «Κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο δημοτικό σχολείο γνώρισα τρεις δασκάλους... Ο τρίτος ήταν νέος, ωραίος και προπάντων “καλοφωνάρης”. Κάθε Κυριακή έψαλλε στην εκκλησία και όλοι οι κωριανοί ομολογούσαν ότι τέτοιο καλλίφωνο ψάλτη δεν είχαν ξανακούσει. Είχε πολλές συμπάθειες, προπάντων από τους γεροντότερους κι όσους είχαν κόρες ελεύθερες! Οι “σκάπουλλοι” του χωριού δεν τον έβλεπαν με καλό μάτι, γιατί προσείλκυε την προσοχή των κοριτσιών, παρ' όλο που ο ίδιος ήταν πολύ προσεκτικός και έντιμος άνθρωπος και σε καμιά κοπέλα δεν γύριζε το βλέμμα του κατά τρόπο που να μπορεί να παρεξηγηθεί. Γενικά ήταν ήρεμος, όταν όμως θύμωνε, γινόταν θηρίο».

Ο Αντρέας Δ. Χριστοδουλίδης υπήρξε μαθητής του Γεωργίου Λέβα στον Οίκο Μαραθάσας. Ο πατέρας του Αντρέα προόριζε τον γιο του για τα κτήματά του, μα ο δάσκαλός του, ο Γεώργιος Λέβας, τον έπεισε να στείλει το παιδί του στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, όπου άριστευσε, πήρε το βραβείο, έγινε δάσκαλος και αργότερα επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Ο Γεώργιος Λέβας ήταν ηγετική φυσιογνωμία με επιβλητικό παρουσιαστικό. Το επίθετο Λέβας παραπέμπει στο λιβέρι, στην έννοια του βαριού, σιδερένιου, στερεού. Διακρινόταν για την έφεσή του στα γράμματα και την κοινωνική και εθνική προσφορά. Είχε εξαιρετικά μελωδική φωνή και έψαλλε με βυζαντινή

μεγαλοπρέπεια αμισθί σε όλες τις εκκλησίες των χωριών και των κοινοτήτων που υπηρέτησε. Έχαιρε μεγάλης εκτίμησης όχι μόνο από τους μαθητές του, αλλά και από τους κατοίκους των κοινοτήτων στις οποίες εργάστηκε.

Η κοινωνική του προσφορά ήταν απεριόριστη και η δράση του πολύπλευρη. Έβγαζε λόγους πατριωτικούς στις εθνικές επετείους με σκοπό την τόνωση του πθικού των Ελλήνων της Κύπρου. Είχε ενεργό ανάμειξη στο Δημοψήφισμα για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα το 1950, τέθηκε επικεφαλής όπου μαζί με τους άλλους δασκάλους του χωριού μας, τον Τσιάρρη, τον Ροδούλη, την Αθηνούλα, πήγαν στο καφενείο του Ανδρέα της Μηλιάς και παρότρυναν τους κατοίκους, όχι μόνο τους Ελληνοκύπριους, αλλά και τους Τουρκοκύπριους να πάνε να ψηφίσουν. Η δράση του αυτή δεν πέρασε απαρατήρητη από το τότε Γραφείο Παιδείας της αποικιοκρατικής κυβέρνησης και γι' αυτό, παρά την αναγνώριση της αξίας του, τύχχανε δυσμενούς μεταχείρισης. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Πολιτιστικού Συλλόγου «Αυγερινός» και από τις δεκαετίες του '20 και του '30, με μια ομάδα χωριανών μας δημιούργησε έναν ερασιτεχνικό θίασο και δίδασκε και σκηνοθετούσε παραστάσεις εθνικού και κοινωνικού περιεχομένου. Με αυτή τη δραστηριότητα ασχολήθηκε και στα άλλα χωριά όπου υπηρέτησε, όπως στο Δίκωμο μέχρι και τη δεκαετία του '50.

Συνεργάστηκε με πνευματικούς ανθρώπους στέλνοντάς τους εκθέσεις και εισηγήσεις, όπως τον λαογράφο Νέαρχο Κληρίδη, τον γραμματέα της Αρχιεπισκοπής Μυριανθόπουλο κι άλλους. Μετά την αφυπηρέτησή του και μέχρι τον θάνατό του το 1967, συνήθιζε να ξυπνά πολύ νωρίς το πρωί. Πήγαινε στο καφενείο του Μαρωνίτη, όπου τον περίμεναν οι εργάτες και οι αγρότες του χωριού μας, πριν φύγουν για τις δουλειές τους. Τους διάβαζε και τους ανέλυε τις ειδήσεις από τις εφημερίδες, τους ενημέρωνε για τις διαδικασίες τακτοποίησης των κοινωνικών ασφαλισμών τους, αλλά και για ό,τι άλλο ήθελε. Ενδιαφερόταν για όλους και αν μάθαινε ότι ένα ζευγάρι καβγάδιζε, πήγαινε με δική του πρωτοβουλία για να

τους συμβουλέψει. Έπαιρνε μάλιστα μαζί του και τον ιερέα Παπαγιάννη, ίσως για να έχει μεγαλύτερη βαρύτητα η μεσολάβησή του, ώστε να συμφιλιωθεί το αντρόγυνο.

–Πολύ χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ακόμα και σήμερα πολλοί είναι οι εκτιμητές του έργου του και τον μνημονεύουν με ευγνωμοσύνη.

Έζησα την καταξίωση του πατέρα μου, συνεχίζει ο κ. Ντίνος. Μια φορά πήγε με άλλους χωριανούς, άντρες, γυναίκες, γέροντες και γερόντισσες από το χωριό μας προσκύνημα στον Άγιο Χρυσόστομο. Πήγαν με το λεωφορείο και ο Καστελλάνος που ήταν δασοφύλακας είπε του Γούμενου (Ηγούμενου): «Ήρτεν ο Λέβας». Ο Γούμενος βγήκε από το ιερό, προχώρησε στον δεξιό ψάλτη και του έδωσε οδηγία: «Να ψάλλει ο Λέβας στα δεξιά και εσύ να ψάλλεις στ' αριστερά».

Ο πατέρας μου ήταν παράδειγμα ζωής για μένα, λειτούργησε σαν πρότυπο. Μ' έμαθε πολλά, μα αυτό που δεν ξεχασα ποτέ είναι το να μην είμαι υπόδουλος των χρημάτων. «Να είσαι υπεράνω», μου έλεγε. «Τα χρήματα δεν έχουν καμία αξία».

Η ανάμνηση του πατέρα του τον γεμίζει με συγκίνηση και περηφάνια. Είναι φανερό ότι ο Ντίνος Λέβας κρατιέται στέρεα στις ρίζες του. Κουβαλά μέσα του αξίες και αρχές που κληρονόμησε από τον πατέρα του. Την αγάπη προς την πατρίδα, την αφοσίωση στην οικογένεια, την εντιμότητα, την ανιδιοτέλεια, την ανθρωπιά. Είναι ένας γνήσιος Νιοχωρίτης. Η ευκαιρία να μιλά για τους δικούς του ανθρώπους, τους προγόνους του κι όλο τον κόσμο του χωριού μας από τα περασμένα, τον βοηθά να ξεχρεώσει το χρέος του στον τόπο που τον γέννησε, στο χωριό του, το Νέο Χωριό Κυθρέας. Είναι ένα καθήκον που το επιτελεί με πλήρη επίγνωση της σημασίας του για τον ίδιο αλλά και για όλους εμάς και γι' αυτούς που έφυγαν και γι' αυτούς που θα 'ρθουν. Το να έχουμε συνείδηση του παρελθόντος μάς κρατά γερά στο παρόν και μας κινητοποιεί για το μέλλον. Για την εξυπηρέτηση του ίδιου σκοπού εργάστηκε άλλωστε, εντελώς αφιλοκερδώς, για την εκπόνηση του σχεδίου και την επίβλεψη των εργασιών της ανέγερσης του ναού του Αγίου Χαραλάμπους στην Αγλαντζιά.

Ο Γεύργιος Λέβας ήταν ηγετική φυσιογνωμία με επιβλητικό παρουσιαστικό. Διακρινόταν για την έφεσή του στα γράμματα και την κοινωνική και εθνική προσφορά.

● ● ●

Στο Παγκύπριο Γυμνάσιο εργάζεται ως καθηγήτριάς Μαθηματικών για τέσσερα χρόνια (1959-1963). Μα η εκπαίδευση δεν τον κέρδισε ποτέ. Και στα 1963 φεύγει με εκπαιδευτική άδεια για την Αγγλία, για να συνεχίσει το ταξίδι της γνώσης.

–Η μητέρα μου ήταν μέσα σ' όλα, συνηχίζει και το πρόσωπό του φωτίζεται, είχε πάντα μια κασίκια για να σφάζει τα ρίφια και για να 'χουν τα παιδιά της φρέσκο γάλα. Μεγάλωνε στην αυλή της και ένα γουρουνόπουλο για τη μίλλα, για παστά και λουκάνικα. Και κάθε μέρα μάζευε καλάθια τ' αβγά από τις κότες της. Έκανε και συνεταιριές, δηλαδή έβαζε «πομισιάρικα» τα χωράφια μας με άλλους, όπως τον θείο Γιωρκή. Έτσι τα κατάφερνε να διαχειρίζεται την κτηματική περιουσία της οικογένειας. Ο πατέρας μου είχε μέγχο και αμπέλια κοντά στο δίστρατο, στον ποταμό Αγλούτερη. Αυτά τα κληρονόμησε σε μένα. Στις αδερφές μου έδωσε τους ελαιώνες στο Σγαφτό.

Βοηθοί της μάνας μου ήταν η Αγγελίνα του Κορώνα και η Βασιλική του Πισιόφτα. Οι δουλειές ήταν πολλές και στο σπίτι και στα χωράφια. Μα η μάνα μου ήταν σωστός επιχειρηματίας και τα έβγαζε πέρα με όλα. Μέχρι και μεταξοσκώλπκες μεγάλωνε για το μετάξι. Τους είχε εκεί στα χαλάσματα του σπιτιού του Παπά, δίπλα από το σπίτι μας, σε δύο δωμάτια όπου ήταν και η βούφα της. Για να προλάβουν τις δουλειές ξυπνούσαν πρωί πρωί, με το «άστρο της πορνής». Η γιαγιά μου η Χρυσταλλού, η μάνα της, ήξερε μέχρι και αρχαία ελληνικά. Μια φορά

πήγε στους Αγίους Τόπους και πήρε μαζί της και 6-7 γερόντισσες νιοχωρίτισσες. Ζύμωνε τα πρόσφορα με το μυρωδάτο αλεύρι από σιτάρι «Κυπερούντας», χωρίς να βάζει κριθάρι σ' αυτά, όπως έκαναν εκείνα τα δύσκολα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου για το ψωμί τους. Και ο παπάς φύλαγε το πρόσφορο της γιαγιάς μου κάθε φορά για τον εαυτό του.

Ο Κωνσταντίνος ήταν το πρώτο παιδί στην οικογένεια του Γεώργιου και της Μαρίτσας Λέβα. Γεννήθηκε το 1934. Τρία χρόνια αργότερα έρχεται η Χρυσταλλένη (Πέπα) και σε άλλα τρία χρόνια η Ευθυμούλα. Ο Ντίος τέλειωσε το Δημοτικό Σχολείο στο χωριό μας και συνέχισε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Μετά την αποφοίτησή του από το Παγκύπριο Γυμνάσιο φεύγει για την Ελλάδα. Σπούδασε Μαθηματικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Επέστρεψε στην Κύπρο τον Ιούνη του 1957 με το πτυχίο του μαθηματικού.

–Φτάσαμε με το πλοίο την αυγή. Την άλλη μέρα πρωί πρωί καταφθάνει στο χωριό ο Παλλαρής. Με βρήκε ημίγυμνο. Έψαχνε επειγόντως για μαθηματικό. Έχε σκοπό να μετατρέψει το σχολείο του, το Nicosia College από Επαγγελματική Σχολή (δίδασκαν Εμπορικά, Λογιστική και άλλα για γραφεία) σε Γυμνάσιο. Ο ίδιος ήταν φιλόλογος με καταγωγή από τη Γιαλούσα. Έπρεπε ακόμα να βρει και φυσικό. Εμένα μου πρόσφερε μισθό εβδομήντα λίρες τον μήνα, πολύ υψηλό για την εποχή εκείνη. Όμως οι καθηγητές Μέσης ήταν περιζήτητοι. Βρισκόμαστε στα χρόνια του αγώνα της ΕΟΚΑ. Οι Άγγλοι απομάκρυναν από την Κύπρο τους εξ Ελλάδος καθηγητές. Άλλους τους αποσπούν στην Αγγλική Σχολή. Ένας είναι ο στόχος τους, να πλήξουν την ελληνική παιδεία του τόπου.

–Δέχτηκα και άλλες προτάσεις για εργοδότηση. Με ζήτησαν από την Απέντε Σχολή στον Αγρό, αλλά και από την Αγγλική Σχολή μέσω του καθηγητή Αδάμ Αδάμαντος. Η πρόταση για την Αγγλική Σχολή έγινε στον πατέρα μου που την απέρριψε αμέσως, χωρίς να με ενημερώσει. Εργάστηκα τα πρώτα δύο χρόνια στο σχολείο του Παλλαρή, το Nicosia College, που αναγνωρίστηκε επίσημα Σχολείο Μέσης Εκπαίδευσης. Μετά έφυ-

γα και πήγα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Είχαμε 40-45 παιδιά στην κάθε τάξη.

Ο Κωνσταντίνος Λέβας εργαζόταν ήδη για τον Αγώνα. Είναι στο «Κλιμάκιο Φάουστ», χωρίς καν να τον ορκίσουν, αν και ο Παπασταύρος ήταν φίλος του. Ως επιστήμονες φτιάχνουν βόμβες πιέσεως κάτω από τη μύτη των Άγγλων με δικές τους αναλογίες λιπασμάτων. Αρχηγός του «Κλιμακίου Φάουστ» ήταν ο Σέρβος που ήταν χημικός. Δουλεύουν στο εργαστήριο του Σέρβου και πετυχαίνουν εκρηκτικά μείγματα. Υπάρχουν τα σχετικά στα απομνημονεύματα του Διγενή.

–Τους τις έγραψα και πήγαν και κατέθεσαν τις αναλογίες αυτές στο Πολεμικό Μουσείο των Αθηνών, συμπληρώνει.

–Όταν ήμουν καθηγήτριά η μητέρα μου είχε ένα κονδύλι στη Συνεργατική του χωριού μας. Από αγάπη προς εμένα πήγε και το απέσυρε. «Να αγοράσεις αυτοκίνητο», μου είπε δίνοντάς μου τα χρήματα. Έτσι εκτός από το ποδήλατο του πατέρα μου που το αγόρασε όταν διορίστηκε δάσκαλος στη Βώνη, το Rally και το κληρονόμησα εγώ, τώρα απέκτησα και αυτοκίνητο, ένα Όστιν Κέιμπριτζ, μεσαίο σε μπλέ και άσπρο χρώμα. Το πάρκαρα εκεί στη γειτονιά μας, δίπλα στους ξάδελφού μου του Αθανάση. Οι αδελφές μου το έπλεναν και το καθάριζαν για να τις παίρνω περίπατο.

Στο Παγκύπριο Γυμνάσιο εργάζεται ως καθηγήτριά Μαθηματικών για τέσσερα χρόνια (1959-1963). Μα η εκπαίδευση δεν τον κέρδισε ποτέ. Και στα 1963 φεύγει με εκπαιδευτική άδεια για την Αγγλία, για να συνεχίσει το ταξίδι της γνώσης. Σπουδάζει στο Λονδίνο και το 1968 παίρνει πτυχίο Πολιτικού Μηχανικού και Πληροφορικής (Computer Science). Παραμένει στην Αγγλία και ασκείται για δύο χρόνια. Εργάζεται στο Γραφείο «John Tailor and Son». Αναλαμβάνουν μεγάλα έργα σε διάφορες πόλεις της Αγγλίας, όπως την κατασκευή υπονόμων, τα υδραυλικά, τα λύματα, τα έργα στήριξης των όχθων ποταμών και άλλα. Στο Γραφείο αυτό εργάζονται και Άγγλοι πολιτικοί μηχανικοί. Μέχρι και το Αποχετευτικό σχέδιο της Βαγδάτης αξίας εκατομμυρίων λιρών το ανέλαβε το Γραφείο αυτό.

Μα ο «νόστος», πάντα παρών, τον φέρ-

νει πίσω στην Κύπρο, στους δικούς του ανθρώπους. Πεπειραμένος πια ανοίγει στη Λευκωσία το δικό του Γραφείο και ασκεί το επάγγελμα του πολιτικού μηχανικού.

–Σχεδίασα με τους συνεργάτες μου χιλιάδες οικίες και επαύλεις και τουριστικά συγκροτήματα. Θα μπορούσα να εξελισσόμουν σε σπουδαίο developer, μα ποτέ δεν το επεδίωξα. Θυμόμουν πάντα τη συμβουλή του πατέρα μου: «Μη γίνεις υπόδουλος του χρήματος. Τα χρήματα δεν έχουν αξία».

Από τον γάμο του με τη μαθηματικό Μαρία Διέτη απέκτησε δύο γιους, τον Γιώργο και τον Μενέλαο. Μιλά με καμάρι για τα παιδιά του. Σπούδασαν στην Αγγλία, αριστούχοι και οι δύο είναι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων. Ο Γιώργος μετά τις σπουδές του γύρισε στην Κύπρο, παντρεύτηκε και έχει δύο αγοράκια. Ο Μενέλαος ζει στην Κύπρο και εργάζεται για την Καλιφόρνια της Αμερικής. Μιλά για τα παιδιά του, για τα εγγονάκια του κι ένα πλατύ χαμόγελο διαγράφεται στο πρόσωπό του. Η αγάπη για τους ανθρώπους του ξεχειλίζει απ' την καρδιά του.

–Μακάρι να 'ρθουν καλύτερες μέρες για τον τόπο μας... Τότε υπήρχε η αγνότητα, η θέληση για αγώνα... μπορεί να ξανάρθουν τέτοιες εποχές, δεν το αποκλείω.

Η αισιοδοξία του δεν θέλει να τον εγκαταλείψει. Πονά τον τόπο του, νοιάζεται γι' αυτόν, είναι δεμένος με τη γη του, με τον κόσμο της Κύπρου, με τον κόσμο του χωριού μας. Μνημονεύοντας τους ανθρώπους απ' τα περασμένα τιμά τη γενέθλια γη, αυτήν που ζύμωσαν με τον κόπο τους και πότισαν με τον ιδρώτα του μόχθου τους οι πρόγονοί μας.

Έκλεισα το μαγνητοφωνάκι μου και τον ευχαρίστησα. Η συνομιλία μαζί του ήταν για μένα ανάταση ψυχής...

Αποχαιρέτησα τον κ. Ντίνο που με ξεπροβόδισε συγκινημένος μα κι ευχαριστημένος από το ταξίδι μας στο χωριό μας... και στα νιάτα μας.

Αναδημοσίευση από το περιοδικό *Ελεύθερη Κυθρέα*, τχ. 124-126 (Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2020).

«Θα μπορούσα να εξελισσόμουν σε σπουδαίο developer, μα ποτέ δεν το επεδίωξα. Θυμόμουν πάντα τη συμβουλή του πατέρα μου: Μη γίνεις υπόδουλος του χρήματος. Τα χρήματα δεν έχουν αξία».

Ο καινοτόμος πρωτοπόρος Νιοχωρίτης

*Ο Λούκας Σκλάβος μιλάει για
τον πατέρα του Χρίστο Σκλάβο,
εφευρέτη και πρώτο
μανιταροπαραγωγό
του Νέου Χωρίου.*

Συναντηθήκαμε με τον Λούη Σκλάβο για να μας μιλήσει για τον πατέρα του Χρίστο Σκλάβο, έναν καινοτόμο άνδρα, ο οποίος έφερε στο Νιο Χωρκό την καλλιέργεια μανιταριών με σύγχρονες μεθόδους. Ο κος Λούης μάς μίλησε με θαυμασμό για τα έργα του πατέρα του, χωρίς κομπασμό. Πράγματι όσα ο Χρίστος Σκλάβος κατάφερε ως απόφοιτος δημοτικού μοιάζουν να είναι στη σφαίρα της φαντασίας... εφευρέτης, μηχανικός, κοινωνικός παράγοντας. Όλα όσα κατάφερε ο Χρίστος Σκλάβος όμως είναι πέρα για πέρα αληθινά, αποδεικνύοντας πως τα σπουδαία μυαλά χρειάζονται κίνητρο και ώθηση.

Ο Χρίστος Σκλάβος γεννήθηκε το 1919 και απεβίωσε το 1988. Γονείς του ο Μιχαήλ Σκλάβος και η Μαρία Κοκονή. Αδέλφια του ήταν η Ελένη, η Χρυσάνθη (Γλπορού), ο Κώστας (πέθανε 6 χρονών) και ο Χαράλαμπος, ο οποίος σκοτώθηκε στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Νυμφεύθηκε την Έλλη Τριχινά, από το Λευκόνοικο, το 1947. Απέκτησαν τρία παιδιά, τον Μιχάλη, τη Χρυστάλλα και τον Λούη. Ο Χρίστος Σκλάβος, μετά την αποφοίτησή του από το δημοτικό σχολείο έμαθε την τέχνη του πελεκάνου (ξυλουργού). Ήταν αυτός που κατασκεύασε τα ψαλτήρια της εκκλησίας του Αγίου Χαράλαμπος. Αυτά ως αναγκαία εισαγωγή για τον Χρίστο Σκλάβο...

–Κύριε Λούη, σε ποια γειτονιά μένατε;

–Μέναμε στη γειτονιά της εκκλησίας. Στην αρχή ο πατέρας μου νοίκιασε το σπίτι του Γεώργιου Κτωρή απέναντι από την εκκλησία, όπου εκεί γεννήθηκαν και τα τρία του παιδιά. Το 1955 έκτισε το δικό του σπίτι.

–Εκτός από την ξυλουργική με τι άλλο ασχολείτο ο πατέρας σας;

–Πάντα ασχολείτο με τη γεωργία, τη γεωργία την είχε στο αίμα του, καθώς και τη μηχανική, να επινοείται και να ανακαλύπτει πράγματα. Η πρώτη του ανακάλυψη ήταν ότι έφτιαξε το 1949 αυτοδετική μηχανή, την οποία τραβούσε το τράκτορ και θέριζε. Αντικατέστησε το δρεπάνι με

μηχανή που θέριζε και στη συνέχεια οι εργάτες μάζευαν τα στάχια και τα τύλιγαν σε δεμάτια. Όταν φύγαμε από το χωριό μας ήταν εγκαταλελειμμένη μεταξύ του σπιτιού μας και του σπιτιού της Θεκλούς του Μάγγα.

Ο Λούης Σκλάβος μάς μίλησε με θαυμασμό για τα έργα του πατέρα του.

ΑΥΤΟΔΙΔΑΚΤΟΣ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΟΣ

–Ο πατέρας σας ήταν απόφοιτος του δημοτικού πώς μπορούσε να φτιάχνει μηχανήματα;

–Ο πατέρας μου ήταν εφευρέτης, στο σπίτι κρατούσε διάφορα τετράδια, έκανε διάφορα σχέδια και μελετούσε πολλά περιοδικά από εργοστάσια. Σκεφτόταν και αφού σχεδίαζε στο χαρτί, προχωρούσε στην κατασκευή, π.χ. μπορούσε να κάνει μια τροχαλία, υπολόγιζε στις στροφές του κολανιού κ.λπ. Για όλα αυτά πολλές φορές συμβουλευόταν τον Θάσο Σοφοκλέους που ήταν μαθηματικός. Μετά πήγαινε σε εργαστήρια στη Λευκωσία και καθοδηγούσε τον τεχνίτη πώς να το φτιάξει. Στο μεταξύ άρχισε η κατασκευή στην Ευρώπη των πρώτων θεριστικών μηχανών (κομπάν) και το 1955 αγόρασε

“

Σκεφτόταν και αφού σχεδίαζε στο χαρτί, προχωρούσε στην κατασκευή, π.χ. μπορούσε να κάνει μια τροχαλία, υπολόγιζε στις στροφές του κοδανιού κ.λπ. Για όσα αυτά ποιάδες φορές συμβουλεύονταν τον Θάσο Σοφοκλέους που ήταν μαθηματικός.

το πρώτο του κομπάνι, αν δεν απατώμαι, συνεταιρικά με τον Νίκο Μάρκου (Κκό-νιο).

Ο πατέρας μου ήταν ανήσυχο πνεύμα, το 1958 γυρόφερνε τη γειτονιά, κρατώντας ένα θερμομέτρο και έμπαινε στα κοτέτσια της γειτονιάς και έπαιρνε τις κλώσσες και κατέγραφε την θερμοκρασία. Δεν έλεγε σε κανένα τίποτε. Όταν τέλειωσε τα πειράματά του ήλθε στη Λευκωσία και έφτιαξε ένα μεταλλικό μηχανήμα σαν αρμαρόλλα, με γυάλινα παράθυρα, και μέσα είχε συρτάρια με διαχωριστικά ξύλα που γύριζαν με το ανοιγόμελο των συρταριών. Στα πλάγια έφτιαξε υποδοχές και με λάμπα πετρελαίου έδινε την κατάλληλη θερμοκρασία. Έτσι κατασκευάστηκε η πρώτη εκκολαπτική μηχανή στο Νιόχωρκο. Πήγε στη Λάρνακα και αγόρασε γονιμοποιημένα αβγά –στοίβες ολόκληρες– και τα έβαλε μέσα. Σε 20 περίπου μέρες η μηχανή γέμιζε κοτοπουλάκια. Έρχονταν από όλη την Κύπρο να δουν την πρώτη εκκολαπτική μηχανή. Αυτό το έκανε για χόμπι, οι επισκέπτες δεν έλειπαν από το σπίτι. Το πιο δύσκολο του εγχειρήματος ήταν να διατηρήσει σταθερή τη θερμοκρασία, πράγμα που κατάφερε με τις λάμπες πετρελαίου και ένα σύστημα που έβγαине η ζέστη προς τα πάνω. Μετά και την ανάπτυξη της τεχνολογίας το σταμάτησε και

κρατήσαμε τη μηχανή στη βεράντα του δωματίου μου και το κάναμε βιβλιοθήκη. Όταν άνοιξαν τα οδοφράγματα και πήγα στο σπίτι μου ήταν το πρώτο πράγμα που ρώτησα τον Τούρκο που έμενε στο σπίτι μου. Δυστυχώς, χάθηκε.

–Είχε και συμμετοχή με το ελαιότριβείο...

–Ο πατέρας μου παράγγειλε, μέσω παραγγελιοδόχου της Λευκωσίας, τα μηχανήματα και τον έπεισε ο διδάσκαλος Γεώργιος Λέβας να μη το κάνει μόνος του και να το κάνουν μετοχική εταιρεία, όπως κι έγινε.

–Γνώριζε τον Χρυσήλιο Μαυρομμάτη που είχε τις τουρπίνες στη Λευκωσία;

–Ήταν πρώτοι φίλοι, πολύ κολλητός του.

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΤΟΥ ΕΙΣΑΓΩΓΕΑ ΤΡΑΚΤΕΡ ΖΕΤΟΡ

–Με την ξυλουργική συνέχισε να ασχολείται;

–Όχι, τελικά, ο πατέρας μου εγκατέλειψε την ξυλουργική, έβαλε τα εργαλεία του σε ένα κασόνι και δεν τα ξαναχρησιμοποίησε, ασχολείτο κυρίως με τη γεωργία και τα μηχανήματα. Κατά περιόδους δούλευε σε κάποιους εισαγωγείς μηχανμάτων όπως τον Σπύρο Σταυρινίδη, ο

Ο Χρίστος Σκλάβος με τον συγχωριανό του Πολύβιο Μάρκου σε ταξίδι αναψυχής στην Αθήνα, μετά τον αγώνα της ΕΟΚΑ.

ο οποίος ήταν ο εισαγωγέας των τρακτέρ ZETOR. Ο πατέρας μου συνόδευσε τον Σταυρινίδη στην Τσεχοσλοβακία όπου εξέτασε τα τρακτέρ από μηχανικής πλευράς, τα οποία την τότε εποχή δεν ήταν και από τα καλύτερα, ίσως επειδή ήταν από ανατολική χώρα. Η τεχνολογία δεν ήταν τόσο προηγμένη όπως των MASSEY FERGUSON. Μάλιστα, είχε ανακαλύψει κάποια μηχανική ατέλεια των τρακτέρ, και εισηγήθηκε τρόπους αντιμετώπισης της στον διευθυντή του εργοστασίου, ο οποίος εντυπωσιάστηκε και ερώτησε τον Σταυρινίδη ποιο πανεπιστήμιο τέλειωσε και αν ήταν μηχανολόγος. Ο Σταυρινίδης γελώντας του είπε ότι ήταν απόφοιτος του δημοτικού και ο διευθυντής δεν το πίστευε. Μετά, αν δεν απατώμαι, ο Σταυρινίδης έφερε τα κομπάνι τα CLAYSSON που ήταν πανάκριβα. Γι' αυτό αγόρασε το κομπάνι συνεταιρικά με τον Κκόνιο και τον Χατζή, αυτό το 1966. Μετά για λόγους υγείας αποχώρησε από το συνεταιρικό κομπάνι. Το επάρκαρσαν στο σπίτι του Χατζή, γιατί ήταν τόσο πλατύ και δεν το χωρούσε να έλθει από το νεκροταφείο στο σπίτι μας. Μετά από 2-3 χρόνια αγόρασαν κομπάνι ο Γεώργιος Κοκονής και ο Αντρέας Κυριακίδης.

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΤΗΣ

– Ποια η σχέση του με τη Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία του χωριού;

– Ο πατέρας μου από το 1960 ήταν πρόεδρος της συνεργατικής με γραμματέα τον Απόστολο Αποστολίδη, η οποία προόδευε πολύ. Ήταν υπέρμαχος η συνεργατική να δουλεύει σωστά, και δεν δίσταζε να τα βάλει με οποιονδήποτε, ακόμη και με τον Αζίνα που ήταν ο πρόεδρος της Συνεργατικής Τράπεζας. Γνωστή η δύναμη του Αζίνα σε ολόκληρη την Κύπρο, καθώς και η στενή του σχέση με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Το 1968 είχε πολυομβρία, οι ποταμοί έτρεχαν ως τον Μάν. Πήγε με τα αυτοκίνητα του χωριού να φορτώσει λιπάσματα από την Αμμώχωστο. Ο υπεύθυνος των αποθηκών της Συνεργατικής κάποιος ονόματι Ασσιώτης δεν μας έδωσε λιπάσματα και οι εργάτες φόρτωναν λιπάσματα για τους Τούρκους του χωριού Γαλάθκια. Το Νέο Χωριό Κυθρέας ήταν το τρίτο μεγαλύτερο

σε έκταση χωριό της Μεσαορίας μετά το Καϊμακλί και το Λευκόνοικο. Επέστρεψε στο χωριό άπραγος και απογοητευμένος. Πάει Λευκωσία ο πατέρας μου στον Λανίτη, που είναι ιδιωτική εταιρεία και βρίσκει τα λιπάσματα ένα σελίνι τον σάκκο πιο φθηνά. Αμέσως αγόρασε τα λιπάσματα και τα έφερε στο χωριό. Κατά κακή του τύχη ένας που έλεγχε τα χαρτιά της συνεργατικής είδε την παραγγελία από τον Λανίτη και τον κατήγγειλε στον Αζίνα, ο οποίος τον κάλεσε μαζί με τον γραμματέα για να τους παύσει. Ο πατέρας μου είπε στον Αζίνα: «Τον γραμματέα μου δεν μπορείς να τον παύσεις, έτσι δικαίωμα δεν έχεις, αλλά ούτε κι εμένα. Εν εμείς που σε βγάζουμε εσένα και όχι εσύ εμάς».

– Ο πατέρας σας ήταν ενεργό μέλος στην κοινωμία του Νιοχώρκου...

– Ναι, βέβαια, ο πατέρας μου ήταν ανοιχτόμυαλος, ήταν αυτοδίδακτος, μελετού-

Η πρώτη ανακάλυψη του Χρίστου Σκλάβου ήταν η αυτοδετική μηχανή, το 1949, την οποία τραβούσε το τράκτορ και θερίζε. Αντικατέστησε το δρεπάνι με μηχανή που θερίζε και στη συνέχεια οι εργάτες μάζευαν τα στάχια και τα τύλιγαν σε δεμάτια.

Ο Χρίστος Σκλάβος επικεφαλής στο τραπέζι, δίπλα του ο γαμπρός του Γεώργιος Χατζηγεωργίου και τα παιδιά από αριστερά Κων/νος Σοφοκλέους και Κίκης Κυριάκου.

Το πρώτο κομπάνι του Χρ. Σκλάβου, πόλος έλξης για τα παιδιά τη γειτονιάς. Δεξιά ο Λώρης Κυριάκου.

“

Ήταν ο πρώτος που έκανε εξαγωγή μανιταριών στη Λιβύη χωρίς να το θέδει. Η καθιέρωση του μανιταριού ήταν το μεράκι του.

σε πολύ την ελληνική ιστορία, αγαπούσε πολύ την Ελλάδα. Έχω φωτογραφίες από επίσκεψή του στην Ελλάδα το 1957, όπου συναντήθηκε με τον συγχωριανό του Πολύβιο, γιο του Μάρκου και της Κατερίνας, ο οποίος σπούδαζε στην Αθήνα. Δεν δισταζε να εκφράσει ελεύθερα την γνώμη του έστω κι αν αυτή δεν άρεσε σε πολλούς ή μπορεί να είχε και κάποιες αρνητικές συνέπειες στον ίδιο και στην

οικογένειά του. Στο σπίτι ουδέποτε μας κατηύθυνε, μας μιλούσε για την πολιτική κατάσταση αλλά όχι με τρόπο που να μας εξαναγκάζει πώς θα ενεργούμε. Προβληματιζόταν, ήταν υπέρ των αξιών της αλληλεγγύης, της κοινωνικής δικαιοσύνης κ.λπ. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι το 1961 –εγώ εφτάχρονο παιδί– με πήρε στη Λεμεσό όπου είχε έλθει ο Μίκης Θεοδωράκης και πήρε μέρος στην «Πορεία

Η εξώθυρα του σπιτιού του Χρ. Σκλάβου.

Το πρώτο τρακτέρ του Χρίστου Σκλάβου μάρκας Massey Harris.

Ο Χρίστος Σκλάβος με το εγγονάκι του.

Ειρήνης» για να φύγουν οι βρετανικές βάσεις. Ένα άλλο πράμα που θυμάμαι είναι ότι με τις δικαιοδικές συγκρούσεις του 1963-64 δεν αρνήθηκε να προσφέρει αφιλοκερδώς τις υπηρεσίες του ως οπλοουργός των αστυνομικών αλλά και των εθελοντών, αφού δεν υπήρχε Εθνική Φρουρά. Νυχτοξημερωνόταν στο σπίτι να φτιάχνει τα όπλα τους κι ερχόντουσαν το πρωί να τα πάρουν.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΟΣ ΜΑΝΙΤΑΡΙΩΝ –Με τα μανιτάρια πότε ασχολήθηκε;

–Το 1960 ήλθε στην Κύπρο από την Αθήνα ένας Κύπριος, ονόματι Πέτρος, από την Αθηνάϊου, ο οποίος ήξερε να κάνει μανιτάρια. Ο κ. Πέτρος νοίκιασε το σπίτι του Ζαβαλλή που ήταν πίσω από το σπίτι του κοινοτάρχη του Τραχωγιού. Ο Ζαβαλλής είχε μεγάλη φάρμα. Ο κ. Πέτρος γνωρίστηκε με τον Χρίστο Σκλάβο και τον Βαρνάβα Μαϊμάρη, από το Τραχώνι, κι έγιναν πολύ στενοί φίλοι. Ο κ. Πέτρος καλλιεργούσε μανιτάρια στη φάρμα κι έμαθε τον πατέρα μου πώς να καλλιεργεί μανιτάρια. Ο πατέρας μου, αφού έμαθε τη διαδικασία παραγωγής μανιταριών την τελειοποίησε και την έκανε πιο επαγγελματική. Έξω από το χωριό, προς τα δυτικά μετά την τζαμή, είχαμε ένα χωράφι, λίγο πριν από το γήπεδο του «Απόλλωνα». Σε αυτό το χωράφι έκανε τα κομπόστα του, δηλαδή έπαιρνε αποκαλάμες, δεμάτια, τα σκορπούσε κι έφερνε κόπρι από τις βρετανικές βάσεις στη Δεκέλεια, γιατί το κόπρι εκείνο ήταν καθαρό, οι Άγγλοι δεν χρησιμοποιούσαν φάρμακα στους σταύλους. Τα ανακατεύαμε με τα δεκράνια και κάναμε κομπόστα. Αφού ολοκληρωνόταν η διαδικασία της κομποστοποίησης, έφερνε σπόρο μανιταριών από την Αγγλία από μια εταιρεία DARLIGTON. Φτιάξαμε δύο δωμάτια πλιθαρόκτιστα, φτιάξαμε πάγκους

Η σύζυγος του Χρ. Σκλάβου, Ελλη, με δύο γειτονόπουλα. Δεξιά ο Χρίστος Παναγή κι αριστερά ο Στέλιος Κόνιου.

“

Τα έπαιρνε στον Κοιμή στη χονδρική αγορά της Λευκωσίας. Όταν πεύχαινε η σοδειά μπορούσε να έχει 400-500 δίρες κέρδος, μιλάμε για το 1967-68.

Ξυπόλιτος, με το φυτάρι στο χέρι, ο Χρ. Σκλάβος ποτίζει το περιβόλι του.

πάνω στους οποίους έβαζε το κομπόστο, μετά πήγαινε στη Χαλεύκα και μάζευε φυτόχωμα που τοποθετούσε πάνω από το κομπόστο. Στη συνέχεια φύτευε τον σπόρο των μανιταριών και το ράντιζε με υδρατμούς με μια ειδική πόμπα. Το μυστικό ήταν να κρατήσει τις κατάλληλες θερμοκρασίες. Για να μπει στο δωμάτιο έπρεπε να απολυμάνεις τα πόδια σου. Τα μανιτάρια τα έβαζαν σε καλάθια.

–Πώς διέθετε τα μανιτάρια;

–Δεν προλάβαινε να ικανοποιήσει τις παραγγελίες. Τα έπαιρνε στον Κουμή στη χονδρική αγορά της Λευκωσίας.

Όταν πετύχαινε η σοδειά μπορούσε να έχει 400-500 λίρες κέρδος, μιλάμε για το 1967-68. Χρησιμοποιούσε σόμπες τα βράδια για να κρατεί την κατάλληλη θερμοκρασία. Το βράδυ που ήταν απόλυτη η ψυχία άκουες τον χαρακτηριστικό ήχο όπως το σφύριγμα από το μεγάλωμα των μανιταριών. Το 1969 περιμέναμε ότι θα βλαστήσουν στις 23 Δεκεμβρίου. Δυστυχώς δεν βλάστησαν οπότε απογοητευτήκαμε, τελικά βλάστησαν τα Χριστούγεννα, οι πάγκοι ήταν ολόασπροι, γεμίσαμε 15 κασόνια. Πού να πωλήσεις τόσα μανιτάρια τα Χριστούγεννα; Τηλεφώνησε στον Κουμή ο οποίος του είπε: «Φερμου τα τώρα. Φεύγει αεροπλάνο το απόγευμα για τη Βεγγάζη της Λιβύης και θα τα στείλω». Ήταν ο πρώτος που έκανε εξαγωγή μανιταριών στη Λιβύη χωρίς να το θέλει. Η καλλιέργεια του μανιταριού ήταν το μεράκι του.

Όταν έγινε πολύ γνωστός με τα μανιτάρια ερχόταν πολύ συχνά το Τμήμα Γεωργίας στο σπίτι μας και κινηματογραφούσε και προβαλλόταν στην τηλεοπτική εκπομπή του ΡΙΚ «Η ζωή της υπαίθρου», μάλιστα στο τρέιλερ της εκπομπής προβαλλόταν και ο Χρίστος Σκλάβος να κόβει μανιτάρια. Το Τμήμα Γεωργίας αποφάσισε να κάνει φάρμα μανιταριών στον Μόρφου. Τότε ήλθε ο Ρογήρος Μιχαηλίδης, γενικός διευθυντής του υπουργείου Γεωργίας, και του πρότειναν να πάει διευθυντής της μονάδας που θα δημιουργούσαν. Όντως πήγε αλλά τελικά απέρριψε την πρόταση. «Εγώ δεν μπορώ να φευκώ 'που το Νιόχωρκο και να έρχομαι εδώ, εγώ το χωρκό μου θέλω το», τους είπε.

Επειδή ο πατέρας μου δεν αποδέχθηκε την πρόταση κάποια ανώτερη υπάλληλος του Τμήματος Γεωργίας για να τον τιμωρήσει του απέκοψε την προμήθεια του αλογόκοπρου από τις βάσεις. Την επόμενη χρονιά ο πατέρας μου ήλθε σε επαφή με τον Φαζίλ Κουτσιούκ, αντιπρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο οποίος είχε άλογα, και του ζήτησε αλογόκοπρο. Ο Κουτσιούκ του είπε να πάρει όσο θέλει χωρίς μάλιστα να πάρει λεφτά. Ομως επειδή χρησιμοποιούσε φάρμακα το αλογόκοπρο ήταν μολυσμένο και με τη χρησιμοποίησή του έπαθε μεγάλη καταστροφή στα μανιτάρια. Μετά πληροφο-

Το ζεύγος Χρίστου και Έλλης Σκλάβου.

ρήθηκε ότι και το κόπρι από κότες έκανε για την καλλιέργεια μανιταριών. Μαζεύαμε το κόπρι από τα κοτέτσια του χωριού.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΤΟΥ ΑΣΒΕΣΤΗ ΚΑΙ ΤΖΙΩΝΙΟΥ

Το 1963 ο Χρίστος Σκλάβος έκανε σε συνεταιρισμό με τον Γιάννη Μακρή από την Κυθρέα κάτι πολύ πρωτοποριακό για την εποχή του. Ο Γ. Μακρής ήταν συνιδιοκτήτης των λατομείων παραγωγής ασβέστη στο Φιλλέρι. Συγκεκριμένα έφτιαξαν εργοστάσιο στον Χάντακα στο Καϊμακλί, που έκανε πολύ ασβέστη. Τότε στις οικοδομές χρησιμοποιούσαν άμμο με τσιμέντο, αλλά έπρεπε να βάλουν και ασβέστη στον οποίο έβαζαν νερό για μια μέρα να ψηθεί και μετά τα ανακάτευαν. Ο πατέρας μου έφτιαξε έτοιμο πολύ ασβέστη. Δυστυχώς, όταν άρχισε τη λειτουργία του το εργοστάσιο άρχισαν οι δικαιοδικές ταραχές και το εργοστάσιο κήκε. Το 1970 έκανε εργοστάσιο παραγωγής τζιωνιού στο Κουρούκιού. Επαίρνε πέτρα από το Φιλλέρι δέκα σελίνια το φορτηγό. Το εργοστάσιο λειτούργησε μέχρι το 1974. Μέχρι το 1970 ήταν διευθυντής στα λατομεία της οικογένειας Μακρή στην Κυθρέα.

Μια φορά τα μανιτάρια έπιασαν μια αρρώστια και πήγε στον Αποστολή, που

ήξερε αγγλικά, και έστειλαν επιστολή στην Αγγλία. Η απάντηση ήλθε αμέσως και έγραφε τι έπρεπε να ρίξει για να καταπολεμήσει την ασθένεια. Μην γνωρίζοντας αγγλικά ο πατέρας μου πήρε την επιστολή και ήλθε στον συγχωριανό μας φαρμακοποιό Τάκη, γιο του Νίκου του Ττόφα, και τον ρώτησε «τι είναι αυτό το calcium (ασβέστιο) που μου γράφουν να ρίξω στα μανιτάρια, πού να το βρω;». «Πού να το βρεις» του λέει ο Τάκης, «το εργοστάσιό σου είναι γεμάτο». «Δηλαδή είναι σκόνη από το τζιωνί», τον ρώτησε ο πατέρας μου, «ναι», του απάντησε.

—Σε όλα αυτά που έκανε ο πατέρας σας τι ρόλο έπαιζε η μάνα σας;

—Για τα μανιτάρια ήταν η πρώτη, η βοήθειά της σε όλη τη διαδικασία της παραγωγής ήταν καθοριστική.

—Από εκείνα τα χρόνια θυμάστε κάτι πολύ χαρακτηριστικό;

—Ναι, για το μάζεμα των ελιών κυκλοφορούσε ανακοίνωση του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών που καθόριζε ημερομηνία έναρξης μαζέματος των ελιών. Το ίδιο και για τα χαρούπια και το σουμάκι. Ο πατέρας μου μάζεψε ελιές πριν από την καθορισμένη ημερομηνία και προσήχθη στο δικαστήριο και πλήρωσε 10 σελίνια πρόστιμο. Δικηγόρος του ήταν ο Ραούφ Ντενκτάς. Αυτό πρέπει να έγινε δεκαετία του 1950.

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΤΟΥ

—Πώς χάθηκε ο αδελφός του στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο;

—Δεν έχουμε πολλές πληροφορίες. Στο ερμάρι του δωματίου των γονιών μου υπήρχε ένας φάκελος, που δεν μας επέτρεπαν να τον ανοίξουμε. Μια μέρα που έλειπαν οι γονείς μου η αδελφή μου τον άνοιξε και βρήκε μια επιστολή από την αγγλική κυβέρνηση που έγραφε για τον θάνατό του και δόθηκε στην οικογένεια τρόπον τινά ως αποζημίωση το ποσό των £800 το 1953. Στο οικογενειακό συμβούλιο που έγινε ο θείος μου ο Παναής είπε ότι τα λεφτά πρέπει να τα πάρει ο Χρίστος που κτίζει σπίτι. Το ταξίδι του πατέρα μου στην Ελλάδα το 1957 είχε σχέση με τον χαμό του αδελφού του πατέρα μου. Αναζήτησε πληροφορίες αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

“

Μην γνωρίζοντας αγγλικά ο πατέρας μου πήρε την επιστολή και ήλθε στον συγχωριανό μας φαρμακοποιό Τάκη, γιο του Νίκου του Ττόφα, και τον ρώτησε «τι είναι αυτό το calcium (ασβέστιο) που μου γράφουν να ρίξω στα μανιτάρια, πού να το βρω;».

Τέλειωσε την πήραν την Κύπρο...

Οι τελευταίες ώρες του Λούη Σκλάβου στο Νιόχωρκο, δίγιο πριν από την κατάληψή του από τον τουρκικό στρατό.

“

Στον Άγιο Σέργιο κάποιοι είχαν την γνώμη να σχηματιστεί άδελφωτά γραμμική άμυνα για να σωθεί η Καρπασία. Εγώ είχα τη δική μου γνώμη: ο σύζυγος εαυτόν σωθήτω, τέλειωσε την πήραν την Κύπρο.

Μετά τη συνέντευξη που ο κ. Λούης Σκλάβος παραχώρησε για το πατέρα του και τις καινοτόμες ιδέες του, η συζήτησή μας οδηγήθηκε στις μέρες του πολέμου, το καλοκαίρι του 1974. Όπως λέει ο κ. Λούης την περίοδο εκείνη υπηρετούσε ως δόκιμος αξιωματικός του Πυροβολικού, στην 185 Μοίρα Πυροβολικού.

–Το 1974 πού σας βρίσκει εσάς και την οικογένειά σας;

–Οι γονείς μου ήταν στο χωριό, ο αδελφός μου ήταν αρραβωνιασμένος στην Κυθρέα, η αδελφή μου ήταν παντρεμένη στη Λευκωσία. Όμως, στον πόλεμο ήταν διακοπές στη Γιαλούσα, το χωριό του άντρα της, και εγώ υπηρετούσα τη θητεία μου ως δόκιμος αξιωματικός του Πυροβολικού, ως ανθυπολοχαγός της 185 Μοίρας Πυροβολικού. Στην πρώτη φάση ήμουν με την ΕΛΔΥΚ, όταν κάναμε την επίθεση στο Κιόνελλι. Στη δεύτερη φάση, 14 Αυγούστου 1974, ήμουν στη Μια Μηλιά με τον ταγματάρχη Τάσο Μάρκου. Ήμουν παρατηρητής, αξιωματικός σύνδεσμος του Πυροβολικού στη Μια Μηλιά. Όταν έσπασαν οι γραμμές μας και μάλιστα σε 10 λεπτά, υποχωρούσαμε σιγά-σιγά, το πρώτο χωριό ήταν το Νιόχωρκο. Μπαίνοντας στο χωριό φώναξα σε πολλούς χωριανούς να φύγουν, τη Μαρίτσα Τσιάρτα, τον Αντρέα Ρούμπα, ο οποίος ήταν εκεί στην τζαμή, τον κοινοτάρχη Σοφοκλή Ζερβό, ο οποίος καθόταν με τον Σιόρρη εκεί στο σωματείο του «Αυγερινού». «Δκιε Σοφόκλη, οι Τούρτζιοι εν τζαμαί στο καμίνι του Χατζηκούρρου και υπολογίζω ότι θα έλθουν νότια του χωριού, πάρτε τα αυτοκίνητά σας και φύγετε». Στην κηδεία του Κώστα Ζερβού με πλησίασε η Φρόσα Χατζηναντώνη, η οποία με ευχαρίστησε γιατί τις προειδοποίησα ότι έρχονταν οι Τούρκοι και να φύγουν.

–Εσείς παραμείνατε στη μονάδα σας;

–Ναι, αφού υπηρετούσα, εγώ δεν εγκατέλειψα ούτε δευτερόλεπτο τη μονάδα μου. Κατά την υποχώρηση έπρεπε να περάσω από το χωριό, μετά πήγα στο στρατόπεδο της Κυθρέας και κάψαμε κάμποσα έγγραφα, γιατί αρκετοί αξιωματικοί εξαφανίστηκαν. Κατευθύνθηκα προς τη Χρυσίδα, μετά στη Βώνη, Έξω Μετόχι και πήγα τον αυτοκινητόδρομο προς την Αμμόχωστο και έφτασα στο Τρίκωμο.

–Οι γονείς σας, δεν τους αναζητήσατε;

–Τι να πω, έλεγα σε όλο τον κόσμο να φύγει αλλά όχι στους δικούς μου. Ωστόσο, βασίστηκα στο γεγονός ότι φεύγοντας από τη Μια Μηλιά είδα τον Γληόρη, τον άντρα της Γληπούρας που επαρχάτα εκεί στο Κουρούκιου, σχόλασε, δούλευε στο ΣΟΠΑΖ, τον έβαλα στο λαντ ρόβερ και τον έφερα στην είσοδο του χωριού, πριν την τζαμή, και του είπα να πάει σπίτι και να πει σε όλη την οικογένεια να φύγει. Μέσα στο σπίτι μου οι Τούρκοι το απόγευμα οι Τούρκοι σκότωσαν πέντε άτομα και τα έθαψαν πίσω στην αυλή μας. Εγώ ήξερα για χρόνια ότι ήταν εκεί θαμμένοι, γιατί ο πρώτος υπάλληλος του πατέρα μου ήταν Τουρκοκύπριος, ο Ερόλ, ο οποίος μόλις έγινε το κακό ήλθε στο σπίτι μας να δει αν είναι καλά ο πατέρας μου, γιατί τον αγαπούσε πάρα πολύ. Στο σπίτι μας είδε σκοτωμένους. Εγώ συνάντησα τον Ερόλ στην Πύλα, περί το τέλος Αυγούστου 1974, και μου ότι είδε τη θεία μου σκοτωμένη, τους άλλους δεν τους ήξερε, δηλαδή τη Μαρίτσα Αποστολίδου, τον Στυλιανό Πάπουτσο, τον Γεώργιο Στέκα, τον Γρηγόρη και τη Χρυσάνθη Τσαγκάρη. Ήμουν σίγουρος ότι ήταν θαμμένοι στην αυλή μας και όταν άνοιξαν τα οδοφράγματα, έλεγα στον Χουσεϊν που μένει σπίτι μου να του πληρώσω τα

έξοδα να φέρει εκσκαφέα για να σκάψει ότι δήθεν θα κάνει μια δεξαμενή για τις αγελάδες του μπας και τους βρούμε. Αυτός φοβόταν ότι θα έλθει η αστυνομία και ίσως είναι χειρότερα τα πράγματα. Μετά ο Χουσεϊν έσκαψε πίσω στην αυλή για να κτίσει και βρήκε τα οστά. Μάλιστα, βρήκαν κάλτσα που φορούσε η θεία μου, κι επειδή ήταν νάιλον δεν καταστράφηκε.

-Η επανένωση με τους γονείς πότε έγινε;

-Η επανένωση έγινε σε καμιά δεκαριά μέρες στην Αραδίππου, όπου ανασυγκροτήθηκε η μονάδα μου. Ήλθαν και με βρήκαν. Στην ατυχία μας ήμασταν και τυχεροί γιατί πρόλαβαν οι γονείς μου και ήλθαν Λευκωσία από την κανονική οδό και πήγαν στο σπίτι της αδελφής μου που της το έκτισε ο πατέρας μου λίγο πριν από τον πόλεμο. Επειδή ήμουν στην πρώτη γραμμή τα άρματα των Τούρκων γύρω στις 11 π.μ. πέρασαν τον Πιδικιά και έδωσα οδηγίες για μαζική βολή του Πυροβολικού για να καθυστερήσει η προέλαση των αρμάτων. Τα άρματα προ-

χωρούσαν σιγά-σιγά μπήκαν στο χωριό από τα νότια από το κοιμητήριο, και η πρώτη γειτονιά που μπήκαν ήταν η δική μας.

Η ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΗΣΗ

-Πείτε μας για την πορεία οπισθοχώρησης.

-Στον Μαραθόβουνο κάναμε άγριες μάχες με τα τουρκικά στρατεύματα, μας βομβάρδιζαν, φτάσαμε στον Άγιο Σέργιο, το βράδυ το έσκασα, έφτασα στο δρόμο Λευκωσίας - Αμμοχώστου, και πήγα στην Άχνα με το λαντ ρόβερ και τους φαντάρους μου και συναντήθηκα με τους άλλους. Οι γονείς μου δεν είχαν καμιά πληροφορία αν ζούσα ή σκοτώθηκα. Στον Άγιο Σέργιο κάποιος είχε την γνώμη να σχηματιστεί άλλη γραμμή άμυνας για να σωθεί η Κερπασία. Εγώ είχα τη δική μου γνώμη: ο σώζων εαυτόν σωθήτω, τέλειωσε την πήραν την Κύπρο. Ήταν αδύνατο να δημιουργηθεί άλλη γραμμή με το χάος που επικρατούσε τότε.

“

Όταν έσπασαν οι γραμμές μας και μάλιστα σε 10 λεπτά, υποχωρούσαμε σιγά-σιγά, το πρώτο χυριό ήταν το Νιό-χυρκο. Μπαίνονας στο χυριό φύνναζα σε ποδιδούς χυριανούς να φύγουν.

Τα τραγικά Χριστούγεννα του 1974

● ● ●

Δεν θυμάμαι να μου έδιναν κάποιο δώρο όπως κάνουμε τώρα, αλλά οι ευχές ήταν τόσο θερμές και έβγαιναν από την ψυχή μας που ήταν καλύτερες και από τα πιο ακριβά δώρα.

ΤΗΣ ΕΥΑΝΘΙΑΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Σε ολόκληρη την υφήλιο γεννιέται και ξανά γεννιέται ο Χριστός σε μια ταπεινή φάτνη κάθε Χριστούγεννα, έτσι και στην Κύπρο εκείνη τη χρονιά γεννήθηκε σε καταυλισμούς και παγωμένα αντισκηνά που θύμιζαν τη φτωχική του φάτνη στη Βηθλεέμ. Εκείνη τη χρονιά η Κύπρος με ταπεινότητα αλλά πιο πολύ με θρήνο δέχτηκε τη γέννηση του Θεανθρώπου. Οι δήμοι στις ελεύθερες πόλεις δεν στολίσαν δέντρα ούτε πλατείες, γιατί η Κύπρος μας θρηνούσε, είχε πένθος. Έκλαιγε απαρηγόρητα για ένα χαμένο βορρά, για νεκρούς και αγνοούμενους, για 180.000 χιλιάδες εκτοπισμένους που οι πιο πολλοί έμεναν σε αντισκηνά και που μουδιασμένοι απορούσαν τι είχε γίνει τον περασμένο Αύγουστο. Αυτοί οι νοικοκύρηδες που αυτές τις μέρες στα σκλαβωμένα χωριά και τις πόλεις τους στολίζαν με αγάπη και μεράκι τα σπίτια τους, βάζοντας τα και καθαρίζοντας τους κήπους τους, στολίζοντας τα χριστουγεννιάτικα τους δέντρα μέσα σε χαρούμενες παιδικές φωνές και τραγούδια σε ένα σπίτι που μοσχοβολούσε ψημένα κουλούρια και γλυκά τώρα μουδιασμένοι κοίταζα τις λάσπες γύρω από τα αντισκηνά. Κάποιοι πιο δυνατοί είχαν την ψυχική δύναμη να στολίσουν ένα μικρό κλωνάρι δέντρου έξω από το αντισκηνό.

Εμείς ειδικά στην περιοχή του Πενταδάκτυλου κάθε χρόνο στολίζαμε φρέσκα κομμένα δέντρα από τα δάση του και μοσχοβολούσε το σπίτι πεύκο ή κυπαρίσσι. Ο πατέρας μου λάτρευε να στολίζουμε δέντρο και ποτέ μα ποτέ δεν ήρθαν Χριστούγεννα χωρίς στολισμένο δέντρο στο σπίτι μας. Μοσχοβολούσαν και οι γειτονιές, όταν ανάβαμε τους φούρνους στις αυλές μας από τα κουλούρια και τα χριστόψωμα. Θυμάμαι

που η μάνα μου και η θεία μου έφτιαχναν ανθρωπάκια με τη ζύμη και εμείς τα λέγαμε Αγιοβασιλίδες, μα τώρα είναι σαν όνειρο μακρινό που ζει στη μνήμη μας μόνο. Ποιος μπορεί να μας δώσει πίσω αυτές τις στιγμές; Ποιος μπορεί να μας ξαναπεί παραμύθια γύρω από την αναμμένη φωτιά για καλικάντζαρους και μάγισσες, αφού αυτές πέθαναν δεν ζούνε πια στα παραμύθια, ξεθώριασε η αίγλη τους στη σκληρή αλήθεια της ζωής. Ποιος δεν έπαιξε το Άν-Βασίλη βασιλιά με τα αδέρφια του; Ποιος δεν έψησε κάστανα στη φωτιά και δεν έβαλε πιάτο στολισμένο να φάει, να ξεκουραστεί ο Άγιος Βασίλης το βράδυ της Πρωτοχρονιάς και κάποιοι πιο ξενύχτηδες κρυφοκοίταζαν κιόλας για να τον δούνε να ικανοποιήσουν την παιδική τους περιέργεια; Ποιος δεν περίμενε με λαχτάρα να βρει το φλουρί στη βασιλόπιττα που έφτιαχνε η μάνα του; Αυτές οι μυρωδιές, οι γεύσεις, οι εικόνες είναι οι μνήμες μας, που είναι βαθιά ριζωμένες στην καρδιά μας και θα μας συνοδεύουν ως το τέλος της ζωής μας. Θυμάμαι τη μέρα των Χριστουγέννων που σηκωνόμαστε πολύ πρωί για να πάμε στη θεία λειτουργία και πηγαίναμε με χαρά, γιατί θα φορούσαμε τα καινούργια μας ρούχα και παπούτσια που πάντοτε μας αγόραζε ο πατέρας μου. Μετά το μεσημέρι όλοι γύρω από το τραπέζι με συγγενείς να τρώμε σούπα τραχανά, μακαρόνια, τη γέμιση και πάντοτε το ψητό που μας έφτιαχνε η μάνα μου. Δεν θυμάμαι να μου έδιναν κάποιο δώρο όπως κάνουμε τώρα, αλλά οι ευχές ήταν τόσο θερμές και έβγαιναν από την ψυχή μας που ήταν καλύτερες και από τα πιο ακριβά δώρα.

Αγαπημένη γιορτή ήταν και τα Φώτα που τρέχαμε στις γιαγιάδες μας με το γνωστό: «Καλημέρα και τα φώτα και την πουλουστρίνα πρώτα» και ύστερα που πετούσαμε στο δώμα ξεροτήγανα και

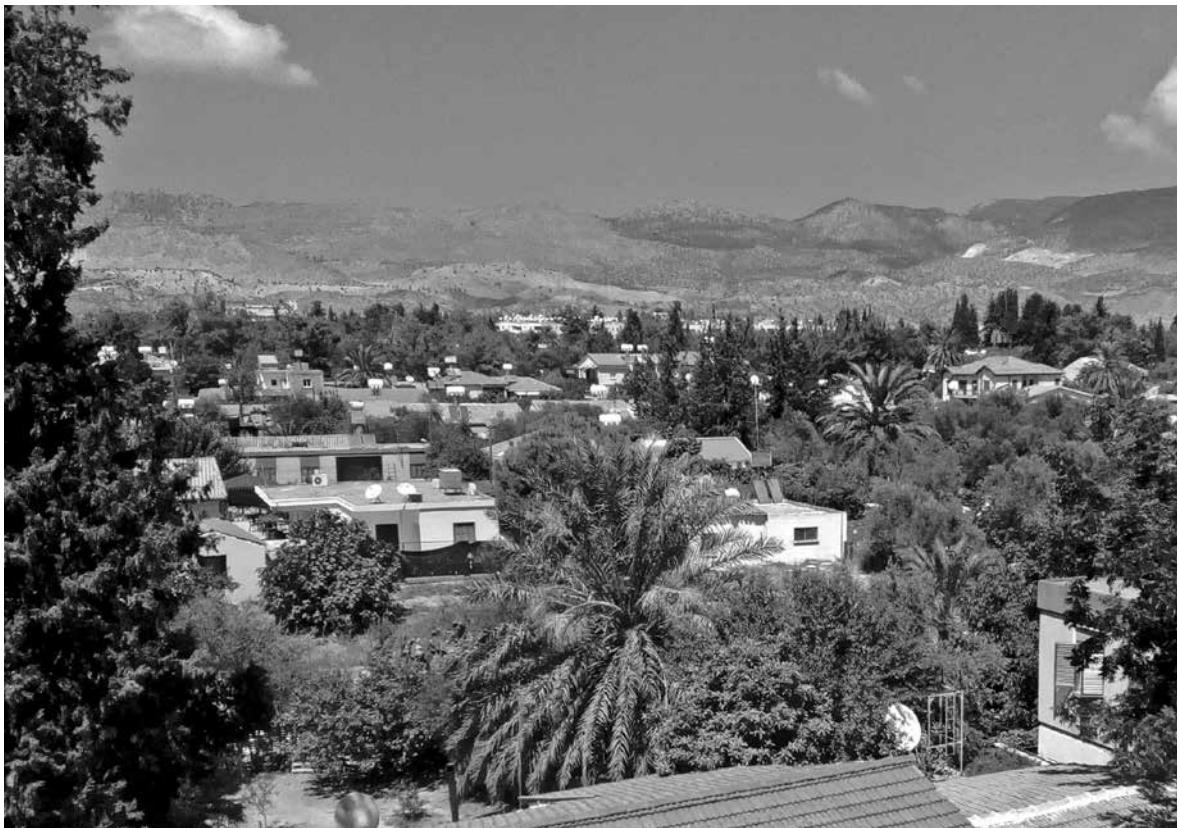
λουκάνικα και γελώντας λέγαμε στους καλικάντζαρους που κατέβαιναν αυτές τις μέρες στη γη: «τισίν τισίν λουκάνικο κομμάτι ξεροτήγανο να φάτε τζιαι να φύτετε». Θυμάμαι που μας συμβούλευε η μάνα μας να μη λερώνουμε το σπίτι γιατί θα ερχόταν ο ιερέας του χωριού μας ο πάτερ-Διομήδης να μας καλαντίσει με αγιασμό από τη θεία λειτουργία των Θεοφανείων το σπίτι μας και όλο το χωριό. Εμείς δεν ρίχναμε σταυρό στη θάλασσα, όπως είχαν έθιμο οι παραλιακές πόλεις μας και ήμασταν περιοχή κοντά σε βουνό, τον αγαπημένο μας Πενταδάκτυλο. Ήταν όμως ένα πολύ ωραίο έθιμο που το κρατάμε μέχρι σήμερα. Θαρραλέοι νέοι βουτούν στην κρύα θάλασσα του Ιανουαρίου να φέρουν στην επιφάνεια τον σταυρό που ρίχνει ο ιερέας και αυ-

τός που θα τον βρει θα είναι ευλογημένος στην νέα χρονιά.

Ναι, σας μιλώ για μια άλλη εποχή με απλότητα με πολλή ανθρωπιά και αγνότητα. Μια εποχή που η εισβολή τη σκότωσε για πάντα, αφού της άλλαξε τη μοίρα της, σκότωσε τον δυνατότερο θεσμό που υπήρχε στην Κύπρο, την οικογένεια, σκορπώντας τα μέλη της σε όλες τις μεριές της πατρίδας και έφθειρε τα ήθη και τα έθιμά της. Έτσι μείναμε να ζούμε σε δύο κόσμους, τον κόσμο της παιδικής ηλικίας στο χωριό μας του κατεχόμενου βορρά και τον σημερινό μας, στον νότο. Κι αν ζούμε όμως χώρια βορρά μου στην καρδιά ένας είναι ο χάρτης, μια Κύπρος ελεύθερη της ξαστεριάς. Όσο είσαι σκλαβωμένος ό,τι γράφω, θα μιλά πάντα για σένα.

● ● ●

Έτσι μείναμε να ζούμε σε δύο κόσμους: τον κόσμο της παιδικής ηλικίας στο χωριό μας του κατεχόμενου βορρά και τον σημερινό μας, στο νότο.

Γιορτές στο Νιόχωρκο*

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΤΣΑΓΓΑΡΗ

Με το που τέλειωσαν οι γιορτές και βρισκόμαστε στους πρώτους μήνες του νέου έτους, συνειδητοποιήσα πόσες εορταστικές μας συνήθειες οφείλονται στα βιώματα που είχαν οι παππούδες και οι γιαγιάδες μας ως παιδιά και με την πάροδο του χρόνου πέρασαν και στη δική μας γενιά. Υπάρχουν, βεβαίως, πολλές διαφορές ανάμεσα στην εμπειρία της γενιάς μας με αυτής των παππούδων και των γιαγιάδων μας, όμως νιώθω ότι κατά βάση τα Χριστούγεννα και η Πρωτοχρονιά είναι γιορτές με βαθιές ρίζες στο συλλογικό ασυνείδητο των Νιοχωριτών και κατ' επέκταση των Κυπρίων.

Για τους σκοπούς της ανά χειράς έκδοσης της *Νιοχωρίτικης Φωνής* είχαμε αποφασίσει να σκιαγραφήσουμε τα Χριστούγεννα, την Πρωτοχρονιά, τα Φώτα και την αρχή του νέου χρόνου στο Νιόχωρκο των δεκαετιών του '50 και του '60. Όμως, τελικά, η ιστορία άλλαξε σημαντικά, αφού μιλώντας με τον παππού και τη γιαγιά μου για το πώς περνούσαν οι ίδιοι την εορταστική περίοδο την εποχή της αθωότητας, όταν ήταν μαθητές, μου εντυπώθηκαν οι πιο κάτω λεπτομέρειες, που δείχνουν πώς συνδέεται η δική τους χριστουγεννιάτικη εμπειρία με τη δική μας.

Οι μελωδίες των γιορτών και του χιονιά, που μας κρατάνε συντροφιά τις σκοτεινότερες νύχτες του χειμώνα, είναι πάνω κάτω οι ίδιες. Και δεν αναφέρομαι στα γνωστά σε όλους μας αγγλόφωνα άσματα του τύπου «All I want for Christmas is you», «Last Christmas» ή ακόμα χειρότερα «Χριστούγεννα ευτυχισμένα» της Δέσποινας Βανδή ή «Τα πιο γλυκά Χριστούγεννα», που δεν έχουν καμία απολύτως σχέση με το πνεύμα των ημερών. Αναφέρομαι σε τραγούδια αγνότερα που έχουν να κάνουν με το τι

σημαίνουν Χριστούγεννα, ή περιγράφουν την πραγματική χαρά των παιδιών μπροστά στο χριστουγεννιάτικο δέντρο ή το αναμμένο τζάκι.

Ιδιαίτερη εντύπωση μου έκανε το γεγονός ότι οι στίχοι του Στέλιου Σπεράντσα είναι βαθύτατα χαραγμένοι στη μνήμη του παππού και της γιαγιάς. Είναι ένας όχι και τόσο γνωστός ποιητής, που σίγουρα δεν ανήκει στον κανόνα, και άρχισε να γράφει στις αρχές του 20ού αιώνα κυρίως για παιδιά, θεατρικά έργα και απλούς, χαριτωμένους στίχους με ξεκάθαρο ρυθμικό σχήμα και ομοιοκαταληξία. Στα έργα του πολύ συχνά προσπαθούσε να μεταλαμπαδεύσει την αγάπη για τη θρησκεία και την πατρίδα. Και οι στίχοι του, μέσα από τις μελοποιήσεις τους, με συντρόφευαν και εμένα, όπως και τον αδελφό και τα ξαδέλφια μου, μεγαλώνοντας. Για παράδειγμα, το τραγούδι «Ο Γεροπαππούς» ήταν ένα από τα αγαπημένα μας. Το τραγουδούσε ακόμα και η μικρή ξαδέλφη μου, η Μαρία, που κατατάσσεται στη γενιά Z (Gen Z), χωρίς να γνωρίζει ότι ανήκει στην εργογραφία ενός ποιητή που έζησε ένα αιώνα πριν.

«Χιόνια στο καμπαναριό», «Τα Χριστούγεννα», με τον πρώτο στίχο να είναι ο πασίγνωστος «Στη γωνιά μας κόκκινο το αναμμένο τζάκι, τούφες χιόνι πέφτουνε στο παραθυράκι» και βεβαίως το τραγούδι του χριστουγεννιάτικου δέντρου καταγράφεται στη μνήμη μας με βάση τον πρώτο στίχο «Σαν τη νύφη στολισμένο, φουντωτό καμαρωτό». Ο παππούς μου θυμάται ότι ήταν ένα από τα τραγουδάκια που έλεγαν στη χριστουγεννιάτικη γιορτή του σχολείου τους στο χωριό, όταν στόλιζαν το δέντρο την τελευταία ημέρα των μαθημάτων, πριν να κλείσει για τις διακοπές. Ένα τραγούδι που μας έλεγαν κι εμάς ο παππούς και η γιαγιά, όταν ήμασταν μικροί και τους αναγκάζαμε να στολίσουν το δέντρο τους από νωρίς.

● ● ●

*Στο χωριό μας,
από τη δεκαετία του '50
γύριζε με το αυτοκίνητο και τα
μεγάφωνα να παίζουν όμορφες
εορταστικές μελωδίες
ο χωριανός μας ο Σιέδιος
Σινδιανίδης.*

Βέβαια, ο παππούς μου διηγείται ότι το δέντρο στο σχολείο τους στο Νιόχωρκο ήταν στολισμένο με αυτοσχέδια στολίδια: μπαλόνια, στην κυπριακή φούσκες, ασημόχαρτο και βαμβάκι αντί για χιόνι. Κι αυτό το τόσο απλό δέντρο έδινε άπλετη χαρά στα παιδιά στο Νιόχωρκο. Ήταν τόσο όμορφο για εκείνα που του τραγουδούσαν «Σαν τη νύφη στολισμένο», αναμένοντας τα δώρα τους στη σχολική γιορτή. Κι εκείνα ήταν εξίσου ταπεινά: χρωματιστά μολύβια, σβηστήρια και άλλα τέτοια μικροπράγματα. Ο παππούς και η γιαγιά μου επιμένουν ότι τα σημερινά παιδιά δεν θα εκτιμούσαν τέτοια δώρα, αλλά θεωρώ ότι ίσως υπερβάλλουν λίγο. Υποθέτω ότι τα παιδιά της εποχής μας θα έχουν όντως υψηλότερες προσδοκίες στα δώρα από τους γονείς τους αλλά όχι και τόσο υψηλές σε αυτά που μπορεί να τους χαρίσει το σχολείο.

Η γενιά του παππού και της γιαγιάς βέβαια δεν είχε καθόλου υψηλές προσδοκίες ούτε από τα δώρα των γονιών, γιατί δεν τους χάριζαν στιδήποτε εντυπωσιακό ή ακριβό. Συνήθως, θυμούνται, το δώρο τους ήταν ένα μικρό χρηματικό ποσό το οποίο έχωναν το βράδυ της Πρωτοχρονιάς στα παπούτσια τους. Ένα έθιμο που το κράτησαν και οι γονείς μου για κάποιο διάστημα και οφείλω να

ομολογήσω ότι δεν ήταν το αγαπημένο μου, γιατί το πρωί ενώ δεν το περιμένεις πατάς πάνω σε παγωμένα κέρματα και τραχιά χαρτονομίσματα, όταν προσπαθείς να φορέσεις τα παπούτσια σου για να πας στο μπάνιο. Σύμφωνα με την παράδοσή μας, πάντως, τα δώρα δίνονται την Πρωτοχρονιά, κάτι στο οποίο επιμένει ο πατέρας μου, εφόσον σ' εμάς τα δώρα τα φέρνει ο Άγιος Βασίλης, ένας από τους Τρεις Ιεράρχες, ο Βασίλειος ο Μέγας, που γιορτάζει την 1η Ιανουαρίου. Το έθιμο να δίνονται τα δώρα τα Χριστούγεννα επικράτησε λόγω ευρωπαϊκής επιρροής.

Οι παιδικές αναμνήσεις των Νιοχωριτών από την Πρωτοχρονιά, έχουν και κάτι κοινό με τις συνήθειες που βλέπουμε σε αμερικάνικες ταινίες. Ο παππούς και η γιαγιά μου διηγούνται ότι όταν ήταν μικροί άφηναν και εκείνοι φαγητό στο τραπέζι για τον Άγιο Βασίλη. Ωστόσο, δεν άφηναν μπισκότα και γάλα, αλλά ό,τι είχε το μενού του γιορτινού τραπέζιου, για παράδειγμα, κολοκάσι, κουπέπια και ένα ποτήρι κρασί. Και υποθέτω ότι ήταν πολύ πιο εύστοχη αυτή η επιλογή εδεσμάτων, γιατί πώς να το κάνουμε, ο Άγιος είναι ενήλικας και θα προτιμήσει ένα κρασάκι να τον ζεστάνει μια κρύα νύχτα που πρέπει να δουλέψει ασταμάτητα για να φτάσουν όλα αυτά

Τα σχοδεία στο χυριό έμεναν κδεισιά μία επιπέδρον μέρα, διότι την 1η Ιανουαρίου γιόρταζε ο Πρόδρομος και όδο το χυριό πήγαινε στον ναό του Αγίου μας για να προσκυνήσει και να εκκδήσιασει.

*Την Πρωτο-
χρονια, επί-
σης, όδοι οι
γεωργοί του
Νιοχώρκου
έφτιαχναν
κόδινυβα και τα
σέρβιραν στα
βούθκια τους.
Έδεξαν ότι εί-
ναι καλά να
φάνε από τους
κόπους τους με
την έλευση του
νέου χρόνου.*

τα δώρα σ' όλα τα παιδιά του κόσμου. Εκείνο που δεν σκέφτηκε κανείς είναι ότι αν έπινε κρασί σε κάθε σπίτι, τότε θα είχαμε πρόβλημα γιατί θα μεθούσε και δεν θα έπαιρναν όλα τα παιδάκια το δώρο τους!

Η μουσική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις γιορτές, αλλά και με τη μετάβαση στη νέα χρονιά. Στο χωριό μας, από τη δεκαετία του '50 γύριζε με το αυτοκίνητο και τα μεγάφωνα να παίζουν όμορφες εορταστικές μελωδίες ο χωριανός μας ο Στέλιος Στυλιανίδης, που δούλευε στο Άσπρο (ένα είδος αναληπτικού της εποχής) και είχε το κατάλληλο όχημα με μεγάφωνα, για να αλλάξει τη διάθεση των Νιοχωριτών και να τους βάλει στο εορταστικό πνεύμα.

Μια άλλη μελωδία συνδεδεμένη με τις γιορτές είναι και το τραγούδι «Πάει ο παλιός ο χρόνος», σε στίχους και μουσική Μ. Λεβέντη, που συνετέθη στις αρχές του 20ού αιώνα. Ένα τραγούδι που συντροφεύει τη γενιά μας, αλλά και τη γενιά των γονιών και των παππούδων μας στην υποδοχή του νέου χρόνου. Κι αυτή η μελωδία δεν αφορά μόνο τα τελευταία χρόνια που καθόμαστε μπροστά στις οθόνες μας και περιμένουμε την αντίστροφη μέτρηση, αλλά και παλαιότερα, όταν δεν τους συντρόφευε ο αόρατος φακός του ΡΙΚ ή τα γκλαμουράτα προγράμματα της ιδιωτικής τηλεόρασης τα τελευταία λεπτά του χρόνου. Την Πρωτοχρονιά, οι Νιοχωρίτες είχαν πιο ενδιαφέρουσες συνήθειες, πήγαιναν στις πρωτοχρονιάτικες εκδηλώσεις των συλλόγων και περίμεναν με ανυπομονησία την κλήρωση των λαχνών. Ο παππούς μου θυμάται ότι οι ιθύνοντες των συλλόγων έψαχναν δωρητές στη Λευκωσία ή και στο χωριό, μιλώντας με εταιρείες και εξασφαλίζοντας προϊόντα ή υπηρεσίες: ένα κούρεμα ή ξύρισμα δωρεάν, κάποιο προϊόν ζαχαροπλαστικής ή μια υπηρεσία από κάποιο καθαριστήριο. Ο ίδιος θυμάται ότι μια χρονιά κέρδισε έναν κόκορα.

Την Πρωτοχρονιά, επίσης, όλοι οι γεωργοί του Νιοχώρκου έφτιαχναν κόλυβα και τα σέρβιραν στα βούθκια τους. Έλεγαν ότι είναι καλά να φάνε από τους κόπους τους με την έλευση του νέου

χρόνου. Μια άλλη συνήθεια των γεωργών του χωριού μας ήταν να παίρνουν τα προϊόντα τους στην εκκλησία για να λάβουν ευλογία τα Κάλαντα, δηλαδή τα Θεοφάνια. Τα «βάφτιζαν», δηλαδή ο ιερέας τα ράντιζε και τα ευλογούσε, δίνοντάς τους τη χάρη του Θεού για να έχουν μια καλή σοδεία τη νέα χρονιά. Τα Φώτα, ο ιερέας γύριζε το χωριό και ράντιζε όλα τα σπίτια, επίσης για να μοιράσει ευλογίες και να αρχίσουν τη χρονιά με τους καλύτερους οιωνούς. Εμείς από την άλλη αρκούμαστε στο να θέτουμε τους στόχους μας για τη νέα χρονιά, που κάτι είναι κι αυτό.

Η εορταστική περίοδος στο Νιόχωρκο έκλεινε μία μέρα αργότερα από ό,τι στην υπόλοιπη Κύπρο. Δυστυχώς, αυτή είναι μια παράδοση του χωριού μας που δεν μπορούμε να κρατήσουμε. Τα σχολεία στο χωριό έμεναν κλειστά μία επιπλέον μέρα, διότι την 7η Ιανουαρίου γιόρταζε ο Πρόδρομος και όλο το χωριό πήγαινε στον ναό του Αγίου μας για να προσκυνήσει και να εκκλησιαστεί. Σχεδόν όλη η γειτονιά έκανε τη γιορτή του Αγίου κι ήταν γιορτάρηδες εκείνη την ημέρα, με ό,τι κι αν αυτό συνεπαγόταν. Ο παππούς μου θυμάται ότι αγόραζαν φρούτα από το περβόλι δίπλα στην εκκλησία. Τα αγαπημένα του ήταν τα κόκκινα πορτοκάλια, τα γνωστά «γαιματένα».

Μπορεί όλα αυτά να ανήκουν στο παρελθόν και η κατάσταση με το Κυπριακό να μην μας επιτρέπει να ελπίζουμε ότι κάποτε θα δημιουργήσουμε κι εμείς αναμνήσεις στο χωριό μας, για να τα διηγηθούμε παρακάτω, ωστόσο φτιάχνουμε τις δικές μας αναμνήσεις και παραδόσεις, πατώντας γερά στις ρίζες μας. Εύχομαι η νέα χρονιά να είναι δημιουργική, όμορφη και γεμάτη για όλους. Και μακάρι να νιώσουμε, έστω και μέσω της αφήγησης, ότι μας αγγίζει διαμέσου του χρόνου εκείνη η ευλογία που εξασφάλιζαν οι αγαπημένοι μας παππούδες και γιαγιάδες για τη νέα χρονιά. Ίσως να πιάνει ακόμα και εμάς.

*Βασισμένο στις αναμνήσεις του Σάββα και της Μαρίας Τσαγγάρη, του παππού και της γιαγιάς μου.

ΕΥΑΝΘΙΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Πατρίδα του 74

Άνεμος η πατρίδα πάνω από μνήματα περνά,
κι απ' το βουβό βουνό μας σαν κλάματος κραυγή,
τον πόνο της αφήνει στου Κύπριου την ψυχή.

Με του ονείρου το καράβι στη θάλασσα αρμένισε,
με της ελπίδας τα φτερά στους συντρόφους της πέταξε,
όμως δε την αντάμωσε ποτέ τη λευτεριά,
απ' το γλυκό κρασί της δεν ήπια μια γουλιά.

Έρμημοι, προδομένοι, μόνοι, παρατημένοι
για λευτεριά σκληρά παλέψαμε.
στα μεγάλα τους λόγια,
στα ψεύτικα τους δώρα,
στα ύπουλά τους όπλα
τα χρόνια μας βολέψαμε.

Θάλασσές μας και λίμνες
λαγκάδια και βουνά,
γαλάζιε ουρανέ μας, του αξέχαστου βορρά,
χαμένη μου πατρίδα, πατρίδα των καημών
στα μέρη μας μια μέρα ποθώ να ξαναζώ.

Αναζητώντας τάφους αγνοουμένων στον μεσαρίτικο κάμπιο

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Αναμφίβολα η πιο τραγική πτυχή της κυπριακής τραγωδίας είναι οι αγνοούμενοι. Μία λέξη που ήταν άγνωστη στο λεξιλόγιό μας μέχρι το 1974. Ωστόσο, μπήκε κι αυτή όπως και τόσες άλλες, πεσόντες, εγκλωβισμένοι, αιχμάλωτοι. Αυτή η τραγωδία έπληξε όλο τον κυπριακό λαό, ιδιαίτερα όμως εμάς τους πρόσφυγες. Γιατί εμείς που προερχόμαστε από το κατεχόμενο κομμάτι του νησιού μας το βιώσαμε πιο έντονα στο πετσί μας. Όταν δε κατάγεσαι από ένα χωριό που είχε την ατυχία να είναι το πρώτο που μπήκαν οι εισβολείς μετά την κατάρρευση της γραμμής της Μια Μηνιάς, και έχει το θλιβερό προνόμιο να μετρά πολλά θύματα, τότε και αυτή η πληγή δύσκολα επουλώνεται.

Οι προσπάθειες που ξεκίνησαν για εντοπισμό των αγνοουμένων μετά από πρωτοβουλία της κυβέρνησής μας τη δεκαετία του 1990 έφεραν κάποια αποτελέσματα, αλλά όχι τα επιθυμητά. Δυστυχώς, η άλλη πλευρά εξακολουθεί να κωλυσιεργεί και να παρεμβάλλει προσκόμματα ιδιαίτερα προφασιζόμενα ότι δεν μπορούν να γίνουν εκσκαφές σε πολλές τοποθεσίες γιατί είναι στρατιωτικές. Ωστόσο, οφείλουμε όλοι όταν έχουμε σχετικές πληροφορίες για πιθανούς τόπους ταφής αγνοουμένων να πληροφορούμε τις αρχές. Επίσης, να βοηθούμε τους λειτουργούς των αρμοδίων αρχών που επισκέπτονται το χωριό μας για εντοπισμό χώρων ταφής. Πήγα πολλές φορές στο χωριό με αποστολή αυτής της μορφής. Πάντα ζητούσα την

βοήθεια κι άλλων χωριανών, όπως του ξαδελφού μου Κωστή Λαμπρία και του Θεόδωρου Μαυράκη.

ΣΤΟ ΠΕΤΡΑΒΛΑΚΟ

Την τελευταία φορά χτύπησε το τηλέφωνό μου και στην άλλη γραμμή ήταν ο πρόεδρος του Συνδέσμου Συγγενών Αγνοουμένων του 1964 Χάρης Συμεωνίδης. Αλήθεια, πόσοι αναλογίστηκαν ότι υπάρχουν αγνοούμενοι από τις δικονομικές συγκρούσεις του 1963-64 και μάλιστα όχι μόνο Ελληνοκύπριοι αλλά και Τουρκοκύπριοι; Κακά τα ψέματα ο πόνος της μάνας είναι ο ίδιος είτε είναι Ελληνίδα, είτε Τουρκάλα, είτε Σέρβα, είτε Ουκρανή, είτε Ρωσίδα. «Χρίστο», μου λέει ο Χάρης, «θέλω τη βοήθειά σου. Να πάμε στο χωριό σου με σκοπό να εντοπίσουμε πιθανό τόπο ταφής δύο Ελληνοκυπρίων αγνοουμένων κάπου στο χωριό σου. Η λέξη κλειδί: πετράβλακο, κάπου στα ανατολικά του χωριού. Εγώ, χωρίς δεύτερη σκέψη, του είπα όποτε θέλει να το διευθετήσουμε. Αφού προσπάθησα να μάθω την πορεία του πετράβλακου από τη χαραή κοντά στο σχολείο, δίπλα από το σπίτι του Νίκου Αθανασιάδη, ρωτώντας, μεταξύ άλλων, τον Κωστή Αντωνιάδη και τον Γεώργιο Σ. Κούννο, κατέληξα ότι έπρεπε να πάω με τον ξάδελφό μου Κωστή και τον Σοφοκλή Γιαννιό, του οποίου ο πατέρας Αντρέας (Αντρεάκος) είχε μεγάλο περιβόλι στην περιοχή. Όντως, έτσι κι έγινε, μια μέρα μέσα στον Ιούλιο, στην κάψα του καλοκαιριού, πήγαμε εμείς οι τρεις, ο Χάρης και λειτουργός της Διερευνητικής Επιτροπής για τους Αγνοούμενους.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΣΙΟΥΦΛΙΚΟΥΪ

Σημείο εκκίνησης της αναζήτησης για καλύτερο γεωγραφικό προσανατολισμό η χαραή. Κατευθυνθήκαμε νότια, ακολουθώντας τον δρόμο που αριστερά ήταν το τσιουφλικούι και δεξιά το περιβόλι του Αντρεάκου. Φέραμε στον νομας με τον ξάδελφό μου θύμψες, όταν πηγαίναμε σε αυτά τα χωράφια κυνήγι, αρχικά με σφεντόνες και μετά με το δίκαννο. Αριστερά του δρόμου στέκουν θεόρατοι, αντέχοντας στον χρόνο, οι ευ-

● ● ●

Σημείο εκκίνησης της αναζήτησης για καλύτερο γεωγραφικό προσανατολισμό η χαραή. Κατευθυνθήκαμε νότια, ακολουθώντας τον δρόμο που αριστερά ήταν το τσιουφλικούι και δεξιά το περιβόλι του Αντρεάκου.

κάλυπτοι, σήμα κατατεθέν του τσιουφλικουδικιού. Η συγκίνηση όμως ιδιαίτερα του Σοφοκλή ήταν μεγάλη, βλέποντας το περιβόλι του πατέρα του. «Ξέρω τον τόπο παδικιά παδικιά, τότε βοηθούσα τον πατέρα μου στο περιβόλι και πηγαίναμε με το γαϊδούρι, ακολουθώντας αυτήν την πορεία που είμαστε τώρα, στο Παλαίκυθρο και πουλούσαμε σύκα», είπε. Αφού προχωρήσαμε 500-800 μέτρα φωνάζει ο Σοφοκλής: «Σταμάτα, έτο πετράβλακο, φαίνεται στο βάθος του χωραφιού στα δυτικά του δρόμου. Πήδηξε ο Σοφοκλής από το αυτοκίνητο κι έτρεξε προς το πετράβλακο. Ακολουθήσαμε κι εμείς, με τη λειτουργό να κρατά τοπογραφικά και χάρτη της περιοχής. Ακολουθήσαμε, περπατώντας μέσα στο λιοπούρι, την πορεία του πετράβλακου. Σε κάποιο σημείο σταματήσαμε και ο Σοφοκλής, αν και ο πιο μικρός, λέει: «Εδώ ήταν η χαραή που χώριζε τις νομές του νερού, του παλαιτζι-τρύτικου που το εξωμετοσιανό και εκείνου που πήγαινε στην Επνχώ. Πράγματι, ο Σοφοκλής δεν λάθειψε. Βρήκαμε στον χάρτη τη χαραή που όμως δεν είχε ούτε ένα σημάδι ότι ήταν εκεί. «Ναι, αλλά ο πληροφοριοδότης μας, που τώρα είναι στον Καναδά, μας είπε ότι εκεί είναι που έθαψαν τους δύο στρατιώτες, σκάβοντας τον τάφο με τα κράνη τους, εκτός από πετράβλακο, είχε και μεγάλο ντεπόζιτο του νερού», είπε ο Χάρης. Τη λύση την έδωσε ποιος άλλος, ο Σοφοκλής. «Τότε πρέπει να πάμε στο Παλαίκυθρο, γιατί μόνο στο Παλαίκυθρο έχει ντεπόζιτο σε αυτήν την περιοχή και δίπλα πετράβλακο, εγώ το θυμάμαι πολύ καλά, αφού σας είπα, πήγαινα με τον πατέρα μου και πουλούσαμε σύκα στους Παλαικυθρίτες». Μπαίνουμε όλοι στο αυτοκίνητο και πάμε στο Παλαίκυθρο, βρίσκουμε το ντεπόζιτο, δίπλα οι τεράστιοι ευκάλυπτοι, αλλά κανένα σημάδι από πετράβλακο. Ωστόσο, η πληροφορία, τα τοπογραφικά και οι γνώσεις του Σοφοκλή δεν αφήνουν περιθώριο για λάθος, είμαστε στο σωστό μέρος. Κατά καλή μας τύχη περνούσε ένας ηλικιωμένος Τουρκοκύπριος που μιλούσε ελληνικά. Τον ρώτησε ο Σοφοκλής πού είναι το πετράβλακο και τον οδήγησε στο διπλανό χωράφι όπου πράγματι εντοπίσαμε

κάποια απομεινάρια του πετράβλακου. Η λειτουργός της ΔΕΑ σημείωσε επακριβώς στον χάρτη το σημείο. Η ικανοποίηση όλων μας πολύ μεγάλη. Βοηθήσαμε, ελπίζουμε, στον εντοπισμό τάφου δύο Ελληνοκυπρίων στρατιωτών. Η υπόθεση θα ακολουθήσει τη γνωστή διαδικασία, ας ελπίσουμε ότι θα υπάρξει συνεργασία από την άλλη πλευρά και θα βρεθούν τα οστά των στρατιωτών μας και θα δοθούν στους συγγενείς τους, όσοι ζουν μετά από τόσα χρόνια, για να κηδευθούν, καθώς επιτάσσει η θρησκεία μας.

Στον γυρισμό στις ελεύθερες περιοχές, ακολουθώντας τον αυτοκινητόδρομο Λευκωσίας - Αμμοχώστου με τον μεσαριτικό κάμπο δεξιά και ζερβά του δρόμου και βλέποντας στο βάθος τον Πενταδάκτυλο είπα: «Θεέ μου, τούτος ο κάμπος, το κακοτράχαλο βουνό αλλά και τόσες άλλες περιοχές του νησιού μας από την Κερύνεια, στη Μόρφου και στην Καρπασία είναι διάσπαρτες από κόκκαλα αγνοουμένων, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, που όσο και να το θέλουμε δυστυχώς αρκετοί από αυτούς δεν θα εντοπιστούν ποτέ».

Φέραμε στον νου μας με τον ξάδελφό μου θύμψες, όταν πηγαίναμε σε αυτά τα χωράφια κυνήγι, αρχικά με σφεντόνες και μετά με το δίκαννο. Αριστερά του δρόμου στέκουν θεόρατοι, αντέχοντας στον χρόνο, οι ευκάλυπτοι, σήμα κατατεθέν του τσιουφλικουδικιού.

«Ρε μουζουρούι, είσαι εσού που εστάης καρτζί μου;»

Η ιστορία του φόνου του διαβόητου «Μαύρου» τον Μάιο του 1897.

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΛΑΜΠΡΙΑ

Η ιστορία που καταγράφεται πιο κάτω δεν είναι ούτε θρύλος ούτε παράδοση. Είναι πραγματική και στηρίζεται σε πραγματικά γεγονότα. Πρόκειται για το φόνο ενός Τουρκοκύπριου κατοίκου του Νέου Χωριού Κυθρέας, που έγινε στις 9 Μαΐου 1897. Ο Τ/κ αυτός, ονόματι Χασάν Όμπασιη Περεκέτ, πολύ μελαμψός, εξ ου και το Καραχασάν και η προσωνομμία «Μαύρος», λυμαινόταν κυριολεκτικά τη σοδειά των Ελληνοκυπρίων κατοίκων του χωριού για πολλά χρόνια. Συγκεκριμένα, την εποχή του θερισμού γύριζε με τα γαϊδούρια του και έκλεβε από τα αλώνια των χριστιανών Νιοχωριτών τα δεμάτια τους.

Σε σύσκεψη στην οποία πήραν μέρος οι προύχοντες του χωριού αποφασίσθηκε ότι έπρεπε να απαλλαγεί το χωριό από τον κλέφτη αυτόν. Αφού δεν έβρισκαν το δίκιο τους, πήραν τον νόμο στα χέρια τους και αποφάσισαν να τον σκοτώσουν. Στη σύσκεψη πήραν μέρος ο μουχτάρης του χωριού Χαράλαμπος Χατζηγεωργίου, ο ιερέας Παπαχαράλαμπος, ο Χατζηθανάσης, που ήταν πατέρας της Χατζούας, του Κωστή, του Γιωρκή, του Ντορζή, της μάνας του Τσιάρρη, της Χατζηπαντωνούς που το Τραχώνι, της Παρπούς κ.ά. Ακόμη στη σύσκεψη παρευρισκόταν και κάποιος από την οικογένεια των Κοκονήδων. Η σύσκεψη πραγματοποιήθηκε στο σπίτι του Παπαχαράλαμπου που ήταν στο σπίτι του Λέβα.

ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ - ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΤΩΝ

Την ημέρα που αποφασίσθηκε να τον ξεκάνουν, ήξεραν ότι θα πήγαινε σε κά-

ποιο χωράφι στα Λακκοβούναρα, που ανήκε στην οικογένεια των Χαϊραπέτηδων, όπου εκείνη την ημέρα θέρισαν. Η μορφολογία του εδάφους ήταν τέτοια που προσφερόταν για να του στήσουν παγίδα. Συγκεκριμένα επρόκειτο να περάσει από στενό πέρασμα που στη μια μεριά είχε βουνό και στην άλλη δάσος όπου μπορούσαν να κρυφτούν. Την ομάδα που θα σκότωναν τον Καραχασάν, επονομαζόμενο Μαύρο, αποτελούσαν ο Γιώρκος ο Μασσουκάρης, ο οποίος κυριολεκτικά επλούμισε τη ματσούκα του με καρφιά, εξ ου και το όνομα Μασσουκάρης, ο Κυριάκος ο Μούζουρος, που ήταν και ο πιο μεγάλος σε ηλικία, 27 χρονών, ο Γιάννος του Στεφανή και ο Μίχαλος του Κύρκα, πρώτος ξάδελφος του Μούζουρου. Με εξαίρεση τον Γιάννο του Στεφανή οι άλλοι τρεις ήταν ελεύθεροι. Ο Καραχασάν φόρτωσε δύο γαϊδούρια με δεμάτια και πήρε τον δρόμο του γυρισμού. Στο στενό πέρασμα, ο Μούζουρος πετάχτηκε και άρπαξε από το χαλινάρι το γαϊδούρι και σταμάτησε. Αμέσως έκοψε με τον σουγιά του το σχοινί και έγειραν τα δεμάτια στη μια πλευρά του ζώου. Ο Καραχασάν φώναξε: «Ποιος είναι». Ο Μούζουρος, που μιλούσε άπταιστα τουρκικά, του είπε: «Είντα ρε, εν που το χωράφι του τζυρού σου που φόρτωσες τα δεμάτια»; Ο Καραχασάν του απάντησε ειρωνικά: «Ρε μουζουρούι, είσαι εσού που εστάης καρτζί μου;». Αμέσως ο Μασσουκάρης τον κτύπησε με τη ματσούκα του στο κεφάλι. Άρχισαν να τον κτυπούν όλοι με ματσούκες, εκτός από τον Γιάννο. Αφού τον άφησαν αναίσθητο, με την εντύπωση ότι τον σκότωσαν φώναξαν τον Γιάννο και του είπαν: «Γιάννο, πρέπει να δώσεις

4

Λείον της Τάβης Χαροού

Τοῖς Ἀφελίμοις Νομοδύταις τοῦ Νομοδελτίου
Εμβουγιά Κίτσου

Εἰς Δευκωσίαν

Κίτσοι Νομοδύται

Ὁ ἐμβαδὸς ἐσθλασόμενος Χαροζαροῦς Χα[†] Τύρομ
ἐν τοῦ χωρίου Νέου Χωρίου, οὐρανοῦ ὅση διατάξτε
τοῖς ἀφελίμοις ἵνα μοὶ ἐπιδρέψουν ἐν ὄσση καὶ ἐν
ψύχη σπείναν, γὰ ὅσση μαλίσχεν ἡ Πολιτορχία,
καθ' ἣν ἰσχυρὴ μὴ καλυφθῆσαν ἀδίκως ἐν τῷ
Διμαστήριον, ἡς ἐσάβησαν τοῦ φόνου Χασάν Γκωσσὸν Μωσοϊκῆ,
ἐν τοῦ χωρίου Νέου Χωρίου, καὶ ἀσπείδων ἡς ἀδίκως
ἦν πράξας ταῦτα.

29/3/1900

Διὰ τῶν ἐπιδικαστῶν
Δράσου
Χαροζαροῦς Χα[†] Τύρομ

Επιστολή του κοινοτάρχη του Νέου Χωρίου Κυθρέας Χαράλαμπου Χατζηγεωργίου, ἡμερ. 30/3/1900, με την οποία διαμαρτυρόταν γιατί δεν του επιστράφηκε το κυνηγετικό του όπλο και οι ποδίνες του που κατασχέθηκαν για τον φόνο του «Μαύρου».

*Ο Τ/κ ονό-
ματι Χασάν
Όμπαστι Πε-
ρεκέι, ποδή
μελαμπός, εἶ-
ου και το Κα-
ραχασάν και
η προσωνυ-
μία «Μαύρος»,
δημιανότιαν
κυριοδεκτικά
τη σοδειά των
Εδδθνοκυπρί-
ων κατοίκων
του κυριού για
ποδδά χρόνια.*

και εσύ έστω τζιαι μια ττοπουζιά, πιθα-
νόν αύριο να είσαι μάρτυρας».

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΠΡΟΥΧΟΝΤΩΝ – ΑΠΟΤΕΛΕΙΩΜΑ «ΜΑΥΡΟΥ»

Μετά γύρισαν πίσω και πήγαν στη σύ-
σκεψη των προυχόντων, οι οποίοι τους
ρώτησαν τι έγινε. Η απάντηση ήταν:
«Ελύσαμεν την κκελλέ του». Ο κοινοτάρ-
χης τους ρώτησε: «Εκόψετε την τζιεφα-
λήν του;». Του είπαν ότι δεν του την έκο-
ψαν, γι' αυτό τους προέτρεψε να πάνε πί-
σω και να του την κόψουν, γιατί μετά που
θα γιάνει θα σας κυνηγήσει και θα σας
κρεμάσει και τους τέσσερις, τους είπε. Ο
Ματσουκάρης είπε ότι που το πολύ ξύλο
που του έδωκεν τα σιέρκα του δεν μπο-
ρούσαν να πκιάσουν, ο Γιάννος αρνήθη-
κε να πάει, λέγοντας: «Μα εμένα εν τζιαι
είδεν με ». Τελικά πήγε ο Μούζουρος και
ο Μίχαλος, εξοπλισμένοι με μαχαίρια.
Πήγαν εκεί που τον άφησαν αναισθητο
και δεν τον βρήκαν. Ο Μούζουρος, που
ήξερε καλά τούρκικα, φώναξε: «Ρε, καρ-
τάς», οπότε ακούστηκε μια φωνή να του
λέει: «Έλα ποδά», γιατί νόμισε ότι ήταντα
αδέλφια του που τον έψαχναν. Τον βρήκε
σε απόσταση τριών σκαλών περίπου να
κάμνει την ανάγκη του, όπως έλεγε η κό-
ρη του Μούζουρου, Μαρίτσα Τσιάρτα. Ο
Μούζουρος τον πλησίασε και του έριξε
μια πέτρα στο κεφάλι και μετά τον σκό-
τωσε με το μαχαίρι του. Όταν γύρισαν
πίσω στη σύσκεψη, ο Μούζουρος τους
είπεν ότι του έκοψεν την τζιεφαλή του.
Ο Μούζουρος έβγαλε τα ρούχα του που
ήταν ολομάτζιελλα και τα έθαιψαν σε ένα
χωράφι.

ΕΡΕΥΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

Την επομένη, όταν βρήκαν τον σκο-
τωμένο, ειδοποιήθηκε η Αστυνομία,
η οποία ρώτησε τα αδέλφια του «Μαύ-
ρου», αν έχουν υποψίες για τους δρά-
στες. Η απάντηση ήταν ότι, δεδομένου
ότι ο αδελφός τους ήταν γεροδεμένος,
οπωσδήποτε στον καβγά που προηγή-
θηκε κάποιο σημάδι, μώλωπα, θα άφη-
σε στους δράστες. Οπότε μάζεψαν όλους
τους άντρες στον τούρκικο καφενέ του
Τσιακλαγιά, τους γύμνωσαν και τους εξέ-
ταζαν τρεις γιατροί, ένας Έλληνας, ένας
Τούρκος και ένας Άγγλος, για να βρουν

σημάδια στο κορμί τους. Ο Μούζουρος,
όταν τον γύμνωσαν και τον ξάπλωσαν για
εξέταση, άρχισε να τρέμει και έχασε τη
λαλιά του. Οι γιατροί είπαν ότι ο άνθρω-
πος αυτός έχει μαλάρια και του έδωσαν
κινίνο για να γιάνει.

ΣΥΛΛΗΨΗ ΥΠΟΠΤΩΝ

Τελικά η Αστυνομία συνέλαβε ως
υπόπτους έξι άτομα, τον Παπαχαρά-
λαμπο, τον Χατζηθανάση, τον κοινο-
τάρχη, έναν από τους Κοκονήδες και
ακόμη δύο άτομα. Προσήχθησαν στο
δικαστήριο, το οποίο εξέδωσε διάταγμα
κράτησης ενός μηνός για διευκόλυνση
των ανακρίσεων. Το διάταγμα αυτό ανα-
νεωνόταν κάθε μήνα μέχρι που έφτασε
ο Νιόβρης, οπότε ο δικηγόρος των υπό-
πτων διαμαρτυρήθηκε στο δικαστήριο,
καλώντας το είτε να προχωρήσει στην
απαγγελία κατηγοριών είτε να αφήσει
ελεύθερους τους υπόπτους. Υποστήρι-
ξε μάλιστα στο δικαστήριο ότι επειδή
όλοι ήταν γεωργοί και ήταν εποχή για
τη σπορά έπρεπε να αφεθούν ελεύθε-
ροι, αφού άλλωστε δεν υπήρχε εναντί-
ον τους μαρτυρία, πράγμα που τελικά
έγινε. Αφότου αφέθηκαν ελεύθεροι, ο
κοινοτάρχης είπε σε όσους ήξεραν για
το φονικό ότι για 15 χρόνια έπρεπε να
«κλειδώσουν» το στόμα τους και να κρα-
τήσουν το μυστικό, πράγμα που έγινε.
Ο Ματσουκάρης, που ήταν βοσκός, τα
καλοκαίρια, που κοιμόταν με τα κοπά-
δια στον κάμπο, δεν κοιμόταν κοντά στο
κοπάδι του, αλλά σε απόσταση από αυ-
τό. Για τον Μούζουρο, η κόρη του, Μα-
ρίτσα Τσιάρτα, είπε ότι ένα βράδυ μετά
από χρόνια, ενώ κοιμόταν στην τάβλα,
έξω στην αυλή του σπιτιού, δύο Τούρκοι
πλησίασαν το σπίτι του με σκοπό να τον
σκοτώσουν. Τους αντιλήφθηκε όμως
ένας γείτονας του Τούρκος, ο Χασάν εφέ-
ντης, με αποτέλεσμα να φύγουν. Ο Χα-
σάν εφέντης του το είπε την επομένη και
από τότε δεν ξανακοιμήθηκε στην αυλή.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΧΑΣΑΝ

Ο Καραχασάν είχε ακόμη δύο αδέλ-
φια, τον Καραμεμμέτ και ακόμη έναν, του
οποίου δεν γνωρίζουμε το όνομα. Πατέ-
ρας τους ήταν ο Καραχουσεϊν. Μετά τον
φόνου του Καραχασάν, τα δύο αδέλφια

και ο πατέρας τους εγκατέλειψαν το Νιόχωρκο και εγκαταστάθηκαν στη Λευκωσία, σύμφωνα με τον Βαρνάβα Μαϊμάρη. Σύμφωνα με τη Βασιλική Ματσουκάρη έφυγαν όχι μόνο από το χωριό, αλλά και από την Κύπρο. Το γεγονός όμως ότι ο Μαϊμάρης γνώρισε τον Καραμεμέτ το 1935 συνηγορεί στην εκδοχή του Μαϊμάρη. Τον γνώρισε γύρω στο 1935 στο παντοπωλείο της Λευκωσίας ο Βαρνάβας Μαϊμάρης, από το Τραχώνι, νυμφευμένος με την Κωνσταντίνα Τσιάρτα, εγγονή του Μούζουρου. Σύμφωνα με τον κ. Μαϊμάρη, ο Καραμεμέτ, αν και γνώριζε ότι οι συγχωριανοί του σκότωσαν τον αδελφό του, εντούτοις τους βοήθησε στο παντοπωλείο στην φορτοεκφόρτωση γεωργικών προϊόντων (κουκιά, κραμπιά, πεπόνια, ζαρζαβατικά). Συγκεκριμένα, το 1935 ο Κυριάκος Ματσουκάρης, γιος του Γιώργου του Ματσουκάρη, που πήρε μέρος στον φόνο του «Μαύρου», πήρε πεπόνια στο παντοπωλείο. Ο Τούρκος μπακάλης που τα αγόρασε τον έκλεψε

στο ζύγισμα. Ο Ματσουκάρης το αντιλήφθηκε και ακολούθησε καβγάς. Ο Τούρκος γύριψε να βγει τζιαι που πάνω, οπότε ο Κυριάκος ο Ματσουκάρης αρπάσσει μια μανιβέλλα τζιαι έβαλε τον του βούρου. Στον καβγά παρενέβη ο Καραμεμέτς, ο οποίος είπε στον μπακάλη: «Με τον χωρκανό μου να μεν τα βάλλεις. Εμέναν ο αρφός μου έτρωεν ένα χωρκόν τζιαι ο τζιύρης του έφαν τον. Μεν τα βάλλεις μαζί του, τζι έν ιβκάλλεις πάσιπ», δηλαδή υποστήριξε τον Κυριάκο.

(Πηγή: Βαρνάβας Μαϊμάρης, από το Τραχώνι, νυμφευμένος με την Κωνσταντίνα Τσιάρτα, εγγονή του Κυριάκου Μούζουρου, γεννηθείς στις 10 Δεκεμβρίου 1917. Τα πιο πάνω μου τα αφηγήθηκε ο Βαρνάβας Μαϊμάρης στις 17 Μαΐου 2006. Την πιο πάνω ιστορία του τη διηγήθηκε ο πρωταγωνιστής της όλης υπόθεσης Κυριάκος Μούζουρος. Μαρτυρία, επίσης, από τον εγγονό του Μούζουρου Γιώργος Τσιάρτας. Ο συγγραφέας είναι δισέγγονος του Μούζουρου).

**Ο ΦΟΝΟΣ ΤΟΥ «ΜΑΥΡΟΥ»
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ**

Ερευνώντας το κρατικό αρχείο εντοπίστηκε επιστολή του κοινοτάρχη του Νέου Χωρίου Κυθρέας Χαράλαμπος Χατζηγεωργίου, ημερ. 30/3/1900, με την οποία διαμαρτυρόταν γιατί δεν του επιστράφηκε το κυνηγετικό του όπλο και οι ποδίνες του που κατασχέθηκαν για τον φόνο του «Μαύρου», αφού ο ίδιος απαλλάχθηκε των κατηγοριών για την υπόθεση αυτή. Παρατίθεται κατωτέρω αυτούσια η επιστολή:¹

Τοις αξιοτίμοις Νομοθέταις του Νομοθετικού Συμβουλίου Κύπρου

Εις Λευκωσίαν
Κύριοι Νομοθέται,

Ο ευσεβάστως υποφαινόμενος Χαράλαμπος Χατζηγιώργη εκ του χωρίου Νέου Χωρίου, παρακαλώ όπως διατάξτε τους αρμοδίους ίνα μοι επιστρέψωσιν εν όπλον και εν ζεύγος ποδίνων, τα οποία κατέσχεν η Αστυνομία, καθ' εν εποχήν με κατηγορήσαν αδικώς εις το Δικαστήριο, ως υπαίτιον του φόνου Χασάν Όμπασι Μπερεκέτ εκ του χωρίου Νέου Χωρίου και απελύθην ως αθώος της πράξεως ταύτης.

29/3/1900

Διατελώ ευπειθέστατος
θεράπων

Χαράλαμπος Χατζηγεωργίου

*Nicosia
10th May 1897*

Copy C.C.M.B.

Case No 125.

I regret to have to report that a very terrible murder was committed near Minarelli on the night of the 8th or early in the morning of the 9th inst.

The victim is one Hassan Bereket of the village mentioned.

Information that a murder had been committed reached me about 11 am. on the 9th and I at once sent on an Inspector and the D.M.S. and followed myself as soon as I could make the necessary arrangements for a short absence.

I found the body of the murdered man a few yards from the side of the road, about one mile west of Minarelli. It had knife wounds in many places and the throat had been so cut as almost to

Στις 9 Μαΐου 1900 καταχωρήθηκε στον φάκελο χειρόγραφη σημείωση του διοικητή της Αστυνομίας και Επιθεωρητή Φυλακών, αναφορικά με την επιστολή, στην οποία, μεταξύ άλλων, σημειώνει ότι ο παραπονούμενος και άλλοι 12 κάτοικοι του Νέου Χωρίου συνελήφθησαν αναφορικά με το φόνο του Ombashi Bereget, στις 9 Μαΐου 1897.

Έκανα κατάσχεση του όπλου του παραπονούμενου στο οποίο βρήκα σταγόνες, οι οποίες αποδείχθηκαν ότι ήταν σταγόνες αίματος και το όπλο το έχω ακόμη υπό την κατοχή μου, προσθέτει.

Ο παραπονούμενος δεν δικάσθηκε και απαλλάχθηκε όπως ισχυρίζεται, γιατί από τα ενώπιόν μου τεκμήρια δεν ήμουν πλήρως δικαιολογημένος να ζητήσω απαλλαγή του παραπονούμενου, γιατί η υπόθεση μπορεί να ανοίξει οποτεδήποτε, οπότε σε τέτοια περίπτωση θα είναι βέβαια αναγκαίο για μένα να παρουσιάσω το όπλο, παρατηρεί ο διοικητής της Αστυνομίας. Γι' αυτό, συνεχίζει, αρνήθηκα να επι-

στρέψω το όπλο στις πολλές αιτήσεις του παραπονούμενου.

Σε ό,τι αφορά τις ποδίνες του ο Διοικητής εισηγείται να του επιστραφούν.²

Έκθεση αστυνομικού ανακριτή για τον φόνο του Μαύρου

Αρ. υπόθεσης 125, Λευκωσία 10 Μαΐου 1897

«Λυπούμαι να αναφέρω ότι ένας πολύ φρικτός φόνος διαπράχθηκε κοντά στο χωριό Μινारेλλί τη νύκτα της 8ης Μαΐου ή νωρίς τα ξημερώματα της 9ης Μαΐου 1897.

Το θύμα είναι κάποιος ονόματι Χασάν Περεκέτ από το πιο πάνω χωριό. Πληροφορίες ότι διαπράχθηκε ένας φόνος έφθασαν κοντά μου γύρω στις 11 π.μ. της 9ης Μαΐου και αμέσως έστειλα δύο μέλη της Δύναμης και στη συνέχεια πήγα ο ίδιος.

Βρήκα το σώμα του δολοφονηθέντος άντρα μερικές υάρδες από το δρόμο, περίπου ένα μίλι δυτικά του χωριού. Είχε τραύματα από μαχαίρι σε πολλά μέρη του σώματός του και ο λαιμός του κόπηκε τόσο πολύ, έτσι ώστε η κεφαλή του σχεδόν αποχωρίστηκε από το κορμί. Σημάδια για πολύ μεγάλη πάλη δεν αναζητήθηκαν. Γύρω στις 100 υάρδες από το πτώμα βρήκα φορτίο με δεμάτια και στρατούρι που ανήκαν στο θύμα. Φαίνεται ότι κατά τη διάρκεια της νύκτας έφυγε από το χωριό του με σκοπό να κλέψει δεμάτια από τα χωράφια των γειτόνων του και κατά την επιστροφή του με φορτίο ανακόπηκε, δέχθηκε επίθεση και δολοφονήθηκε με τον πιο βάρβαρο τρόπο.

Εντόπισα αριθμό χωρικών για τους οποίους υπήρχαν περισσότερες υποψίες και εξέτασα εξονυχιστικά τα σώματά τους, τα ρούχα τους και τα σπίτια τους για τραύματα, αίματα, σταγόνες ή οποιαδήποτε άλλα σημάδια ύποπτης υφής, αλλά με την εξαίρεση ενός τζάκετ με πρόσφατες σταγόνες αίματος δεν βρήκα τίποτε.

Εντοπίστηκαν ίχνη από πατημασιές στη σκηνή του εγκλήματος που συνεχίστηκαν για πάνω από μισό μίλι, αλλά χάθηκαν στο πιο σκληρό έδαφος των λόφων. Αργά το βράδυ επέστρεψα στη

Λευκωσία αφήνοντας τον επιθεωρητή να συνεχίσει τις έρευνες.

Σήμερα το πρωί κάποιος άντρας από το Μινारेλλί ήλθε σε μένα και μου δήλωσε ότι αυτός και ακόμη ένα άτομο βγήκαν έξω παρέα με το δολοφονηθέντα με σκοπό να κλέψουν δεμάτια και ότι στον δρόμο της επιστροφής ο δολοφονηθείς, που ήταν μπροστά, οδηγώντας το φορτωμένο γαϊδούρι του, δέχθηκε επίθεση από 15 ή 20 πρόσωπα από τους οποίους ο πληροφοριοδότης μου αναγνώρισε τους 8 και μου έδωσε τα ονόματά τους. Ανέφερε ότι αυτός και ο σύντροφός του τράπηκαν σε φυγή για να γλυτώσουν τη ζωή τους και κάνοντας ένα γύρο πήγαν πίσω στο χωριό όπου σήκωσαν τον αδελφό του θύματος και τον πληροφόρησαν για το τι συνέβη. Είδα αυτό τον άντρα χθες στο χωριό όπου δεν έκανε καμιά δήλωση, κάτι που εξήγησε σήμερα, λέγοντας ότι φοβόταν να μιλήσει, γιατί αν το έκανε θα πρόδιδε τη σύνδεση τόσο του ίδιου όσο και του φίλου του με την κλοπή των δεματιών. Η ιστορία του φυσικά χρήζει διερεύνησης, ωστόσο, είναι πολύ ύποπτο το ότι ο αδελφός του δολοφονηθέντος, ο οποίος ήταν για μεγάλο χρονικό διάστημα χθες μαζί μου, δεν μου είπε τίποτε για τη σχέση του πληροφοριοδότη μου με την υπόθεση. Σύμφωνα με αυτόν, βρίσκοντας το γαϊδούρι του αδελφού του να επιστρέφει μόνο του στο σπίτι και χωρίς το στρατούρι, βγήκε έξω για να τον αναζητήσει και εντόπισε το πτώμα του στο μέρος όπως το βρήκα εγώ.

Από τα ονόματα που μου δόθηκαν το πρώτο είναι το όνομα του ιδιοκτήτη των κλαπέντων δεματιών και οι άλλοι εφτά άντρες είναι φίλοι ή συγγενείς του.

Ο δολοφονηθείς είναι καλά γνωστός ως κλέφτης και υπάρχουν πολλοί στο χωριό του που δεν αμφιβάλλω ότι χάρηκαν για τον θάνατό του.

Ελπίζω ότι περαιτέρω τεκμήρια θα εντοπιστούν και ότι οι ένοχοι του στυγερού αυτού εγκλήματος θα προσαχθούν ενώπιον της δικαιοσύνης».³

1 Κρατικό Αρχείο: SA1/1343/1900, red 4.

2 Κρατικό Αρχείο: SA1/1343/1900, red 5, 6.

3 Κρατικό Αρχείο: SA1/ 1226/1897 red 2-5.

Μετά τον φόνο του Καραχασάν, τα δύο αδέρφια και ο πατέρας τους εγκατέλειψαν το Νιόχωρκο και εγκαταστάθηκαν στη Λευκωσία, σύμφωνα με τον Βαρνάβα Μαϊμάρη.

Θεάματα και διαλέξεις στο Νέο Χωρίο

Οι σύλλογοι της κοινότητας έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην πνευματική καθδήγηση των κατοίκων.

ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ

Στο Νέο Χωρίο, όπως και σε όλες τις άλλες κοινότητες της Κύπρου οι πνευματικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες ήταν ελάχιστες και συνθήως αυτές εξαντλούνταν στο κυριακάτικο κήρυγμα στην εκκλησία του χωριού. Φυσικά, με την πάροδο του χρόνου και όσο οι κάτοικοι είχαν περισσότερες επαφές με άλλους ανθρώπους και προσελάμβαναν εικόνες από μεγαλύτερα κέντρα αυξάνονταν και οι πνευματικές ανησυχίες και αναζητήσεις. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και στο Νέο Χωρίο Κυθρέας σταδιακά, και κυρίως μετά τη δεκαετία του 1920 άρχισαν να δημιουργούνται διάφοροι σύλλογοι, οι οποίοι αν και δεν είχαν κύριο στόχο την πνευματική καθιέρωση, δεν ήταν δηλαδή αμιγώς καλλιτεχνικοί ή πολιτιστικοί, μεταξύ των άλλων δραστηριοτήτων τους ήταν και η πνευματική και καλλιτεχνική καθιέρωση των μελών τους, και της κοινότητας ευρύτερα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και ο Γεωργικός Σύλλογος Νέου Χωριού Κυθρέας «Ο Αυγερινός» σχηματίζει θεατρική ομάδα και το 1938 οι ερασιτέχνες ηθοποιοί του ανεβάζουν τη θεατρική παράσταση «Πίστις, Ελπίς και Έλεος» ή «Οι δύο αλήται» στη Λεύκα. Πρόκειται για το οικογενειακό δράμα του θεατρικού συγγραφέα Rosier, Joseph-Bernard. Διαβάζουμε στην εφημερίδα Ελευθερία: «Την προσεχή Κυριακήν, 11 Σεπτεμβρίου, ώραν 9μ.μ., θα διδαχθή εν Λεύκα υπό ερασιτεχνών του Γεωργικού Συλλόγου Νέου Χωριού Κυθρέας «Ο Αυγερινός», το κοινωνικόν δράμα “Πίστις, Ελπίς και Έλεος” ή “Οι δύο αλήται”». ¹ Ο Αυγερινός την Πρωτομαγιά του 1940 ανέβασε το ελληνικό δράμα «Γκόλφω» του Σπυρίδωνα Περεισιάδη. Οι εισπράξεις διατέθηκαν, όπως μας πληροφορεί σχετικό δημοσίευμα για τη βιβλιοθήκη του Συλλόγου.

«Υπό του Γεωργικού Συλλόγου «Αυγερινός» Νέου Χωριού Κυθρέας επαίχθη με πολλήν επιτυχίαν το δράμα “Γκόλφω”. Αι εισπράξεις διετέθησαν υπέρ της βιβλιοθήκης του Συλλόγου». ²

Ενδιαφέρουσα ήταν και η καλλιτεχνική κίνηση στο Νέο Χωρίο και κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μετά την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο. Πολλές κοινότητες σε ολόκληρη την Κύπρο καθ’ όλη τη διάρκεια του πολέμου ανέβασαν θεατρικές παραστάσεις προκειμένου να ενισχύσουν τον ελληνικό αγώνα. Έτσι στο Νέο Χωρίο στις 12 Νοεμβρίου του 1940, λίγες μόνο ημέρες μετά την είσοδο της Ελλάδας στο πόλεμο, αναγγέλλεται ότι ανεβαίνει από ερασιτέχνες του συλλόγου του χωριού το κοινωνικόν έργο «Το κόκκινο πουκάμισο» (πρόκειται πιθανόν για το έργο του Σπύρου Μελά), με τις εισπράξεις να διατίθενται υπέρ του Αγώνος. ³ Τον Αύγουστο του 1942, από ερασιτέχνες του Μορφωτικού Συλλόγου «Νεολαία» του Νέου Χωριού, μαζί με τον ερασιτεχνικό ομίλου των Συντεχνιών Λευκωσίας ανέβασαν το έργο «Μαρικού» σε δύο παραστάσεις, μία το απόγευμα 5-7 μ.μ. και μία το βράδυ 8-10 μ.μ. Διαβάζουμε σχετικά: «Υπό ερασιτεχνών του Μορφωτικού Συλλόγου «Νεολαία» Νέου Χωριού Κυθραίας και τη συμπράξει του ερασιτεχνικού ομίλου των Συντεχνιών Λευκωσίας αναβιβάζεται επί σκηνής το έργο η “Μαρικού” εις δύο παραστάσεις την 5-7 μ.μ. και 8-10 μ.μ. της πρ. Κυριακής». ⁴

Τον Αύγουστο του 1944 και πάλι από ερασιτέχνες του Γεωργικού Συλλόγου Αυγερινός ανέβασαν την παράσταση «Οι λησται», ένα κοινωνικό δράμα, του Φρίντριχ Σίλλερ. ⁵ Μία ακόμη παράσταση ανέβηκε στο καφενείο του Δράκου, τον Ιανουάριο του 1948. Συγκεκριμένα ανέβηκαν τα μονόπρακτα «Οι δύο φίλοι» και «Ο τάφος του πατέρα» από την Ανορθωτική Οργάνωση Νεολαίας

(ΑΟΝ) Νέου Χωρίου Κυθρέας.⁶ Τον Δεκέμβριο του 1949 επίσης από την ΑΟΝ ανέβηκε η παράσταση, κοινωνικό έργο, μονόπρακτο δράμα του Γ. Φιλή, «Κόκκινη θύελλα στην Κίνα».⁷ Τον Σεπτέμβριο του 1951 ο καλλιτεχνικός όμιλος των λαϊκών οργανώσεων Νέου Χωρίου ανέβασε στην Κυθρέα στο εξοχικό κέντρο του Μ. Μάντη το κοινωνικό έργο «Η Μαρικκού»⁸ και τον Δεκέμβριο του 1951 παραστάθηκε από τις Λαϊκές Οργανώσεις το έργο «Οι Μετανάστες».⁹ Φυσικά, οι θεατρικές παραστάσεις δεν έλειψαν και τα υπόλοιπα χρόνια μέχρι το 1974, ωστόσο, λίγες είναι οι πληροφορίες που έχουμε διαθέσιμες. Στις 29 Απριλίου 1966 οι κάτοικοι του χωριού έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν την παράσταση «Θέατρο αν έχης τύχη διάβαινε» του Λετρά Ντε Ζαν.¹⁰

Στα τέλη της δεκαετίας του '30 και τις αρχές της δεκαετίας του '40 ανέβαιναν παραστάσεις στον καφενέ του Τέβρισου και προς το τέλος της δεκαετίας του '40 στην αυλή του Νίκου Ττόφα. Αργότερα παραστάσεις ανέβαιναν και στην του Θανάση Αθανασιάδη, γνωστού ως Σιόρρη, όπως αφηγήθηκε στη Μαρία Τσαγγάρη, ο παππούς της Σάββας Τσαγγάρης (βλ. *Νιοχωρίτικη Φωνή*, «Θέατρα και σινεμάδες στο Νέο Χωρίο», τχ. 8, σσ. 66-69). Οι νέες της ΟΧΕΝ Νέου Χωρίου Κυθρέας δημιούργησαν θεατρική ομάδα, έκαναν πρόβες, έφτιαχναν ή έβρισκαν σκηνικά και κοστούμια, και παρουσίαζαν τα έργα τους όχι μόνο στο

χωριό αλλά και σε άλλες κοινότητες, όπως έγραψε στη *Νιοχωρίτικη Φωνή* η Ρεβέκκα Νικολαΐδου Πιερρή (βλ. «Δύο φωτογραφίες που ξεδιπλώσαν μια ολοκληρη ζωή», τχ. 7, σσ. 32-35).

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Οι σύλλογοι του χωριού προκειμένου να ενισχύσουν τις δραστηριότητές τους προσφέρουν διάφορες καλλιτεχνικές προτάσεις. Χαρακτηριστικό είναι το δημοσίευμα του Κυπριακού Φύλακα, τον Οκτώβριο του 1948: «Η Επιτροπεία του Γεωργικού Συλλόγου (ΠΕΚ) (Αυγερινός) Νέου Χωρίου Κυθρέας ευχαριστεί θερμώς τη Διεύθυνσιν του εν Κυθρέα Κινηματοθεάτρου (Απόλλων) διά την δωρεάν παραχώρησιν μιας Κινηματογραφικής παραστάσεως υπέρ του Ταμείου του Συλλόγου».¹¹ Σταδιακά λοιπόν στη ζωή των Νιοχωριτών και των Νιοχωριτισσών μπαίνει και ο κινηματογράφος, αρχικά με την ύπαρξη κινηματοθεάτρων στη γειτονική Κυθρέα, όπως ο «Απόλλων» και αργότερα στο χωριό, με τη δημιουργία δύο κινηματογράφων.¹² Στους κινηματογράφους του Νέου Χωρίου ενδεικτικά αναφέρουμε την ταινία «Και οι γκάνγκστερς είναι δειλοί».¹³

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

Τα κηρύγματα ήταν μία σημαντική δραστηριότητα για τους κατοίκους, φυσικά για τους θρησκευόμενους και φυσικά αρκετός κόσμος παρακολουθούσε το κήρυγμα αν ο κηρύττων τον θείο λόγο

Θεατρική παράσταση από νεάριδες της ΟΧΕΝ Νέου Χωρίου Κυθρέας, τέλη δεκαετίας 1950. Από αριστερά: Χαρίτα Κυριακίδη, κόρη Χαμπή Ποτζίπιτη, Κοκούλα Κολλίση, Ελένη Βακανά, Μαρία Βακανά και Χρυστάλλα Ταλαττινή (Πεπού).

Στο Νέο Χωρίο στις 12 Νοεμβρίου του 1940, δίγες μόνο ημέρες μετά την είσοδο της Εδλάδας στον Β΄ ΠΠ, αναγγέλλεται ότι ανεβαίνει από ερασιπέχνες του συλλόγου του χωριού το κοινωνικόν έργον «Το κόκκινο πουκάμισο», με τις εισπράξεις να διατίθενται υπέρ του Αγώνος.

ήταν ένα σημαντικό πρόσωπο. Έτσι την 1 Μαΐου 1965, ο κατηχητής και ιεροκήρυκας της Αρχιεπισκοπής Ανδρέας Παπαβασιλείου κήρυξε τον θείο λόγο στον Άγιο Χαράλαμπο. Κήρυγμα στον Άγιο Χαράλαμπο έκανε και ο ιεροκήρυκας της Αρχιεπισκοπής Φρίξος Σ. Κουμίδης στις 14 Μαΐου 1939.¹⁴ Σημαντικό ρόλο στην πνευματική και ηθική καλλιέργεια των κατοίκων έπαιζαν και οι διάφορες διαλέξεις και ομιλίες που διοργάνωναν τα οργανωμένα σύνολα του χωριού. Για παράδειγμα μεγάλη χαρακτηρίζεται η δραστηριότητα του Σωματείου Γυναικών Νέου Χωρίου Κυθρέας. Μεταξύ άλλων και παράλληλα με το φιλανθρωπικό έργο του σωματείου αυτό διοργανώνει και θερινές εκδρομές σε διάφορα αξιοθέατα του νησιού όπου μπορούν να πάρουν μέρος δωρεάν όλα τα παιδιά της κοινότητας.¹⁵ Επίσης το φιλανθρωπικό σωματείο Ελληνίδων του Ν. Χωρίου τον Ιούνιο του 1961 διοργάνωσε στην αυλή του οικήματος του σωματείου εορτή επ' ευκαιρία της παγκόσμιας ημέρας του παιδιού με ομιλήτριες την Έλλη Ευτυχίου, τη Χρ. Γρίβα. Στη συνέχεια μικρά παιδιά εκτέλεσαν πλούσιο καλλιτεχνικό πρόγραμμα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο σχετικό δημοσίευμα.¹⁶ Η Ουρανία Κοκκίνου στις 5 Δεκεμβρίου 1959 μίλησε στο οίκημα της ΟΧΕΝ με θέμα ηθικο-πλαστικό και συγκεκριμένα για τους μαθητές του Ιησού και κυρίως για τους Ιάκωβο και Ιωάννη και πώς προσπάθησαν να αποκτήσουν την πρωτοκαθεδρία. Η κα Κοκκίνου ανέλυσε τα κακά της φιλοδοξίας και της αρχομανίας, αναφερόμενη στην πολιτική κατάσταση των ημερών εκείνων στηλιτεύοντας την αρχομανία και τη φιλοδοξία όσων προσπαθούν να διασπάσουν την ενότητα του κυπριακού λαού.¹⁷ Ομιλία του διδασκάλου Γεωργίου Κορέλλη με παιδαγωγικό θέμα και του οδοντιάτρου Τάκη Χατζηδημητρίου που διοργάνωσε το Ενιαίο Δημοκρατικό Μέτωπο Αναδημιουργίας (ΕΔΜΑ) τον Νοέμβριο του 1959.¹⁸ Επίσης, από το ΕΔΜΑ διοργανώθηκε διαγωνισμός έκθεσης καλλιτεχνικών ειδών, στον οποίο η Αναστασία Κτωρίδου βραβεύτηκε για τον ζωγραφικό της πίνακα. Μέλος της κριτικής επιτροπής μεταξύ άλλων κυρι-

ών ήταν και η Ελένη Χρ. Βακανά, ο Παναγιώτης Ζερβός, το 1959.¹⁹ Στο σωματείο Απόλλων δόθηκε η Πέμπτη όπως αναφέρει στο σχετικό δημοσίευμα διάλεξη με θέμα η ανεργία κοινωνικό φαινόμενο, από τον Χαρ. Χριστοδούλου. Μάλιστα, όπως αναφέρεται στο δημοσίευμα «Οι διαλέξεις αυτές θα συνεχισθούν με σκοπό την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου του λαού μας», το 1959.²⁰ Διάλεξη στον Απόλλωνα έδωσε και ο δάσκαλος Κυριάκος Λαμπρίας με θέμα «Ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός». Ο ομιλητής ανέλυσε διεξοδικά τη ζωή, το έργο και την εποχή του εθνομάρτυρα σε συνδυασμό με την ελληνική επανάσταση και την επικρατούσα κατάσταση τότε στην Κύπρο, τον Ιούνιο του 1959.²¹ Για τα σαράντα χρόνια από τον θάνατο του Β. Μιχαηλίδη το σωματείο Απόλλων διοργάνωσε ειδική γιορτή τιμώντας τον μεγάλο ποιητή το πρόγραμμα περιλάμβανε βιογραφική σκιαγραφία και ανάλυση του έργου του ποιητή και απαγγελίες αποσπασμάτων από τα ποιήματα «Χιώτισσα» και «9η Ιουλίου» στις 29 Νοεμβρίου 1957.²²

- 1 «Ερασιτεχνικαί Παραστάσεις», *Ελευθερία*, 4 Σεπτεμβρίου 1938, σελ. 2.
- 2 «Μικρά Νεώτερα», *Νέος Κυπριακός Φύλαξ* 1 Μαΐου 1940, σελ. 4.
- 3 «Παράστασις υπέρ του αγώνος», *Ελευθερία*, 12 Νοεμβρίου 1940.
- 4 *Ανεξάρτητος*, 6 Αυγούστου 1942, σελ. 2.
- 5 *Εσπερινή*, 19 Αυγούστου 1944, σελ. 2.
- 6 *Δημοκράτης*, 8 Ιανουαρίου 1948, σελ. 2.
- 7 *Νέος Δημοκράτης*, 22 Δεκεμβρίου 1949, σελ. 2.
- 8 *Νέος Δημοκράτης*, 22 Σεπτεμβρίου 1951, σελ. 2.
- 9 *Νέος Δημοκράτης*, 9 Δεκεμβρίου 1951, σελ. 2.
- 10 *Φιλελεύθερος*, 29 Απριλίου 1966.
- 11 *Κυπριακός Φύλαξ*, 27 Οκτωβρίου 1948.
- 12 Βλ. Μαρίας Τσαγκάρης «Θέατρα και σινεμάδες στο Νέο Χωρίο», *Νιοχωρίτικη Φωνή*, τχ. 8, σ. 66.
- 13 *Χαραυγή*, 16 Οκτωβρίου 1970.
- 14 *Κυπριακός Τύπος*, 13 Μαΐου 1939, σελ. 2.
- 15 *Χαραυγή*, 30 Ιουνίου 1963, σελ. 2.
- 16 *Φιλελεύθερος*, 2 Ιουνίου 1961, σελ. 2.
- 17 *Φιλελεύθερος*, 5 Δεκεμβρίου 1959, σελ. 2.
- 18 *Έθνος*, 20 Νοεμβρίου 1959, σελ. 2.
- 19 *Έθνος*, 18 Οκτωβρίου 1959, σελ. 4.
- 20 *Χαραυγή*, 28 Ιουνίου 1959, σελ. 2.
- 21 *Χαραυγή*, 19 Ιουνίου 1959, σελ. 2.
- 22 *Χαραυγή*, 29 Νοεμβρίου 1957, σελ. 3.

ΕΥΑΝΘΙΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Λόγια Ψυχής

Ψάχνω μια αυγή να φέρει μια καινούργια αρχή.
Γυρεύω ένα όνειρο που δίνει στη ζωή πνοή,
δώσε ένα όνειρο να αρχίσω πια να ζω
και ένα κίνητρο για να ξεσηκωθώ.

Αφουγκράζομαι το γέλιο ενός παιδιού,
νιώθω πως ξεκλειδώθηκε η πόρτα του ουρανού.
Σ' ένα καταφύγιο φυλακίστηκε η ζωή,
ψάχνοντας διέξοδο για να ελευθερωθεί.

Ανοχή γέμισε το ανθρώπινο μυαλό,
ένα σκοπό ζητά να αποτινάξει το κακό.
Λάθος άνθρωποι, δύσκολες στιγμές
στα σύνορα θυσιάζονται νεανικές ψυχές.

Δώσε μου ένα φιλί να αρχίσω πάλι ν' αγαπώ,
μες στην ψυχή τον έρωτα να τον κρατήσω ζωντανό.
Άφρονες πάνω τα κλειδιά στην πόρτα της ζωής,
κάποιοι τα κλέψανε κι η πόρτα έμεινε κλειστή.

Κρύφτηκε ο ήλιος και κάνει παγωνιά
γύρω απ' τη γη, σαν σκλάβος που μακριά δεν μπορεί
απ' την αλυσίδα να βρεθεί.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

Η κυρά Παράδοση

Απόγευμα καλοτζιαιρικού η νύχτα πριν δακκάσει,
εθέλαν οι κοράσες μου περίπατο να πάσιν.

Λαλώ τους «πάμε κόρες μου» τζι έτσι χαμογελώντας,
τζιείνες με τα ποήλατα τζιαι εγιώνι παρπατώντας.

Πιάνουμε τον πεζόδρομο που εν του Πειθκιά η στράτα
τζι ως τον Αν Πολύδωρο που κορυζιάζουν για νερό,
φωνάζουν μου σταμάτα!

Τζιαμέ που εν το καμπαναρκό που τη μερκά που σιάζει,
κάθουμαι με τις κόρες μου τζι ο νους μας ησυχάζει.

Λαλούμεντε διάφορα θκιάλασουμε κουβέντες,
λαλούμε για την μέρα μας τζ' είντα που καμαμέντε.

Τζι άμαν το φέρει η στιγμή τζι ο νους μου ακονίσει,
ζητούν που τον παπάκη τους δίστιχο να τσιαττίσει.

Τζι αφού εν να νώσουν άπλωμα που τον παπά καπάλι,
κελαηδούν κυπριακά, τραούθκια παραδοσιακά
τζιαι τζιείνες γιάλι άλι.

Μιαν τέθοκια μέρα έλαχε εμάς να κρολοήσει,
κοτσιάκαρη στην εκκλησιά που 'ρτε να προσιυνήσει.

Ξεβαίνει που την εκκλησιά τζιαι με αργή παρπατησιά
θωρώ την τζιαι κοντέφκει, λαλώ τζι εγιώ εκάθηκε;
'ξα κάτι εν πο γυρεύκει;

Οι κόρες αντραπήκασιν περίτου η μήτσια μου,
αφούτης ετραούδαν μας «ψυντρή βασιλιτζιά μου».

Γεια σου στετέ μου της λαλώ μπορώ να βοηθήσω,
έλα μπά μας στον οσσιό τζι αν θέλεις θκιω σου τζιαι νερό
να σε δροσίσω.

Λαλεί μου, ήρτα δαχαμέ κάτι να σ' αρωτήσω
τζι αν μου τα πεις κυπριακά κυρίως λόγια τσιαττιστά
εν να σε φκαριστήσω.

Πε μου τον γιο μου να χαρείς, τις απορίες λύσε,
πόθεν εν που 'σαι, απορώ τζιαι πε μου τίνος είσαι;

Άκουσάς στην εκκλησιά που τα λαλούσες ταιρκαστά
τζι ο νους μου σαντανώθει τζι επιάσαν με τα κλάματα
τζι η τρίχα εσηκώθη.

Λαλώ της κάτσε να χαρείς κούμπα για να ξεκουραστείς
τζι εν να σου απαντήσω τζι αν μου βάλεις μια ευτζιή
που μες στα βάθη της ψυσιής, τα λόγια θα τσιαττίσω.

Του '86 γέννημα 9ης Ιουνίου το όνομα μ' ορίστηκε
παππούς που μακαρίστηκε, Σταύρος Επιφανίου.

Που το Τραχώνι της Τζιηρκάς της μάνας μου η στράτα,
χώμα του Μαραθόβουνου ο τζιύρης μου επάταν.

Η έμπνευση παρακαλώ τζιαι πέμπω ευτζιή εις τον Θεό
ποττέ να μεν μ' αφήκει, τζιαι τούτες εν οι κόρες μου
Άντρεα τζιαι Αλίκη.

Τωρά που σου συστήθηκα πε μου τζι εσούνη λίο,
άτε γιατ' εσουρούπωσε τζι εν ώρα για να φύω.

Λαλεί μου γροίκα να σου πώ τζι' είμαι συγκινημένη,
τζιαι με τα δάρκα της χαράς πολλά πλημμυρισμένη.

Τα λόγια που εν να σου πώ που την καρκιά φκαλμένα
να τα θυμάσαι ως που ζεις τζι αφού είσαι τζιαι ποιητής
εν να τζιαι ταιρκασμένα.

Να σεις τες σιήλιες μου ευτζιές που τα 20 μου νύσια,
ανήφορα να μεν έσεις μόνο να λάμνεις ίσια.

Λαλώ σου της παράδοσης εξέβηκες πορίζι,
μάθε τζιαι ρέξε το στο νου ενε δουλειά του καθενού
να γράφει, να τσιαττίζει.

Τζιαι σήμερα στην εκκλησιά εν έλαχε τζιαι ήρτα,
εν να σε έχω που κοντά τζιαι που τα βάθη της καρκιάς
λαλώ σου καληνύχτα.

Λαλώ της εν το ήξερα πως ξέρεις να τσιαττίζεις,
αλλά εν μου απάντησες σε ποι' όνομα γυρίζεις;

Λαλεί μου ξέρω το καλά εσού εν τζιαι χαμνάς με,
τ' όνομα μου παράδοση που γράφεις αγαπάς με.

Παστίσιο με χειμερινό κραμπί

ΤΗΣ ΜΑΡΙΛΕΝΑΣ ΘΕΟΔΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ*

Το χειμερινό κραμπί της κυπριακής ποικιλίας είναι το τεράστιο κραμπί με τα αραιά φύλλα και την ήπια γεύση που βρίσκουμε στις λαχαναγορές από τον Ιανουάριο μέχρι τον Μάρτιο. Στην Κύπρο της παράδοσης –ιδιαίτερα στην Κυθρέα και πολύ πιθανό και στο Νέο Χωρίο Κυθρέας– εφτιαχναν με αυτό «μούγκρα». Εμείς το αξιοποιούμε σε μια πρωτότυπη συνταγή για παστίσιο, στην οποία το χρησιμοποιούμε αντί των μακαρονιών. Τρώγεται ευχάριστα και κρύο.

ΥΛΙΚΑ:

Μείγμα κραμπιού:

- 2 ½ κιλά χειμερινό κραμπί, ψιλοκομμένο
- ½ κιλό κρεμμύδια, ψιλοκομμένα
- 50 γρ. ελαιόλαδο
- Αλάτι
- 2-3 κουταλιές σούπας ξερό δυόσμο
- 4 ασπράδια αβγού
- 100 γρ. ξερή αναρή, τριμμένη

Γέμιση κιμά:

- 500 γρ. κιμά βοδινό
- 3 κουταλιές σούπας ελαιόλαδο
- 1 κρεμμύδι ψιλοκομμένο
- Αλάτι και πιπέρι
- Τον ζωμό από το ψημένο κραμπί
- 50 γρ. ξερή αναρή, τριμμένη

Κρέμα:

- 1 λίτρο γάλα
- 100 γρ. αλεύρι
- 4 κροκάδια αβγού
- 50 γρ. ξερή αναρή, τριμμένη

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ:

Ετοιμάζουμε πρώτα το μείγμα με το χειμερινό κραμπί. Βάζουμε το κρεμμύδι και το ελαιόλαδο σε μια μεγάλη κατσαρόλα ή βαθύ τηγάνι και ψήνουμε σε μέτρια προς δυνατή φωτιά μέχρι να κοκκινίσει ελαφρά. Προσθέτουμε το κραμπί και το αλάτι και ψήνουμε μέχρι να μαλακώσει, ανακατεύοντας αραιά και πού. Σουρώνουμε και φυλάμε τον ζωμό.

Για τη γέμιση κιμά, βάζουμε σε τηγάνι το ελαιόλαδο, το κρεμμύδι και τον κιμά και ψήνουμε σε μέτρια φωτιά μέχρι να κοκκινίσει. Προσθέτουμε αλάτι, πιπέρι και τον ζωμό από το κραμπί και ψήνουμε μέχρι να μείνει χωρίς καθόλου υγρά. Προσθέτουμε την ξερή αναρή και ανακατεύουμε.

Για το μείγμα κραμπιού, κτυπάμε τα ασπράδια σε μαρέγκα και ανακατεύουμε με το ψημένο κραμπί, την τριμμένη αναρή και ξερό δυόσμο. Βάζουμε το μισό μείγμα σε ταψί διαστάσεων 25x35x7 εκ. και στρώνουμε την επιφάνεια. Συνεχί-

ζουμε απλώνοντας από πάνω το μείγμα του κιμά και μετά το υπόλοιπο μείγμα με το κραμπί.

Ετοιμάζουμε στη συνέχεια την κρέμα: ζεσταίνουμε το γάλα. Χτυπάμε τα κροκάδια και προσθέτουμε το αλεύρι και σιγά-σιγά το ζεστό γάλα, ενώ συνεχίζουμε το χτύπημα. Βάζουμε σε κατσαρόλα και ψήνουμε σε μέτρια φωτιά, ανακατεύοντας μέχρι να πήξει η κρέμα. Την απλώνουμε στη συνέχεια πάνω από το κραμπί και τελειώνουμε με την υπόλοιπη τριμμένη αναρή.

Ψήνουμε σε μέτριο φούρνο μέχρι να ροδοκοκκινίσει (45' περίπου).

Σερβίρουμε ζεστό ή κρύο.

Marilena@marilenio.com.cy

FACEBOOK page: Marilena Joannides – Cyprus Gastronom

---

*Στη μνήμη του πατέρα μου, Θεράποντα Θεοδούλου.

Το Νέο Χωρίο Κυθρέας στον Τύπο

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΜΠΡΙΑΣ

ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΘΡΑΙΑΝ

Σοβαρά ρήξις εγένετο την παρελθούσαν Παρασκευήν εν τω χωρίω Κυθραία υπό τας ακολούθους περιστάσεις. Ενώ οι εκ Νέου Χωρίου Κωστής Χ' Χαλαλάμπου και Τοφής Χ' Νικολάου κατεγίνοντο ν' ανοιξωσι τον αύλακα δι' ου διοχετεύεται το ύδωρ εις το χωρίον των, οι εκ Κυθραίας Κωστής Νικολάου Μάντη και Νικόλαος Μιχαήλ ηθέλησαν να επέμβωσι και κωλύσωσιν αυτούς εκ του έργου των είτε ενεκεν λόγων δυσαρεσκείας είτε διότι ήθελον ούτοι ν' αρδύσωσι πρώτοι τους αγρούς των. Ως εκ της επεμβάσεως ταύτης προεκλήθη έρις, ήτις δεν εβράδυνε να καταλήξη εις συμπλοκήν, αποτέλεσμα της οποίας ήτο ο διά μαχαίρας τραυματισμός του Κωστή Χ' Χαλαλάμπους εις πολλά μέρη του σώματος υπό του Κωστή Νικολάου Μάντη, καθώς και ο τραυματισμός του τελευταίου διά πτύου εις την κεφαλήν υπό του Τοφή Χ' Νικολάου. Ήδη ο μεν πρώτος των τραυματισθέντων νοσηλεύεται εν τω χωρίω του υπό τον ιατρού κ. Ν. Ιακωβίδου, ο δε δεύτερος μετηνέχθη εις το εν Λευκωσία νοσοκομείον.

Ελευθερία, 17 Δεκεμβρίου 1910, σελ. 4

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔ. ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Η εκπαιδευτική επαρχιακή επιτροπεία Λευκωσίας συνελθούσα χθες υπό την προεδρία του προσωρινού διοικητού Λευκωσίας έλαβε τας εξής αποφάσεις. 1) Έλαβεν γνώσιν των εμπροθέσμων υπό των χωριτικών επιτροπειών γενομένων διορισμών διδασκάλων, και επεκύρωσε τους προϋπολογισμούς των σχολείων τούτων ως και τον της Λευκωσίας, ανερχόμενον εις λίρας 1802. [...] 4) Εν σχέσει προς το αναφυν εν Νέω Χωρίω ζήτημα περί του εγκύρου ή μη της πέρυσι λαβούσης χώραν εκλογής της επιτροπείας, ως εκ του οποίου τινα μεν των μελών προέβησαν εις ένα διορισμό, τινά δε εις έτερον, η επαρχιακή επιτροπεία προς συμβιβαστικήν λύσιν διώρισε τον κ. Στ. Κυπραγόραν εις Κατώδατα με μισθόν λ. 26, εις δε το Νέον Χωρίον τον κ. Γ. Κυριακίδην με λ. 23, ως και την δεσποινίδα Παντελίτσα Νικολάου με λ. 18.

Φωνή της Κύπρου, 29 Αυγούστου 1914, σελ. 4

ΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Η Επαρχ. επιτροπεία του ΑΚΕΛ Λευκωσίας έχει διοργανώσει ευρύτατον σχέδιον διαλέξεων εις την ύπαιθρον κατά τας Κυριακάς, επί θεμάτων αφορώντων τα αγροτικά ζητήματα. Την παρελθούσαν Κυριακήν 3 εκ των ομιλητών του ΑΚΕΛ εξέδραμον εις την περιοχόν της Κυθραίας και έδωσαν τας κάτωθι διαλέξεις: [...] Την ιδίαν περίπου ώραν εδίδετο υπό του κ. Χ. Γαπανά διαλέξεις με θέμα «Ο ρόλος των Μορφωτικών και αγροτικών Συλλόγων εις την ύπαιθρον» εις το Νέον Χωρίον. Γεωργοί και εργάται παρηκολούθησαν με μεγάλο ενδιαφέρον την διάλεξιν, επί της οποίας διεξήχθη κατόπιν εποικοδομητική συζήτησις.

Ανεξάρτητος, 29 Σεπτεμβρίου 1942, σελ. 1

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔ. ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑ

Λευκωσίας.

Η εκπαιδευτική επαρχιακή επιτροπεία Λευκωσίας συνελθούσα χθες υπό την προεδρίαν του προσωρινού διοικητού Λευκωσίας έλαβε τας εξής αποφάσεις.

1) Έλαβε γνώσιν των εμπροθέσμων υπό των χωριτικών επιτροπειών γενομένων διορισμών διδασκάλων, και επεκύρωσεν αι τούς προϋπολογισμούς των σχολείων τούτων ως και τον της Λευκωσίας, ανερχόμενον εις λίρας 1802.

ΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Η Επαρχ. επιτροπεία του ΑΚΕΛ Λευκωσίας έχει διοργανώσει ευρύτατον σχέδιον διαλέξεων εις την ύπαιθρον κατά τας Κυριακάς, επί θεμάτων αφορώντων τα αγροτικά ζητήματα.

Την παρελθούσαν Κυριακήν 3 εκ των ομιλητών του ΑΚΕΛ εξέδραμον εις την περιοχόν της Κυθραίας και έδωσαν τας κάτωθι διαλέξεις: Ο κ. Γ. Λέονης ώμιλησεν εις τον Μορφωτικόν Σύλλογον Μιάς Μηλιάς με θέμα «οι μεγαλύτεροι φιλαγρότερες της Αρχαίας Ελλάδος». Την διάλεξιν παρηκολούθησε μεγάλος αριθμός γεωργών και εργατών, μεταξύ των οποίων ο Ιερεύς του χωρίου, ο Μουκτάρις και τα λοιπά μέλη της χωριτικής Επιτροπείας.

Μετά την διάλεξιν διεξήχθη ενδιαφέρουσα συζήτησις και ο ομιλητής έρρηψε τό σάνθημα της στενής συνεργασίας γεωργών και εργατών.

Το απόγευμα ο Ψιός ομιλητής ώμιλησεν επί του ίδιου θέματος εις τον Μορφωτικόν Σύλλογον Κυθραίας. Την διάλεξιν παρηκολούθησαν τα αφοσιωμένα παιδιά του χωρίου, γεωργοί της κομποπόλεως, Διδάσκαλοι και άλλα στοιχεία της κοινότητος Κυθραίας.

Κατά την διάλεξιν ετόνισθη ή πολλαπλή συγγένεια, ή οποία συνδέει τους εργατάς με τους αγροτάς.

Την ιδίαν περίπου ώραν εδίδετο υπό του κ. Χ. Γαπανά διαλέξεις με θέμα «Ο ρόλος

ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΘΡΑΙΑΝ

Σοβαρά ρήξις εγένετο την παρελθούσαν Παρασκευήν εν τω χωρίω Κυθραία υπό τας ακολούθους περιστάσεις.

Ενώ οι εκ Νέου Χωρίου Κωστής Χ' Χαλαλάμπου και Τοφής Χ' Νικολάου κατεγίνοντο ν' ανοιξωσι τον αύλακα δι' ου διοχετεύεται το ύδωρ εις το χωρίον των, οι εκ Κυθραίας Κωστής Νικολάου Μάντη και Νικόλαος Μιχαήλ ηθέλησαν να επέμβωσι και κωλύσωσιν αυτούς εκ του έργου των είτε ενεκεν λόγων δυσαρεσκείας είτε διότι ήθελον ούτοι ν' αρδύσωσι πρώτοι τους αγρούς των. Ως εκ της επεμβάσεως ταύτης προεκλήθη έρις, ήτις δεν εβράδυνε να καταλήξη εις συμπλοκήν, αποτέλεσμα της οποίας ήτο ο διά μαχαίρας τραυματισμός του Κωστή Χ' Χαλαλάμπους εις πολλά μέρη του σώματος υπό του Κωστή Νικολάου Μάντη, καθώς και ο τραυματισμός του τελευταίου διά πτύου εις την κεφαλήν υπό του Τοφή Χ' Νικολάου.

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΝ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ**

Την παρελ. Δευτέραν, 17/4/44, συνεκροτήθη εις Νέον Χωρίον, το προαναγγελθέν Αγροτικόν Συνέδριον περιφέρειας Κυθρέας. Εις αυτό παρεκάθησαν αντιπρόσωποι από την Κυθρέαν, Ν. Χωρίον, Τραχώνι, Παλαϊκυθρον, Βώννη και Εξω Μετόχι, αντιπροσωπεύοντες 200 καθαρώς γεωργούς. Το συνέδριον επελήφθη των ακλουθών ζητημάτων: α) Αρδευτικόν, β) Σχέδιον Φθαρτών γ) Ενοικίας νερών «Κεφαλοβρύσου», δ) Γεωργικά εργαλεία, λιπάσματα και γεωργικά φάρμακα ε) Εξαγωγή ελαιών. Επί των ανωτέρω θεμάτων έγινεν ευρεία και εποικοδομητική συζήτησις, απεφασίσθη δε όπως το προεδρείον συγκεφαλαιώση τας ληφθείσας επί ενός εκάστου των θεμάτων αποφάσεις, εις υπόμνημα προς την Α.Ε. τον Κυβερνήτην. Ακολούθως ετονίσθη η σημασία της οργανώσεως, άπαντες δε οι αντιπρόσωποι επέστρεψαν εις τα χωρία των με την απόφασιν να ενεργήσουν διά ίδρυσιν αγροτικών συνδέσμων.

Ανεξάρτητος, 22 Απριλίου 1944, σελ. 1

ΤΟΠΙΚΑ ΝΕΑ

Κηπουροί των χωρίων Τραχωνίου και Νέου Χωρίου Κυθρέας συνοδευόμενοι από των διδασκάλων των χωρίων των και του Γεωργ. Λειτουργού κ. Μ. Παπαϊακώβου επεσκέφθησαν το Φυτώριον Δευτεράς. Εις τους εκδρομείς εγένοντο υπό του κ. Παπαϊακώβου υποδειγματικά διδασκαλικά διὰ την καλλιέργειαν διαφόρων λαχανικών και οπωροφόρων δένδρων.

Εσπερινή, 15 Ιανουαρίου 1945, σελ. 1

**ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΝΕΟΥ ΧΩΡΙΟΥ**

Την παρελ. Δευτέραν, 17/4/44, συνεκροτήθη εις Νέον Χωρίον, το προαναγγελθέν 'Αγροτικόν Συνέδριον περιφέρειας Κυθρέας. Εις αυτό παρεκάθησαν αντιπρόσωποι από την Κυθρέαν. Ν Χωρίον, Τραχώνι, Παλαϊκυθρον, Βώννη και 'Εξω Μετόχι, αντιπροσωπεύοντες 200 καθαρώς γεωργούς.

Τό συνέδριον επελήφθη των ακόλουθων ζητημάτων; α) 'Αρδευτικόν, β) Σχέδιον Φθαρτών γ) 'Ενοικίας νερών «Κεφαλοβρύσου». δ) Γεωργικά εργαλεία, λιπάσματα και γεωργικό φάρμακα. ε) 'Εξαγωγή ελαιών.

'Επί των ανωτέρω θεμάτων έγινεν ευρεία και εποικοδομητική συζήτησις, απεφασίσθη δε όπως το προεδρείον συγκεφαλαιώση τας ληφθείσας επί ενός εκάστου των θεμάτων αποφάσεις, εις υπόμνημα προς την Α.Ε. τον Κυβερνήτην.

'Ακολούθως ετονίσθη η σημασία της οργανώσεως, άπαντες δε οι αντιπρόσωποι επέστρεψαν εις τα χωρία των με την απόφασιν να ενεργήσουν διά ίδρυσιν αγροτικών συνδέσμων.

ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΑΕΡΑΜΥΝΑ ΚΤΗΜΑΤΟΣ

Την Δευτέραν, 24ην Απριλίου 1944, θα διεξαχθούν εις την πόλιν Κτήματος άσκήσεις Παθητικής Αεραμύνης.

'Η αντιαεροπορική σειρήν θα ήχηση μεταξύ της 4 μ.μ. και 6 μ.μ. Μετοξύ των συνημάτων «Συναγερμού» και «Παρελεύσεως του κινδύνου» μόνον εις προσωπικών και δχημάτα των 'Υπηρεσιών Παθητικής Αεραμύνης θα έπιτραπή να κυκλοφορουν. Πάσα άλλη τροχία κίνησις πρέπει να σταματήσει.

Τό κοινόν δέν πρέπει να παρίδη την πιθανότητα πραγματικής αεροπορικής έπιδρομής κατά τον χρόνον τον διευθετηθήσα διά τας άσκήσεις και όφείλει να λάβη πλήρεις προφυλάξεις εύθους ως δοθη τό σύνθημα του «Συναγερμοί».

.....
σία της οργανώσεως, άπαντες δε οι αντιπρόσωποι επέστρεψαν εις τα χωρία των με την απόφασιν να ενεργήσουν διά ίδρυσιν αγροτικών συνδέσμων.

—Κηπουροί των χωρίων Τραχωνίου και Νέου Χωρίου Κυθρέας συνοδευόμενοι υπό των διδασκάλων των χωρίων των και του Γεωργ. Λειτουργού κ. Μ. Παπαϊακώβου επεσκέφθησαν τό Φυτώριον Δευτεράς. Εις τούς εκδρομείς εγένοντο υπό του κ. Παπαϊακώβου υποδειγματικά διδασκαλικά διὰ την καλλιέργειαν διαφόρων λαχανικών και οπωροφόρων δένδρων.
—Χθές συνεκροτήθη υπό την αιγίδα της Π.Ε.Κ. τό προαναγγελθέν κτηνοτροφικόν Συνέδριον εις 'Αραδίησιν. Τας ληφθείσας αποφάσεις θα ημροσιεύσωμεν αύριον.

ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

Την προσεχή Κυριακήν, 11 Σεπτεμβρίου, ώραν 9 μ.μ., θα διδαχθῆ εν Λεύκα υπό ερασιτεχνῶν του Γεωργικου Συλλόγου Νέου Χωρίου Κυθρέας «Ο Αυγερινός», το κοινωνικόν δράμα «Πίστις, Ἐλπίς και Ἐλεος» ἢ «Οἱ δύο ἀλῆται».

Ελευθερία, 4 Σεπτεμβρίου 1938, σελ. 2

ΜΙΚΡΑ ΝΕΩΤΕΡΑ

Υπό του Γεωργικου Συλλόγου «Αυγερινός» Νέου Χωρίου Κυθρέας ἐπαίχθη με πολλήν ἐπιτυχίαν το δράμα «Γκόλφω». Αἱ εἰσπράξεις διετεθήσαν υπέρ της βιβλιοθήκης του Συλλόγου.

Νέος Κυπριακός Φύλαξ, 1 Μαΐου 1940, σελ. 4

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Κατόπιν συσκέψεως ἀντιπροσώπων του Μορφωτικου Συλλόγου, αγροτικου συνδέσμου, του Συνδέσμου «Αυγερινός» και του Οθωμανικου Συλλόγου Νέου Χωρίου Κυθρέας, ἐνεκρίθη και ἀπεστάλη υπόμνημα προς την κυβέρνησιν διὰ του οποίου ζητούν την προμήθειαν ειδῶν πρώτης ἀνάγκης μέσον της Συνεργατικῆς του χωρίου.

Ανεξάρτητος, 24 Ιανουάριος 1943, σελ. 1

ΣΥΝΤΟΜΑ ΤΟΠΙΚΑ ΝΕΑ

Ἡ ἐπιτροπή του Γεωργικου Συλλόγου «Αυγερινός» Νέου Χωρίου Κυθρέας, ἀντιπροσωπεύουσα 74 μέλη, ἀπῆλθον διαμαρτυρίαν προς τον Διοικητήν Λευκωσίας, διὰ την ἐπιβληθείσαν εἰς τους κατοίκους του χωρίου ἀποζημιώσιν διὰ κακόβουλον ζημίαν γενομένην εἰς τους ευκαλύπτους του Σ.Κ. Ζερβού. Ἐν τῇ διαμαρτυρίᾳ της, ηὖς ἀνω ἐπιτροπή τονίζει ὅτι η ζήμια ἐγένετο ὑπό προβάτων και θεωρεῖ ἀδικαιολόγητον την καταβολήν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους ὄλων των κατοίκων του χωρίου.

Ἐσπερινή, 5 Ιουλίου 1944, σελ. 1

Ἐρασιτεχνικαὶ παραστάσεις.
Τὴν προσεχὴ Κυριακὴν, 11 Σεπτεμβρίου, ὥραν 9 μ. μ., θὰ διδαχθῆ ἐν Λεύκᾳ ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν τοῦ Γεωργικοῦ Συλλόγου Νέου Χωρίου—Κυθρέας «Ὁ Αὐγερινός», τὸ κοινωνικὸν δράμα «Πίστις, Ἐλπίς και Ἐλεος» ἢ «Οἱ δύο ἀλῆται».

—Ὑπὸ τοῦ Γεωργικοῦ Συλλόγου «Αὐγερινός» Νέου Χωρίου Κυθρέας ἐπαίχθη με πολλὴν ἐπιτυχίαν τὸ δράμα «Γκόλφω». Αἱ εἰσπράξεις διετεθήσαν ὑπὲρ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Συλλόγου.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ
Κατόπιν συσκέψεως ἀντιπροσώπων τοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου, ἀγροτικῶν συνδέσμου, τοῦ Συνδέσμου «Αὐγερινός» και τοῦ Ὀθωμανικοῦ Συλλόγου Νέου Χωρίου Κυθρέας, ἐνεκρίθη και ἀπεστάλη υπόμνημα πρὸς τὴν κυβέρνησιν διὰ τοῦ οποίου ζητῶνται τὴν προμήθειαν ἀνάγκης μέσον τοῦ χωρίου.

ΣΥΝΤΟΜΑ ΤΟΠΙΚΑ ΝΕΑ
—Σχετικῶς με τὴν χθὲς δημοσιευθεῖσαν εἰδησίην εἰς τὴν «Ἐσπερινήν» ὑπὸ ἀντιπροσωπείᾳ τῆς «ΠΕΚ» ἐκ τῶν κ. κ. Μιχ. Μιχαηλίδου, ἐκ Ξυλοφάρου, Ἀβραάμ Κυριακάου ἐξ Αὐγόρου, Ἰπτάτζη ἐκ Παραλιμνίου ἔσχε πρόβλημα ἀποζημιώσιν διὰ κακόβουλον ζημίαν γενομένην εἰς τους ευκαλύπτους τοῦ Σ.Κ. Ζερβού. Ἐν τῇ διαμαρτυρίᾳ της, ἡ ὡς ἀνω ἐπιτροπή τονίζει ὅτι ἡ ζημία ἐγένετο ὑπό προβάτων και θεωρεῖ ἀδικαιολόγητον την καταβολήν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους ὄλων των κατοίκων τοῦ χωρίου.
—Μεθαύριον Παρασκευὴν και ὥραν 7.30 μ.μ., θὰ λάβῃ χώραν εἰς τὸ οἶκον των Συντεχνιῶν Λευκωσίας συγκέντρωσις με θέμα: «Δημοτικὰ ζητήματα». Ὅλαι αἱ ὀμιλῖαι θὰ μεταδίδωνται διὰ μεγαφῶνων.
—Ἡ Παγκύπριος Συντεχνιακὴ Ἐπιτροπή ἀπῆλθον ἐγγράφον πρὸς τον Ἀποικιακὸν Γραμματέα πρὸς τὸ ὅποιοι ζητεῖται ἡ μεσολάβησις διὰ τὴν ἰκανοποίησιν των αἰτημάτων τηλεγραφικῶν και τηλεφωνικῶν ὑπαλλήλων τῆς Κέμπλ ἔντ Γουάϊαρλς». Εἰς περιπτώσιν μη ἀποδοχῆς των αἰτημάτων των ἐπιτροπῶν τότε θὰ κηρύξουν 24 ὥρον ἀπεργίαν διαμαρτυρίας.
—Ἡ νέα Ἐπιτροπή τοῦ Σωματείου «Γράστ» καθιερώθη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς χειμερινῆς περιόδου θὰ διανεμηθῆ «δῖμνον παντελονικῶν» τὸ ὅποιον εἶναι βαρύτερον. Ἀναφορικῶς με τὴν εἰσηγήσιν τοῦ ἱστολογράφου μας περὶ διανομῆς κατασκευάζουν οἱ ἴδιοι τὰ ὑφάσματα των, τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν ἀναφέρει ὅτι ἡ εἰσηγήσις αὕτη εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν μελέτην τῆς κυβέρνησεως.
—Ἡ ἐπιτροπή τοῦ Γεωργικου Συλλόγου «Αὐγερινός» Νέου Χωρίου Κυθρέας, ἀντιπροσωπεύουσα 74 μέλη, ἀπῆλθον διαμαρτυρίαν πρὸς τον Διοικητήν Λευκωσίας, διὰ τὴν ἐπιβληθείσαν εἰς τους κατοίκους του χωρίου ἀποζημιώσιν διὰ κακόβουλον ζημίαν γενομένην εἰς τους ευκαλύπτους τοῦ Σ.Κ. Ζερβού. Ἐν τῇ διαμαρτυρίᾳ της, ἡ ὡς ἀνω ἐπιτροπή τονίζει ὅτι ἡ ζημία ἐγένετο ὑπό προβάτων και θεωρεῖ ἀδικαιολόγητον την καταβολήν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους ὄλων των κατοίκων τοῦ χωρίου.
—Μεθαύριον Παρασκευὴν και ὥραν 7.30 μ.μ., θὰ λάβῃ χώραν εἰς τὸ οἶκον των Συντεχνιῶν Λευκωσίας συγκέντρωσις με θέμα: «Δημοτικὰ ζητήματα». Ὅλαι αἱ ὀμιλῖαι θὰ μεταδίδωνται διὰ μεγαφῶνων.
—Ἡ Παγκύπριος Συντεχνιακὴ Ἐπιτροπή ἀπῆλθον ἐγγράφον πρὸς τον Ἀποικιακὸν Γραμματέα πρὸς τὸ ὅποιοι ζητεῖται ἡ μεσολάβησις διὰ τὴν ἰκανοποίησιν των αἰτημάτων τηλεγραφικῶν και τηλεφωνικῶν ὑπαλλήλων τῆς Κέμπλ ἔντ Γουάϊαρλς». Εἰς περιπτώσιν μη ἀποδοχῆς των αἰτημάτων των ἐπιτροπῶν τότε θὰ κηρύξουν 24 ὥρον ἀπεργίαν διαμαρτυρίας.
—Ἡ νέα Ἐπιτροπή τοῦ Σωματείου «Γράστ» καθιερώθη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς χειμερινῆς περιόδου θὰ διανεμηθῆ «δῖμνον παντελονικῶν» τὸ ὅποιον εἶναι βαρύτερον. Ἀναφορικῶς με τὴν εἰσηγήσιν τοῦ ἱστολογράφου μας περὶ διανομῆς κατασκευάζουν οἱ ἴδιοι τὰ ὑφάσματα των, τὸ ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν ἀναφέρει ὅτι ἡ εἰσηγήσις αὕτη εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν μελέτην τῆς κυβέρνησεως.
—Ἡ ἐπιτροπή τοῦ Γεωργικου Συλλόγου «Αὐγερινός» Νέου Χωρίου Κυθρέας, ἀντιπροσωπεύουσα 74 μέλη, ἀπῆλθον διαμαρτυρίαν πρὸς τον Διοικητήν Λευκωσίας, διὰ τὴν ἐπιβληθείσαν εἰς τους κατοίκους του χωρίου ἀποζημιώσιν διὰ κακόβουλον ζημίαν γενομένην εἰς τους ευκαλύπτους τοῦ Σ.Κ. Ζερβού. Ἐν τῇ διαμαρτυρίᾳ της, ἡ ὡς ἀνω ἐπιτροπή τονίζει ὅτι ἡ ζημία ἐγένετο ὑπό προβάτων και θεωρεῖ ἀδικαιολόγητον την καταβολήν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους ὄλων των κατοίκων τοῦ χωρίου.

Φωτογραφήματα

Οικογένεια Αντρέα και Ελένης Λαμπρία. Αριστερά όρθιος ο Κώστας, μπροστά από αριστερά ο Πάνος, η Ρένα στην αγκαλιά της μητέρας της και ο Σταύρος. Έτος 1956.

Εκδρομή στο μοναστήρι του Αποστόλου Βαρνάβα το 1958: Καθήμενες από αριστερά: Αντρούλα Κ. Κοκονή, δίπλα της μπροστά Λένια Λαμπρία, δεύτερη από δεξιά η Γεωργία του Κιλικίτα, δίπλα της η Λένια Αθανασιάδη, δίπλα από τον δεξιό μοναχό, η Παναγιώτα Πασάντα, τελείως δεξιά η γυναίκα του Σάββα Τρίχα η Μαρτισού, κρατά τον γιο της Τάκη και δίπλα της η κόρη της η Έλλη. Οι μοναχοί της φωτογραφίας είναι οι Γέροντες Χαρίτων, Στέφανος και Βαρνάβας.

Παιδιά στην αυλή του Αθανάσιου Αθανασιάδη (Σιόρρη). Δεξιά ο Κώστας Αθανασιάδης, δίπλα του η αδελφή του Γούλα, δεύτερη από αριστερά η αδελφή τους Ευθυμία, τα άλλα δύο παιδιά είναι από τον Μαρθόβουνο. Έτος 1961.

Φωτογραφήματα

Οικογένεια Κουσιουμή, από αριστερά: Δέσποινα, γιαγιά Βασίλα, κρατάει στην ποδιά της την Έλλη, δίπλα της η κόρη της Χρυστάλλα που κρατά τον γιο της Παύλο, βρέφος μερικών μηνών, μπροστά της ο γιος της Σωτήρης και δίπλα της η κόρη της Αντρούλα. Έτος 1951.

Φωτογραφία της οικογένειας Κυριάκου και Χαρίτας Λαμπρία, δεξιά όρθιος ο Κώστας, καθήμενοι στο κέντρο η Λένια, αριστερά η Μάρω και δεξιά ο Χρίστος, έτος 1958.

Φωτογραφήματα

Η οικογένεια Χαϊρεπέτη: Αριστερά όρθια η Μαριτσού Χαϊρεπέτη, γυναίκα του Λαόκωλου, μητέρα του Γιώργου Τσιατταλή, δεξιά η Αντιγόνη Αμερικάνου, αδελφή της Μαριτσούς, παντρεμένη στην Παλλουριώτισσα. Καθισμένη με τα μαύρα η Βάρσω (μικρασιατικό όνομα), επονομαζόμενη Βαρσανού, μητέρα της Μαριτσούς και της Αντιγόνης, κρατεί στην αγκαλιά της τον Γιώργο, γιο της Μαριτσούς, επονομαζόμενο Τσιατταλή. Το αγόρι δεξιά είναι ο γιος της Αντιγόνης, ο οποίος πέθανε σε ηλικία 6 χρονών. Έτος 1931.

Η γνωστή πρακτική γιάτρενα του Νιοχώρκου, ιδίως για σπασίματα, Βασίλα.

Ο Γιώργος Χαϊρεπέτης, όταν υπηρετούσε στον βρετανικό στρατό στο Σουέζ το 1952.

Τάξη Δημοτικού Σχολείου Νέου Χωρίου, έτος 1953-54: Α΄ σειρά πάνω από αριστερά: Μανώλης Πάπουτσος, Ιωάννης Α. Καρτακούλης, Θεόδωρος Βακανάς, Σωτήρης Ζερβός, Χαράλαμπος Σέντζος, Ρένος Μάρκου, Στέλιος Ζερβός, Σωτήρης Περγίος, Γιάννης Μίθυλλος, Κυριάκος Τσαγγάρης. Β΄ σειρά από αριστερά: Μαρία του Κούμμου, Μαρία Φελλά, Ελλού της Πυρκοτούς, Ευθυμούλα του Γληόρη, Χρυσούλα Γεωργιάδου (σύζυγος Γ. Ζένιου), Έλλη Μαυράκη, Γιαννούλα Ευτ. Αποστολίδου, Λένια Αθανασιάδη, Χρυστάλλα Ταλατίνη. Γ΄ σειρά από αριστερά: Χρυστάλλα Κασιή, Ερατώ Κούννου, Έλλη Πίτσιλλου, Αθανασία Πόντου. Δάσκαλοι από αριστερά: Αντρέας Τσιάρτας, Νίκος Σκουφάρης, Μαργαρίτα Κυπραγόρα και άγνωστος.

Γνωρίζετε ότι...

1821 Κατά τη σφαγή των αρχιερέων και προκρίτων την 9η Ιουλίου 1821, συνελήφθη ο καταγόμενος από το Νέο Χωρίο ιερέας Παπαγιωρκής, ο οποίος διασώθηκε την υστάτη μετά από παρέμβαση του αγά του Παλαικύθρου Χατζηπταχίρ αγά, τον οποίο, σύμφωνα με την παράδοση, θήλασε η μητέρα του Παπαγιωρκή.

1833 Η Οθωμανική Αυτοκρατορία προέβη σε απογραφή περιουσιών μουσουλμάνων και χριστιανών στην Κύπρο. Στο Νέο Χωρίο, που αναφέρεται ως Μιναρελλί, οι μουσουλμάνοι είχαν 26 σπίτια, 2.359 στρέμματα γης, 173,5 στρέμματα αμπελώνες και 207 ρίζες ελιές. Οι χριστιανοί είχαν 19 σπίτια, 815,5 στρέμματα γης, 69 στρέμματα αμπελώνες και 137 ρίζες ελιές.

1880 Το Νέο Χωρίο χωρομετρήθηκε το 1880, στο πλαίσιο της χωρομέτρησης της Κύπρου που έγινε από τον Βρετανό λοχαγό Kitchener.

1921 Στις 25 Μαρτίου 1921, με τη συμπλήρωση 100 χρόνων από την ελληνική επανάσταση του 1821, πραγματοποιήθηκε, με πρωτοβουλία της Εκκλησίας της Κύπρου, το πρώτο δημοψήφισμα για την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Το σχετικό ψήφισμα για το Νέο Χωρίο υπέγραψαν οι: Ττουούλης

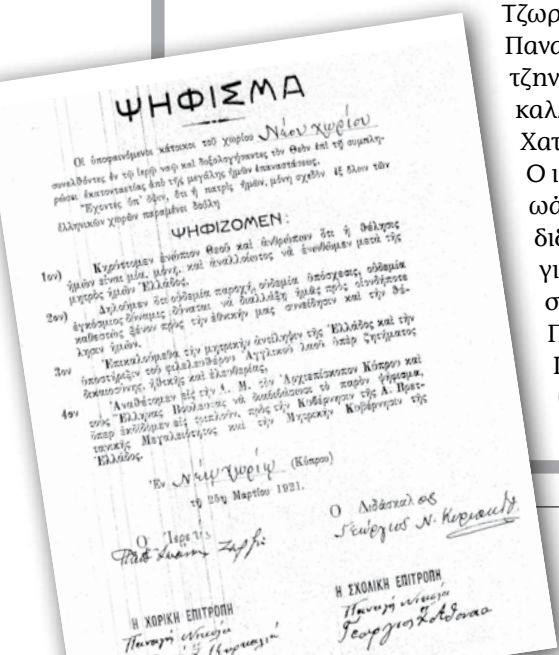
Τζωρτζή, μουχτάρης, Παναγής Νικόλα, Χατζηνικολής Χατζητζυρκαλλής και Χριστοφής Χατζηνικόλα, αζάδες. Ο ιερέας Παπαϊωάννης Ζωρτζή, ο διδάσκαλος Γεώργιος Κυριακίδης, οι σχολικοί επίτροποι Παναγής Νικόλα, Γεώργιος Χατζηθανάση και Ττουούλης Τζωρτζή.

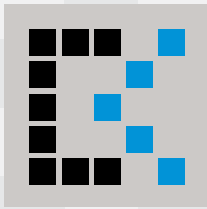
1880 Οι κάτοικοι των χωριών Κυθρέας, Νέου Χωρίου, Τραχωνίου, Βώνης, Χρυσίδας και Μπέυ Κιογιού έστειλαν, στις 8 Μαΐου 1880, επιστολή διαμαρτυρίας στον Ύπατο Αρμοστή διότι τελευταίως κάποιοι ζαπτιέδες τούς παρεμπόδισαν από το να καλλιεργήσουν τα χωράφια τους, με αποτέλεσμα η γη να μείνει ακαλλιεργητή. Επίσης, κάποιοι από τους ζαπτιέδες επέβαλαν πρόστιμα μιας λίρας στον καθένα, αν και βρήκαν τα βόδια των χωριανών μέσα στην περιουσία τους. Επίσης, τους παρεμπόδισαν να ταΐσουν τα βόδια τους, αλλά και να καλλιεργήσουν τις φάρμες τους. Οι κάτοικοι ζητούν την άδεια να καλλιεργήσουν τη γη τους. Στον σχετικό φάκελο υπάρχει χειρόγραφη σημείωση με την οποία ζητείται να υποβληθεί έκθεση κατά πόσο το πρόστιμο ήταν δικαιολογημένο. Ο συντάκτης της σημείωσης εκφράζει την άποψη ότι μάλλον πρόκειται για λάθος (Κρατικό Αρχείο: SA19535, red 2, 3).

1911-1923 Από το 1911 μέχρι το 1923 στο δημοτικό σχολείο του Νέου Χωρίου φοιτούσαν και οι μαθητές από το γειτονικό Τραχώνι. Μάλιστα, το σχολείο ήταν χωρισμένο σε θηλέων και αρρένων. Μεταξύ των δασκάλων ήταν ο Γεώργιος Κυριακίδης, ο Μιχαήλ Ανδρόνικος, ο Γεώργιος Γεωργιάδης, η Αθηνά Οικονομίδου, η Αθηνάϊς Κωνσταντινίδου, η Μαρία Μ. Νικολαΐδου, ο Σταύρος Κυπραγόρας κ.ά. Ο ετήσιος μισθός ήταν μεταξύ 28 και 40 λίρες. Μέρος αυτού το κατέβαλλε το χωριό και μέρος ήταν κρατική χορηγία.

1933 Στον φάκελο του Κρατικού Αρχείου με τίτλο «Kythrea Water Supply Improvement» υπάρχουν καταχωρημένες το 1933 οι ανάγκες των χωριών της περιοχής Κυθρέας σε νερό (μέτρηση σε γαλόνια) την ημέρα, ως εξής: Νέο Χωρίο 9.850, Παλαικυθρο 7.600, Εξω Μετόχι 6.550, Επικώ 5.600, Βώνη 4.400. Τραχώνι 3.200.

1938 Η πρώτη αρδευτική επιτροπή στο Νέο Χωρίο ιδρύθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1938. Σε αυτή εξελέγησαν οι: Χριστόδουλος Τσιάρτας, Σοφοκλής Ζερβός, Νιαζί Μεχέτ, Νίκος Τόφα και Χατζηαντρέας Λούκα. Η θητεία της Αρδευτικής Επιτροπής ήταν τριετής. Κρατικό Αρχείο SA1/1373/1938, red 1.

matrix

EXHIBITION PARTNERS LTD

exhibitions designers & contractors

- **EXHIBITION
DESIGN & CONSTRUCTION**
- **CUSTOM MADE
EXHIBITION STANDS**
- **FURNITURE & EQUIPMENT
RENTAL**

*Our experience is
Your guarantee*

CK MATRIX EXHIBITION PARTNERS LTD

39 A, TRIPOLEOS STREET, 2235 LATSIA, P. O. BOX 28089, 2090 NICOSIA - CYPRUS

T: +357 22 898 999 ■ F: +357 22 898 995 ■ www.ckmatrix.com ■ info@ckmatrix.com